

magazin istoric

Apare
din aprilie
1967

FEBRUARIE
2025

magazin istoric

Anul LIX – serie nouă – nr. 2 (695)
februarie 2025

www.magazinistoric.ro

e-mail: mistoric@gmail.com; mistoric1967@yahoo.com

Revista figurează în baza de date EBSCO, din S.U.A.

„Să nu-ți faci chip cioplit...” sună porunca biblică (întălnită și în alte religii decât cea creștină). Și totuși, oamenii au simțit nevoia să se regăsească în imaginile făcute de ei, fie portrete, fie autoportrete, sculptate, miniate sau pictate. Vă propunem pe cele patru coperte ale acestui număr patru portrete, realizate în epoci și tehnici diferite.

Un portret al Isabelei de Portugalia (1397 – 1471), ducesă de Burgundia, realizat de pictorul olandez Rogier van der Weyden (1400 – 1464).

Portret de autor necunoscut al prințului Dymitr Wiśniowiecki – unul dintre vechii peșitori ai Ruxandrei Lupu –, cel cărui cronicile îi atribuie „meritul” loviturii de ghiulea care l-a rănit mortal pe Timuș Hmelnițki.

Mircea Ciobanul, domn al Țării Românești (1545 – 1552; 1553 – 1554; 1558 – 1559), așa cum apare zugrăvit în naosul Mănăstirii Snagov.

Cap de femeie de tip „Faustina cea Tânără” (Faustina a fost soția împăratului roman Marcus Aurelius, 161 – 180), bronz păstrat la Muzeul Arheologic Național din Florența

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932 – 1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician
IOAN-AUREL POP,
academician
VICTOR SPINEL,

IOAN BOLOVAN
membru corespondent
al Academiei Române

Redactor-șef
Dorin Matei

Consilier editorial
Florentina Dolghin

Redactori:
Andrei Oprea,
Alexandru Pițigoi,
Theo Stănescu-Stănciu

Corectura
Georgeta Apreotesei
Machetare
Monica Șerban
Difuzare
Gheorghiță Puiu Anghel

Consilieri:
Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilaș

București, Calea 13 Septembrie, nr. 13, mezanin,
camerele M364 și M366, cutia poștală 45, cod
050711, sector 5, Telefon: 021 312 68 77,
0755 290 606

SUMAR

februarie

2025

4 Când aude
de Tezaur,
Moscova se burzuluiește

5 Semnificația
unui document istoric
Rezoluția adoptată
de Parlamentul European
M. GRIBINCEA

11 Recurs
la istorie, într-o lume
în metamorfozare
Școli de gândire
în politica externă
a României
M.E. IONESCU

16 La Jocurile
Olimpice,
contrar voinței Moscovei
Interviu cu David Simon
P.-N. CONSTANTIN

20 Cum l-a dezamăgit
Israelul pe Stalin
A. SHAFRIR

25 Cu nostalgie,
din studenție
Expediție etnografică
în 1955
N. CHIVĂREAN

29 Britanicul
care a murit
„din cauza
propriei acțiuni“
Robert Clive
**AL. M. TĂNASE,
M. RĂDOI**

EXCLUSIVITATE

33 Centenar cultural
România – Cehia
L. VALENTOVÁ

INVITAȚIE LA BIBLIOTECA ACADEMIEI

38 Singurul Kaiser
care a călătorit
prin România

C. RENETI

41 Cruda soartă
a unei preafrumoase
domnițe

Ruxandra Lupu

I. BISTREANU

46 În oglinda
aliatului

Generalul Dietrich
von Choltitz
despre armata română

C.M. FLORIAN

POVEȘTILE
BUCUREȘTIULUI51 Portrete
și autoportreteA.-M. MĂCIUCĂ-
PUFU54 Așezăminte
spitalicești
în sate doljene

L. POPESCU VAVA

59 Un rege
și o împărăteasă
se luptă pentru Silezia

F. DOLGHIN

65 O istorie pe lună

66 Un
Corneliu Zelea Codreanu
al Serbiei

Dimitrije Ljotici

I.G. ANDREI

71 Un derapaj
liberal

Arcășia

L. VASILE

76 Alegeri bazate
pe „munca de lămurire
de la om la om“1948, în județul
TeleormanS. CHEFANI-
PĂTRAȘCU81 De la Mauthausen
la... TAROMDestinul pilotului
Marcel Botez

AL. PIȚIGOI

AȘA VĂ PLACE
ISTORIA?88 Stendhal,
gurmandulTH. STĂNESCU-
STANCIUHOOVER
INSTITUTION93 Corespondență
din exil

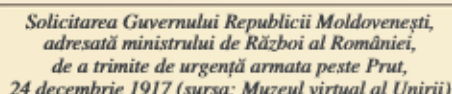
RUBRICI

64 Pentru biblioteca
dumneavoastră85 România,
acum 100 ani

58; 94; 95

Blitz... Concurs;
Rebus; Dialog

Generalul german Hoffman a cerut la Brest-Litovsk ca sovietele să silească comandamentul

(Articol de fond nesemnăat,
Universul, 15 ianuarie 1925)

REZOLUȚIA PARLAMENTULUI EUROPEAN PRIVIND RETURNAREA TEZAURULUI NAȚIONAL AL ROMÂNIEI ÎNSUȘIT ILEGAL DE RUSIA, SEMNIFICAȚIA ISTORICĂ

MIHAI GRIBINCEA

La 14 martie 2024, Parlamentul European (P.E.) a adoptat Rezoluția 2024/2605 referitoare la returnarea Tezaurului național al României însușit ilegal de Rusia (Magazin istoric, nr. 5/2024). Adoptarea acesteia a fost considerată de unii politicieni români și de mass-media din țară drept o rezoluție istorică. Rezoluția are, cu adevărat, o importanță istorică, pentru că prin acest document statele U.E., pe de o parte, recunosc creanța pe care o are Rusia față de România și regretă că Rusia n-a restituit României Tezaurul ei național, iar pe de altă parte îndeamnă Federația Rusă „să returneze integral României restul Tezaurului național al României care a fost trimis în Rusia, în 1916 și 1917, pentru a fi păstrat în siguranță”.

Înainte de a vorbi mai pe larg despre importanța Rezoluției, să subliniem că demersul de adoptare a Rezoluției P.E. a fost precedat de o activitate intensă de informare a membrilor P.E. cu privire la subiectul Tezaurului național al României, pentru ca aceștia să voteze în cunoștință de cauză Rezoluția inițiată și promovată de europarlamentarul Eugen Tomac. În primul rând, Banca Națională a României a susținut editarea a două cărți în limba engleză: *Tezaurul Băncii Naționale a României evacuat la Moscova și niciodată returnat* (autor Cristian Păunescu) și *Destinul Tezaurului României. Argumente din arhive ruse* (autor Ilie Schipor), care au fost distribuite tuturor europarlamentarilor. De asemenea, în ziua de 5 martie a fost vernisată în P.E. expoziția „Tezaurul de aur al Băncii Naționale a României trimis la Moscova și niciodată returnat – o creanță mai veche de un secol”. Expoziția a fost organizată de Banca Națională a României în colaborare cu europarlamentarul Eugen Tomac (Magazin istoric, nr. 4/2024).

Expoziția vernisată la Palatul Parlamentului European a adus pentru prima oară în atenția opiniei

Ecouri din presa interbelică despre negocierile româno-sovietice privind Basarabia și Tezaurul B.N.R. (aceasta și imaginile care urmează au figurat în expoziția prezentată la Parlamentul European în luna martie, anul trecut, organizată de B.N.R. și europarlamentarul Eugen Tomac)

publice internaționale documentele originale care atestă condițiile în care s-au făcut evacuarea și garantarea dreptului B.N.R. de a recăpăta acest Tezaur oricând dorește. Pe 28 de panouri, au fost prezentate vizitatorilor și documente din arhivele rusești care atestă cantitatea exactă de aur care a ajuns la Moscova, 91,5 t aur fin, iar nu cifrele pe care le vehiculează, în mass-media, propaganda rusă. Documentele din expoziție au prezentat și eforturile autorităților române pe parcursul a peste 100 de ani în vederea recuperării rezervei de aur, precum și lucrările științifice publicate în țară, dar și o parte a

celor apărute în Federația Rusă pe această temă.

ÎNCERCĂRI ANTERIOARE DE INTERNAȚIONALIZARE A PROBLEMEI

Până să vorbim despre importanța Rezoluției, subliniem că România a încercat și anterior să internaționalizeze subiectul Tezaurului național al României evacuat la Moscova și confiscat de ruși. Chestiunea restituirii Tezaurului României a fost abordată în timpul negocierilor de pace de la Paris, în 1919 – 1920, în timpul Conferințelor internaționale de la Genova (1922) și Lausanne (1922), precum și în timpul convorbirilor româno-sovietice de la Copenhaga (1920), de la Londra (decembrie 1920 – ianuarie 1921), de la Varșovia (septembrie 1921) și de la

Viena (martie – aprilie 1924). În pofida solicitării adoptate în Cadrul Conferinței Economice Internaționale de la Genova din 1922, ce prevedea, printre altele, că „Guvernul sovietic rus va restitui Guvernului român valorile depozitate la Moscova de numitul Guvern român”, nimic nu s-a produs în acest sens.

După dezintegrarea U.R.S.S., o altă încercare de internaționalizare a problemei restituirii Tezaurului s-a făcut cu ocazia aderării Rusiei la Consiliul Europei în anul 1995. Unele state ex-comuniste, inclusiv România, „au formulat atunci mai multe propuneri pentru returnarea bunurilor confiscate de Uniunea Sovietică și care nu au fost returnate niciodată statelor membre ale Consiliului Europei”. Adrian Severin, membru al delegației României, a depus atunci o moțiune în care arăta că Tezaurul a fost „confiscat fără niciun drept”, fiind restituită doar „o mică parte”, în ciuda „repetatelor cereri ale Guvernului român”, cerând acordarea unei „atenții deosebite restituirii Tezaurului”. Punctul 4 al moțiunii „recomanda Comitetului de Miniștri să ia măsurile adecvate pentru a determina Guvernul rus să restituie Tezaurul României, ca dovadă a sincerității procesului de democratizare din Federația Rusă și ca o contribuție la eliminarea tensiunilor care încă mai există între statele europene”.

Moțiunea, semnată de 12 parlamentari din 10 state europene, a fost înaintată Comisiei pentru Cultură, Știință și Educație. Chestiunea Tezaurului național al României a fost studiată la început de baroneasa Gloria Hooper, iar apoi de cipriotul Takis Hadjidemetriou,

raportor special al Consiliului European. Acesta din urmă a vizitat de două ori și Bucureștiul. În iunie 2001, problema a fost încredințată raportorului general pentru patrimoniul cultural Vlasta Štěpová, deputată socialistă din delegația Cehiei, care, la 7 mai 2002, a prezentat raportul intitulat „Tezaurul național al României“. După un rezumat exact al istoricului evacuării și al negocierilor care au urmat, Štěpová arată că „s-a dovedit imposibil să obținem de la români o listă completă a obiectelor nerestituite. Am încheiat prin a cere de curând o listă indicativă a obiectelor importante nerestituite“. O altă constatare a fost aceea că „o parte substanțială a Tezaurului original avea o valoare monetară, și nu culturală. O bună parte (dacă nu esențială) a conținutului cu valoare culturală a fost restituită. Cererea în așteptare (nesoluționată), așa cum este definită aceasta de convorbirile din 1956, se referă la 93.000 kilograme de aur...“

Printre alte concluzii, Raportul d-nei Ștepcovă stipula: „Ar fi nerealist să dorim inversarea mersului istoriei. Ar fi salutar însă ca rușii să accepte să facă cunoscut și să expună ceea ce, eventual, au păstrat din Tezaurul României. Aceasta ar constitui, în termeni culturali, o soluție acceptabilă. Ea ar pune capăt unei neînțelegeri. Ea ar servi, de asemenea, ca bază pentru niște discuții bilaterale deschise. Raportorul general de astăzi este mai mult decât dispus să vină cu un ajutor suplimentar în acest sens“. Rusia, după cum se știe, a ignorat concluziile acestui raport.

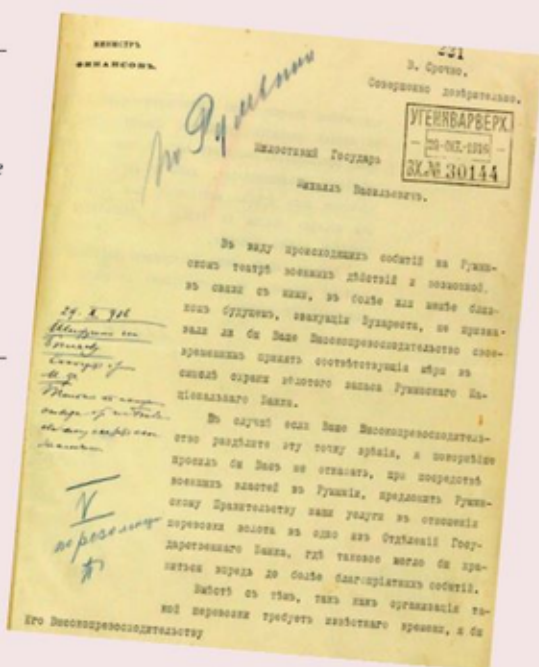
**ESTE NEVOIE
DE VOINȚĂ
POLITICĂ
SI VIZIUNE**

Rezoluția P.E. este un document istoric. Și această apreciere nu este o exagerare. Chiar în titlul Rezoluției se face o constatare importantă și anume că Tezaurul național al României a fost însușit ilegal de Rusia. Apoi, în textul Rezoluției se dă o definiție a termenului „Tezaurul național al României“ și se face o descriere a acestuia. Termenul „Tezaurul național al României“, se arată în Rezoluție, „cuprinde 91,5 t de aur fin aparținând rezervelor de aur ale Băncii Naționale a României, care constau în colecții regale de bijuterii și monete rare, cu o valoare numismatică și culturală pe lângă valoarea aurului în sine, precum și în obiecte culturale, religioase și de arhivă.

care fac parte din patrimoniul național al țării“. Cât privește descrierea Tezaurului național, Rezoluția concretizează: „Tezaurul național care a fost dat legal Rusiei spre păstrare cuprindea în total 91,5 t de aur fin, care făceau parte din rezerva Băncii Naționale a României, colecții regale de bijuterii și monete rare, precum și bunuri de importanță culturală și istorică neprețuite, cum ar fi arhive de stat, documente, manuscrise istorice prețioase, picturi de patrimoniu, cărți rare și colecții ale multor instituții publice și private, dintr-o perioadă de cinci secole din istoria României“.

Rezoluția constată că sechestrarea Tezaurului național al României de către autoritățile sovietice a fost un act de încălcare a dreptului și cutumelor internaționale, iar transferul acestuia către Rusia s-a făcut în baza unor documente valabile din punct de vedere juridic.

Scrisoarea ministrului de Finanțe rus Bark, din 28 octombrie 1916, în care aborda problema evacuării rezervei de aur a B.N.R. în Rusia

Tipuri de monete din care era alcătuită cea mai mare parte a rezervei de aur a B.N.R. evacuate în Rusia

„Însușirea ilicită a Tezaurului național al României de către Rusia, citim în Rezoluție – reprezintă o încălcare a dreptului și a cutumelor internaționale, deoarece transferul rezervelor de aur împreună cu colecții substanțiale de obiecte culturale, artistice și de arhivă pentru a fi păstrate în siguranță în circumstanțe excepționale a făcut obiectul unui acord oficial, documentat corespunzător și valabil din punct de vedere juridic, care a inclus garanții legale de returnare, ale cărui obligații stipulate au fost încălcate“. Mai mult, în Rezoluție se subliniază că documentele semnate de reprezentanții Guvernelor rus și român au aceeași valoare cu tratatele internaționale: „Tezaurul a fost stocat în Rusia cu garanția că va fi restituit integral, în conformitate cu documentele semnate, care au aceeași valoare cu tratatele internaționale“.

Importanța Rezoluției P.E. adoptate constă și în faptul că aceasta transformă problematica Tezaurului românesc dintr-o „chestiune“ româno-rusă în una UE – Rusia, subliniind că

„natura excepțională a însușirii ilegale a Tezaurului național român subliniază particularitățile unice, care necesită un răspuns european adaptat, pentru a facilita returnarea acestuia, extinzând astfel sfera de aplicare a abordării U.E. în materie de restituire a activelor culturale scoase ilegal de pe teritoriile țărilor U.E.“. În consecință, Parlamentul European a invitat „Comisia și Serviciul European de Acțiune Externă să includă restituirea patrimoniului național român pe agenda bilaterală diplomatică care reglementează relațiile U.E. – Rusia, de îndată ce contextul regional permite reluarea dialogului politic între părți“. În plus, Parlamentul European a invitat „Comisia să creeze sinergii concrete cu statul român și cu Banca Națională a României și alte instituții relevante pentru a mobiliza eforturi coordonate și pentru a urmări toate mijloacele diplomatice de mediere, de promovare a comunicării, atunci când este cazul, cu omologii ruși și de căutare de soluții pentru a se asigura că Tezaurul național dispărut este

returnat fără întârziere acolo unde îi este locul“, precum și „să analizeze posibilitatea de a acționa în calitate de partener al reprezentanților români care fac parte din Comisia mixtă româno-rusă mandată să discute despre restituirea Tezaurului național al României“.

Un aspect important subliniat de Rezoluție este și faptul că aceasta reconfirmă faptul că partea rusă din cadrul „Comisiei comune româno-ruse pentru studierea problemelor izvorâte din istoria relațiilor bilaterale, inclusiv problema Tezaurului României depus la Moscova în timpul Primului Război Mondial“ a „recunoscut cererea României împotriva Federației Ruse și a fost de acord că documentele prezentate de partea română erau autentice și aveau statutul de tratat internațional, care atestă depunerea de către România a Tezaurului său, inclusiv a Tezaurului Băncii Naționale în Rusia“.

În sfârșit, adoptarea rezoluției a mai arătat că atunci când există voință politică, viziune și mijloacele necesare pentru realizarea unui deziderat de politică externă al României, acesta poate fi atins.

**DACĂ MOSCOVA
TUNĂ ȘI FULGERĂ,
ÎNSEAMNĂ
CĂ SUNTEM
PE DRUMUL
CEL DREPT**

Despre importanța istorică a Rezoluției referitoare la returnarea Tezaurului național al României însușit ilegal de Rusia, adoptată de P.E. la 14 martie 2024 vorbesc și reacțiile

*Sediul în care a funcționat Banca Națională
în timpul evacuării la Iași
și de unde a plecat aurul spre Moscova*

vehement negative ale autorităților ruse, ale demnitarilor și politicianilor ruși în legătură cu aceasta. Chiar în ziua adoptării rezoluției, Mihail Șvîdkoi, emisarul prezidențial rus pentru cooperare culturală internațională, a declarat Agenției TASS că Rusia nu consideră că pretenția României „ar fi legitimă” și a calificat rezoluția drept o „provocare”. „Acordurile reciproce cu România aparțin trecutului”, a spus Șvîdkoi. „În opinia mea, asemenea rezoluții nu înseamnă decât o provocare fără sens, menită să sporească atitudinile ostile Rusiei din Europa. Din partea europarlamentarilor, este o nedreptate și un gest absolut meschin.”

Fostul președinte rus, Dmitri Medvedev, actualmente vicepreședinte al Consiliului de Securitate al Rusiei, într-un mesaj postat pe pagina sa de pe rețeaua de socializare VKontakte, a respins și el orice posibilitate de restituire a aurului românesc. El a scris că aurul rămâne în mâinile rușilor pentru că România a fost pedepsită din cauza „comportamentului” său

„necuviincios”. Lansând un șir de injurii la adresa liderilor europeni (numindu-i „impotenți”, „proști”, „neputincioși”, „nulițăți”) și la adresa României, fostul președinte al Rusiei a pretins că România nu este o națiune suverană. „După cum știți, românii nu reprezintă o țară, ci un mod de viață”, a scris Medvedev. „Liderii europeni sunt niște proști, niște neputincioși și niște nulițăți... Ei vor ca România să i se restituie aurul... Diversilor prostovani din Parlamentul European iar li s-a zgândărit pofta”. „Nici măcar nu știu cum să răspund la o asemenea nerușinare”, a continuat el. „U.E. i-a furat Rusiei active în valoare de 300 miliarde USD, iar acum cere restituirea aurului României... Nu mai e nimic de spus decât să se ducă în [...]”.

În același timp, purtătoarea de cuvânt a Ministerului rus de Externe, Maria Zaharova, a declarat că Moscova nu numai că a returnat deja Bucureștiului tot aurul pe care România l-a trimis Rusiei în anii 1916 – 1917, dar i-a și iertat acestei țări o datorie

uriașă, depășind cu mult valoarea respectivei rezerve de aur. Potrivit acesteia, „vorbit de aproximativ 300 de milioane de dolari reparații (azi circa 4 miliarde de dolari), pe care Uniunea Sovietică nu le-a cerut României, în ciuda «necazurilor și distrugerilor» pe care România le-a adus poporului sovietic în timpul războiului”. În plus, a remarcat Zaharova, în 1935, Guvernul sovietic, „în semn de bunăvoință”, a trimis 1.436 t de obiecte de valoare la București, iar la mai puțin de șase ani, România „a atacat U.R.S.S., împreună cu Al Treilea Reich”. Ea a adăugat că în prezent România folosește „platforme rusofobe”, inclusiv Parlamentul European, pentru a încerca să-și pună „datoriile fantomă vechi de un secol” asupra Rusiei. În continuare, Zaharova a îndemnat „capetele fierbinți” din România să renunțe la visuri fără speranță și la declarațiile zgomotoase pe această temă, deoarece dacă s-ar calcula „toate datoriile României față de Rusia și U.R.S.S. (inclusiv partea neplătită a reparațiilor), atunci acestea se ridică la aproximativ 1,5 mii tone de aur, ceea ce este aproximativ de 20 – 25 de ori valoarea totală a întregului aur românesc din anii 1916 – 1917”.

Evident că este greu de polemizat cu persoane de tipul Zaharovei sau Medvedev, care aleg din trecutul relațiilor ruso-române doar ceea ce convine Rusiei. Dacă Zaharova dorește să facă recurs la istorie și să vorbească despre prejudiciile aduse de trupele române teritoriului și economiei Rusiei, atunci de ce nu am începe cu prejudiciile aduse teritoriilor românești de trupele de ocupație rusești

în timpul invaziilor Rusiei în Țările Române, începând cu campania lui Petru I la Prut și urmând cu ocuparea Țărilor Române de trupele ruse în timpul războaielor ruso-otomane? Or, dacă se dorește o „reglare de conturi” începând cu anul 1918, anul când consideră rușii că a apărut „așa-numita chestiune basarabeană”, vom constata că pierderile suportate de România în urma politicii imperialiste rusești sunt de câteva ori mai mari decât cele pretinse de Rusia. E destul să amintim că în urma politicii expansioniste rusești/sovietice României i-au fost amputate nu doar Basarabia, dar și Nordul Bucovinei și Ținutul Herța. De ce nu am cuantifica prejudiciile suportate de România prin „faimoasele” sovromuri care au vlăguit economia țării noastre între 1945 și 1946, prejudiciile cauzate de trupele de ocupație sovietice României în anii 1944 – 1957, sau munca forțată a zecilor de mii de prizonieri români, prestată în industriile minieră și carboniferă ale U.R.S.S. până la mijlocul anilor '50 ai secolului trecut?

Este important să subliniem, că „argumentele” folosite de oficialii ruși pentru a respinge pretențiile întemeiate ale părții române nu sunt noi și fac parte dintr-o retorică agresivă, care nu are nimic de-a face cu realitatea. Toate „argumentele” rusești au fost vociferate de oficialii ruși cu alte ocazii, precum și în cadrul Comisiei comune româno-ruse menționate mai sus. Aceleași „argumente” sunt multiplicat și de istoricii ruși. Ceea ce se face că nu înțeleg oficialii și istoricii ruși este faptul, pe de o parte, că vechiul principiu al dreptului internațional „Pacta sunt

servanda” (Tratatul trebuie să fie respectat) nu a fost aruncat la gunoii de comunitatea internațională, că trebuie respectat, iar pe de altă parte, subiectul Tezaurului B.N.R. este unul deosebit, care nu poate fi legat de alte aspecte ale relațiilor româno-ruse.

La 14 februarie 2024, guvernatoarea Băncii Centrale a Rusiei, E.S. Nabiullina, a calificat înghețarea activelor rusești în Occident drept „o practică total greșită”. „Potențiala confiscare a activelor înghețate ale Băncii Centrale în țările occidentale va fi un semnal puternic negativ pentru alte bănci centrale; de fapt, este o încălcare a principiilor de bază ale protecției rezervelor băncilor centrale. În dreptul internațional, acesta este unul dintre principiile cheie, principiile de bază ale imunității activelor băncii centrale față de măsurile de colectare coercitivă. Și această imunitate asigură stabilitatea sistemului financiar internațional”, a adăugat Nabiullina. Potrivit ei, abaterea de la acest principiu „va duce la o subminare, deși graduală, a sistemului de finanțare internațională și a poziției monetelor de rezervă în lume”.

Situația deplănsă astăzi de Nabiullina este foarte asemănătoare cu cea în care s-a pomenit, din cu totul alte considerente, România în anul 1918, când Guvernul bolșevic a sechestrat Tezaurul B.N.R. și valorile cultural-istorice românești. Dacă Rusia consideră că acțiunile S.U.A. și U.E. de înghețare și confiscare a activelor rusești sunt ilegale, de ce nu admite atunci drept ilegale și acțiunile Guvernului bolșevic?

REZOLUȚIA P.E. PRESUPUNE ACȚIUNI CONCRETE

Adoptarea Rezoluției P.E., chiar dacă este un document de o importanță istorică, pentru a nu rămâne doar un document, presupune un șir de acțiuni concrete. Este departe de noi gândul să dăm sfaturi autorităților române sau conducerii B.N.R. ce ar trebui să facă pentru a beneficia de perspectivele pe care le-a deschis adoptarea rezoluției. Unele acțiuni se impun a fi menționate, totuși, reieșind din însuși textul documentului. Credem, de exemplu, că deoarece Rezoluția se referă nu doar la Tezaurul B.N.R., ci și la „bunurile de importanță culturală și istorică neprețuite” evacuate la Moscova și nerecuperate, chestiunea recuperării Tezaurului ar trebui să devină un subiect de importanță națională pentru toate instituțiile statului (Președinție, Guvern, M.A.E. etc.), nu să rămână unul de preocupare doar pentru B.N.R., așa cum a fost până în prezent. Aceasta ar presupune, de exemplu, crearea unui oficiu interdepartamental ce s-ar ocupa cu problematica restituirii Tezaurului României evacuat la Moscova, care ar continua activitățile de popularizare/internaționalizare a problematicii Tezaurului, studierea problematicii evacuării Tezaurului identitar-cultural la Moscova, subiect care a preocupat mai puțin istoriografia română, ar elabora politici și propuneri pentru Guvern și B.N.R. privind acțiunile de întreprins în vederea recuperării Tezaurului. ■

Unirea Moldovei și a Țării Românești în 1859 a pus piatra de temelie a României de astăzi. A fost reușita de atunci preponderent rezultatul contextului internațional și al sprijinului extern sau al evoluțiilor interne, gestionate de o elită responsabilă, care a înțeles mersul evenimentelor? (Magazin istoric, nr. 4 – 12/2023; 1 – 12/2024; 1/2025).

SCOLI DE GÂNDIRE ÎN POLITICA EXTERNĂ A ROMÂNIEI

Dr. MIHAIL E. IONESCU

Perioada post-1945 a generat un puternic curent al decolonizării și creării unor noi state, dar a învederat și o sporire a tensiunii sistemice. Pusă la început în legătură directă cu Războiul Rece – competiția între superputeri pe marginea primejdiei anihilării nucleare și între ideologii opuse –, instabilitatea a fost motivată și de mo-

*Momentul proclamării lui Alexandru Ioan Cuza ca domn și la București,
24 ianuarie 1859,
în viziunea pictorului Theodor Aman*

dul de creare a noilor state. Ele au urmat vechile frontiere coloniale, ceea ce a generat numeroase războaie civile și interstatale sau terorism internațional, absența omogenității etnice generând corecturi sângeroase. Fenomenul era nou, deosebit de cele similare din secolul XIX, când noile state apărute au avut o considerabilă omogenitate etnică, specifică organizării sistemului westfalian (creat prin pacea din 1648, care a pus capăt Războiului de 30 de ani), fiind izvor de legitimitate și trăinicie. Este cazul apariției României moderne.

Anii '50 ai secolului XIX au fost decisivi în istoria națională. Fără cadrul internațional al acelor ani – contradictoriu și complex în arealul european și mediteranean, mai ales în vecinătatea nemijlocită a teritoriului național –, fără o pleiadă remarcabilă de bărbați de stat, care au înțeles corect sensul istoriei, ocazia favorabilă a Unirii Moldovei și Munteniei, temei al României de azi, ar fi fost pierdută. A fost chiar șansa supraviețuirii istorice a națiunii, anexarea Principatelor de marile puteri vecine figurând pe agenda lor de acțiune, îndeosebi a Rusiei.

Reconstituirea istoriografică – evenimential și ca procesualitate – a acelui deceniu a fost făcută de atunci printr-un efort științific susținut, autohton și străin, care a luminat multidimensional actul Unirii din 1859, al evadării din Evul Mediu de tip levantin și racordării la modernitatea deschisă de Europa Revoluției de la 1789. Nenumăratele tomuri de documente din arhive românești și străine, memorialistica și presa epocii, lucrări interpretative din diverse unghiuri – istoric, sociologic, psihologic, al relațiilor internaționale, științelor politice etc. – apărute până acum par să desfidă orice tentativă de a identifica ceva nou privind acest interval.

Dincolo de „lupa” ideologică prin care s-a scrutat acest deceniu – de la cea liberală la cele conservatoare și cea comunistă, care au evidențiat același eveniment sau proces istoric în

Ion Ghica și Vasile Alecsandri

alte „culori” –, există un tablou complex interpretativ, cu orientări dacă nu diametral opuse, cel puțin cu referințe contradictorii. Câteva repere comune în larga paletă de interpretare s-au distins totuși, între care: rolul decisiv jucat de generația tinerilor făptuitori ai Revoluției de la 1848, siliți apoi să ia calea exilului, unde au pregătit nașterea României moderne; impactul covârșitor al situației externe, mai ales al Războiului Crimeii (1853 – 1856), precum și al consultării democratice a doleanțelor națiunii în Divanurile ad-hoc post-război, care a configurat marea strategie a construcției statale; descifrarea corectă de către liderii naționali a problemelor socotite de urgență istorică, atât intern, cât și extern, și identificarea soluțiilor optime; starea de spirit a diverselor categorii ale societății românești, tendințele

și orientările ei etc.

Mai puțin analizată este propria viziune a generației pașoptiste asupra faptelor sale, mai ales privind prioritatea netă pe termen mediu și lung în procesul construcției statale independente. Cu alte cuvinte, demonstrația formării României moderne nu ca rezultatul deciziei „concertului de putere” european pentru a zăgăzui imperialismul rus care avansa către Constantinopol, ci ca un fenomen istoric de inclusivitate națională, întemeiat pe o îndelungă tradiție istorică și luptă de supraviețuire, atât a etniei române, cât și a statului/statelor sale în Evul Mediu, expresii

est-europene în descendența anticea puteri imperiale romane. Or, un răspuns corect privind alternativa înfățișată are, din perspectiva școlilor de gândire autohtone în politica externă, un rol capital, definind nu doar anii renașterii românești post-1821, cât și evoluțiile ulterioare.

Astăzi, problematica construcției național-statale este intens dezbătută, atât istoriografic, cât și din perspectiva științelor politice. Argumentul principal al acestei resuscitări de interes teoretic ține nu doar de procesul nefinalizat complet al decolonizării globale, în bune părți ale planetei continuând să fie prezent, sub diverse forme, deci guvernând modalități de apariție a unor noi state sau explicând, parțial ori total, diverse crize sistemice (războaie civile, dezmembrări violente de federații vechi, fenomenul terorist internațional

actual etc.). Aceste lucruri se petrec și azi, chiar dacă sunt ascunse sub o întesată perdea înșelătoare. O mare importanță în acest registru are și faptul că, dacă sistemul de state azi este considerat a fi organizat în „state națiune”, multe dintre unitățile politice statale nu sunt defel astfel, cu alte cuvinte, nu corespund realității geografice a unei etnii majoritare în hotarele recunoscute de O.N.U. Aceasta este o situație deloc neobișnuită acum în Africa sau Asia de Vest, în unele cazuri chiar o pondere etnică substanțială pe un teritoriu contiguu este lipsită de expresia statală legitimă. Interesul actual se explică

și prin faptul că precedenta orientare teoretică, aplicată practic, care părea a fi predominantă până în anii '90 ai secolului XX – potrivit căreia apariția unor noi state este un proces de „plămădire” („the making...“ ori „creation...“), reflectând un impuls extern decisiv în înscrierea pe hartă a noi actori sistemici. În cazul României, sunt autori străini binecunoscuți și chiar copios citați (R.W. Seton-Watson, Sherman David Spector, chiar Keith Hitchins) care au utilizat numita orientare teoretică, chiar dacă nu uită să sublinieze și rolul factorului intern. Relativ recent, această premisă teoretică a fost înlocuită cu predominanța situației interne în succesul/ eșecul apariției „statelor națiune” sau construite/inventate în competiția dintre marii actori în perioada colonială și post-colonială, mai ales după prima

Gheorghe Magheru

conflagrație mondială. Accentul pus pe inclusivitatea instituțiilor interne ca motor al tăriei și legitimității statului-națiune, mai ales prin recunoașterea drepturilor minorităților etnice și dezvoltarea politică democratică, a primit o confirmare de maximă însemnătate prin atribuirea Premiului Nobel în 2024 lui D. Acemoglu și J.A. Robinson pentru cercetările în domeniu. Ei sunt autori ai unei cărți faimoase, *De ce eșuează națiunile*, confirmându-se faptul că ne aflăm în fața unei probleme de mare actualitate sistemică, de care depindea stabilitatea internațională și viitorul ordinii globale.

România modernă: decizie externă sau o evoluție inclusivă; un episod istoric mai puțin știut. Așadar, cum a început și s-a desfășurat procesul de construcție a statului

național român în anii '50 ai secolului XIX, care a așezat temelia României de azi? A fost generat extern – făcut/making – sau, dimpotrivă, a fost de gestație și imperativ intern, cu o evoluție covârșitor inclusivistă, de proprie generare instituțională și societală?

Neîndoiește, istoriografia oferă o imagine de ansamblu asupra subiectului și, în general, un răspuns adecvat realităților istorice, detașând un „prin noi înșine” autohton, transformat într-un țel politic împărțit de generațiile succesive, până azi.

Intâmplare relatată de unul dintre corifeii generației

pașoptiste, Ion Ghica, în scrisorile sale către Vasile Alecsandri, oferă o detaliere la „cald” a modului în care un contemporan s-a raportat la timpul său și la evenimentele la care a luat parte, dar deopotrivă luminează fațete interesante ale răspunsului la întrebarea ridicată privind construcția „statului națiune” român. Mai întâi, trebuie spus că Ion Ghica este unul dintre cei mai însemnați oameni politici români ai secolului XIX, dacă nu cel mai important, prin funcțiile deținute în momentele decisive ale României moderne: premier după actul Unirii din 1859; din nou premier după abdicarea lui Cuza și aducerea pe tron a viitorului rege al României, Carol I de Hohenzollern, în februarie 1866; prim-ministru în timpul crizei antidinastice din 1870 – 1871, când a militat pentru instaurarea republicii. Vreme

de aproape zece ani a fost apoi ambasador în Anglia (1881 – 1891). Așadar, un politician profund cunoscător și, nu mai puțin, inițiator al unor direcții strategice de acțiune ale tânărului stat român. El era descendent al unei străvechi familii voievodale românești, cu domni în ambele Principate în timpul epocii fanariote, o familie aromână la origine. Una dintre trăsăturile compromisului imperial româno-otoman în epoca fanariotă (cu antecedente pre-fanariote în măsură redusă) a fost acordarea de către Poartă a domniei în Principate familiilor

aromâne de rang, pe temeiul explicit invocat – relevant în istoriografia turcă modernă – al înruderii etno-lingvistice cu românii din Nordul Dunării. Această situație nu a devenit o permanență în veacul fanariot din pricina precumpănirii capitalului grecesc în Fanarul din Istanbul și venalității demnitarilor Porții, care au făcut din tronurile Principatelor o miză financiară.

Memoriile lui Ion Ghica – care sunt incluse în două volume de *Scrisori către Vasile Alecsandri*, precum și în cartea sa de amintiri din pribegie în anii 1848 – 1851 – reprezintă izvoare contemporane cardinale pentru epoca renașterii naționale, oferind amănunte chiar unice relativ la laboratorul decizional al generației pașopliste, la orientările ei geopolitice, inclusiv raporturile dintre membrii acesteia și cristalizarea unor școli naționale de gândire politică internă și externă. Lucrările publicate de Ion Ghica

Reșid pașa

în timpul vieții, precum și corespondența inedită, identificată în deceniile ulterioare morții sale de istorici ca N. Cartoian sau Ioan C. Filitti, sunt o frescă fără egal a societății naționale la mijlocul veacului XIX.

Iată în rezumat descrierea memorialistică a episodului invocat anterior. „La 1853, după intrarea rușilor în Principate, publicasem sub pseudonimul de G. Chaioni o broșură intitulată *Dernière occupation des Principautés* și înmănașem noului ministru al Porții un memoriu în care chemam atențiunea asupra importanței politice ce ar avea participarea României la războiul ce se pregătea. Pe lângă acel memorandum alăturasem și un proiect de manifest, ce propuneam să fie dat la intrarea trupelor otomane pe teritoriul Principatelor, un manifest prin care sultanul declara că trimite oștirea sa numai ca să respingă pe năvălitori și că, îndată după săvârșirea războiului,

lui, va restabili relațiunile dintre România și Poartă pe bazele vechilor tratate încheiate de domnii români cu Baiazid Ildeirim, cu Mahomet II și cu Soleiman I, adăugând că sultanul nu va aduce nicio împotrivire la unirea țărilor, dacă locuitorii Principatelor o vor dori“. Ion Ghica urmărise cu atenție desfășurarea evenimentelor în cadrul crizei orientale, observase neîndoiește faptul că acțiunile Rusiei în ce privește așa-numita apărare a drepturilor creștinilor ortodocși din Imperiul Otoman au atins, în vara anului 1853, o amploare

și acuitate neobișnuite, generând o criză europeană. Încă la 30 iunie 1853, *Revue des deux mondes*, care apărea la Paris, citită în toate cancelariile europene și reproducă de presa de pe continent, arăta că presiunile diplomatice ale Rusiei la Poartă au atins un punct în care războiul european „părea de neocolit“, opinia publică fiind totuși „încercătoare în menținerea păcii“, întrucât conflictul „părea fără motiv și deloc legitim“, fiind contrar intereselor păcii în Europa. La această dată, Ion Ghica era în plină redactare a scrierii sale, aici discutate, iar memoriul lui către Poartă, înaintat tot atunci, conținea propuneri privind utilizarea potențialului militar românesc, știind foarte bine că primul act al războiului urma să fie ocuparea militară de către Rusia a Principatelor Române. Este motivat în această întreprindere de credința că românii „puteau și trebuia să joace într-acel război

un rol și să dea semne de deșteptare vitejească, dar totdeauna eram de părere să nu cooperăm fără serioase garanții din partea Turciei [subl. ns.]". De asemenea, este sigur că o parte dintre propunerile sale din memoriu erau acceptate de Guvernul otoman, pentru că el consemnează: „Mulți însă dintre proscrisi și dintre emigrații noștri se adunase din toate părțile la Constantinopol și porneau spre lagărul lui Omer pașa, punând serviciile lor la dispozițiunea generalisimului, fără condițiune". Trecerea Prutului de armata rusă la 2 – 3 iulie 1853 și marșul ei spre

Dunăre pe teritoriul românesc au confirmat inevitabilitatea războiului, concentrarea trupelor otomane evidențiind că Poarta avea să reziste agresiunii ruse, cu sprijinul Angliei și Franței.

Chemat după câteva săptămâni de la invazia rusă la ministrul de Externe al Porții, Reșid pașa, cu care avea relații strânse, îl găsește pe acesta „în conferință cu ambasadorul englez; acesta avea în mână scrierea mea". Rezultatul acestei întrevederi a fost chemarea generalului Gheorghe Magheru de la Viena la Istanbul, unde, avându-l de tălmăci pe Ghica, are mai multe întâlniri „cu Reșid pașa și cu lordul Redcliffe", ambasadorul britanic, fiind decise, între altele, tipărirea manifestului sultanului către români, redactarea firmanului de numire a lui Magheru ca guvernator (caimacam) al am-

Omer pașa

belor Principate. Autoritățile locale din Principate urma a primi ordine de la Magheru „ca să ridice oștire de români și să-i procure armele și munițiunile de care va avea trebuință".

Ion Ghica a decis „pe la sfârșitul lui februarie al anului 1854 [...], când oastea otomană trecuse Dunărea, angajând lupte cu rușii [...] și prinsese picior pe țărmul stâng al Dunării", iar „[...] Magheru și eu ne pregăteam de plecare", să contacteze Poarta. Marele vizir i-a comunicat că nu are încă ordin să declanșeze acțiunea. Imediat, Ghica face o vizită lordului Redcliffe, iar acesta arată că sunt în curs discuții diplomatice, Austria eventual urmând să intre militar în Principate, iar armata rusă să le părăsească, pentru a evita războiul, iar dacă vor încerca să revină, atunci austriecii vor riposta militar. Austria cere în

schimb „să nu se dea frâu și sprijin revoluționarilor" români pentru că „s-ar vedea silită a veni în ajutorul Rusiei". Ambasadorul englez a arătat că astfel vor fi siliți să plece revoluționarii români și polonezi din lagărul generalului Omer. „Viitorul țării dumitale depinde – a mai spus ambasadorul – de soarta acestui război. Dacă Rusia va fi biruitoare, îți poți închipui soarta ce va așteaptă. Lupta cu Rusia astăzi nu este numai în Principate, ea este în Tesalia, în Epir, în Arhipel, ca și în Valahia și în Moldova". La aceste spuse, scrie Ghi-

ca, „n-am putut răspunde decât printr-un răs trist [...] După câteva zile am aflat că Omer pașa alungase pe toți românii din lagărul său".

Consemnarea memorialistică relatată este capitală, în opinia noastră, pentru răspunsul adecvat al construcției statale românești: ea nu este un „produs" al jocului politic al marilor puteri, ci al evoluțiilor interne legitimate istoric, gestionate de o elită capabilă și responsabilă. Este adevărat că în împrejurările descrise, în fața înțelegerilor dintre marile puteri, memorialistul nu a putut avea decât un „răs trist", înțelegând cum ocupația rusă a Principatelor urma să fie înlocuită de cea – temporară – a Austriei și Imperiului Otoman, mănate de propriile interese imperiale. Dar și acest obstacol va fi depășit curând. ■

Prezentăm în acest număr un nou interviu (Magazin istoric, nr. 7, 9/2024), realizat de colaboratorul nostru Pompiliu-Nicolae Constantin, în care sunt înfățișate eforturile organizatorilor Jocurilor Olimpice de la Los Angeles, 1984, pentru a convinge autoritățile comuniste din România să participe la competiția de pe pământ american.

DAVID SIMON ȘI JOCURILE OLIMPICE DIN 1984

Viața lui David Simon este legată de Los Angeles. S-a născut în metropola californiană în 1949 și locuiește aproape de universitatea care l-a format, UCLA (University of California, Los Angeles). David Simon a fost vicepreședinte al Comitetului de Organizare al Jocurilor Olimpice din 1984 și cu ocazia bursei de cercetare Fulbright în Statele Unite l-am intervievat. După Jocurile Olimpice găzduite de „orașul îngerilor”, David Simon a devenit președintele Los Angeles Sports Council, o organizație menită să aducă evenimente sportive în California, care sub conducerea sa a avut un impact economic de peste un miliard de dolari.

David Simon și autorul interviului

– Ce ne puteți spune despre trecutul dumneavoastră, înainte de a ajunge în Comitetul de Organizare al Jocurilor Olimpice de la Los Angeles din 1984?

– Am făcut Facultatea de Drept în Los Angeles, la UCLA, apoi am lucrat pentru câțiva ani pe Capitol Hill, în Washington, după care m-am întors la Los Angeles la finalul anilor 1970 și am lucrat pentru o membră a Congresului, care era din Los Angeles și al cărui district includea Coliseum, care a găzduit Jocurile Olimpice mai

târziu. Deoarece arena era în circumscripția acestei politiciene, am devenit implicat în candidatura orașului pentru a organiza Jocurile Olimpice, iar din această ipostază am ajuns să-l cunosc pe Peter Ueberroth, care era președintele Comitetului de Organizare. Imediat după ce orașul a obținut acest drept, am devenit unul dintre primii cinci angajați ai lui Peter Ueberroth.

– Ce presupunea funcția dumneavoastră?

– În primul rând, poziția mea de vicepreședinte

nu existase la edițiile precedente ale Jocurilor Olimpice, pentru că orașele sau guvernele se ocupau de acest aspect. Comitetul de Organizare al Jocurilor Olimpice de la Los Angeles a fost de fapt o corporație, un organism independent, primul de acest fel în istoria olimpismului. Fiind o entitate privată, era nevoie de un element de legătură cu autoritățile. Era ca și cum ai construi un avion în timp ce zbori. Aceasta a fost misiunea mea și a fost una plină de provocări. Așadar, aveam contacte la toate nivelurile cu administrația din țara noastră, dar, în anumite cazuri, și cu guvernele altor țări.

Alexandru Șiperco

– Cum a evoluat acest Comitet de Organizare?

– Eu am început încă din 1979 și am fost printre primii angajați. În primul an nu cred că eram mai mult de 12 oameni, iar în anul evenimentului olimpic ajunsesem să fim peste 1.000 de persoane. Practic, în cinci ani am evoluat de la o companie mică, un *startup*, la o corporație.

– Cum ați perceput boicotul sovietic din 1984?

– Sovieticii au anunțat boicotul în ziua când începea ștabela torței olimpice în Statele Unite, pornind de la New York. Torța trebuia purtată pe teritoriul întregii țări. Nu cred că a fost ceva întâmplător faptul că sovieticii au ales acest moment. Au vrut ca anunțul lor să aibă un impact maxim. Pregătisem un eveniment de presă major înainte de prima etapă a ștabei torței olimpice, iar anunțul sovieticilor, deși nu ne-a șocat, a fost ca un cutremur pentru organizația noastră, deoarece aveam atâtea planuri pe care trebuia să le schimbăm.

– Cum ați aflat că există posibilitatea ca România să participe la Jocurile Olimpice și să nu urmeze decizia Moscovei?

– După anunțul sovietic, ne-am gândit că ar putea fi țări din rândul

sateliților Moscovei care ar putea participa. Din calculele noastre, a rezultat că două țări ar putea să vină la Los Angeles, Ungaria și România, ale căror guverne aveau o oarecare independență. În final, au fost două țări-surpriză în opinia mea, România și China, care au fost aclamate în picioare la intrarea în arenă în ziua ceremoniei de deschidere. Noi am desemnat contacte pentru toate țările aflate în sfera Uniunii Sovietice, inclusiv China și România. În cazul

Chinei, ne bazam pe Charles Lee, care vorbea fluent chineza, iar pentru România o aveam pe Agnes Mura (*Magazin istoric*, nr. 7/2024), care vorbea românește. Și în cazul Chinei și al României am avut sentimentul că își doreau să participe. În ce privește România, cred că Ceaușescu a vrut să-și demonstreze independența față de Moscova.

– V-ați gândit că sovieticii s-ar putea răzgândi sau ați încercat să le schimbați decizia?

– Nu, pentru că erau greu de anticipat. Pentru mine încă nu este foarte clar nici acum dacă ei au luat această decizie chiar din 1980, când Statele Unite au boicotat Jocurile Olimpice de la Moscova, sau hotărârea a venit în primăvara lui 1984. Mi-e greu să știu ce s-a discutat în Politburo [Biroul politic al P.C.U.S. – n.n.]. M-a surprins însă modul în care s-a făcut anunțul, care ne-a și dat speranțe că se poate negocia cu cei pe care îi consideram sateliți Moscovei. Eu, dacă aș fi făcut anunțul boicotului, aș fi prezentat și lista celorlalte țări care nu vor participa. Sovieticii nu au făcut asta și ne-au lăsat nouă deschise acele porți de comunicare cu celelalte țări comuniste. Încă o

țară cu care am negociat intens a fost Cuba. Chiar Peter Ueberroth a zburat la Havana, a avut o întâlnire cu Fidel Castro, încercând să-l convingă să-și trimită echipa de baseball la Los Angeles, dar nu a reușit.

– Cum a fost poziția de mediator a Comitetului de Organizare

Delegația României la deschiderea
Jocurilor Olimpice de la Los Angeles

Robert Helmick

Între Guvernul american, Comitetul Internațional Olimpic, comitetele naționale și guvernele altor țări?

– Comitetul Internațional Olimpic, mai mult sau mai puțin, s-a spălat pe mâini

în contextul acestui boicot. Aș spune că 99% din efortul depus pentru a convinge țările să participe la Jocurile Olimpice a fost al Comitetului de Organizare de la Los Angeles. Și nu a fost vorba doar de țări mari, ca România și China, dar au fost și alte țări mai mici, din Caraibe, spre exemplu, sau din alte zone ale lumii. Am simțit cu toții că suntem pe cont propriu. În schimb, am primit un ajutor destul de mare din partea Guvernului nostru de la Washington, pentru că și cei de acolo voiau un număr cât mai mare de țări participante. Nu-și doreau ca sovieticii să simtă că acel boicot a fost un succes. Am colaborat foarte bine cu Administrația Reagan, dar nu am primit un ajutor foarte consistent din partea Comitetului Internațional Olimpic.

– La acea vreme, românul Alexandru Șiperco era vicepreședinte al Comitetului Internațional Olimpic. Credeți că a avut vreun rol în participarea României la Jocurile Olimpice?

– Da, l-am cunoscut pe Alexandru Șiperco, așa cum am cunoscut și alte persoane importante ale CIO de la acea vreme, inclusiv pe președintele Juan Antonio Samaranch. Cu Alexandru Șiperco m-am întâlnit de câteva ori. Sunt convins că a contribuit la prezența României la Los Angeles.

– A fost boicotul țărilor comuniste cea mai mare provocare pe care ați întâmpinat-o în cei cinci

ani de activitate în cadrul Comitetului de Organizare?

– Au fost multe provocări. Oricum, privind retrospectiv, am impresia că boicotul sovietic și al altor țări, în mod paradoxal, a ajutat Jocurile Olimpice de la Los Angeles să rămână ca un eveniment aparte în istorie. Boicotul a mobilizat extraordinar nu numai locuitorii orașului nostru, dar întreaga populație a Statelor Unite. Au fost mulțimi uriașe de spectatori care au însoțit torța olimpică vreme de două luni, de la New York la Los Angeles. De asemenea, oamenii au asaltat competiția și voiau să demonstreze că poate fi o ediție reușită chiar și fără sovietici.

– La acest succes al evenimentului a contribuit și faptul că a fost prima ediție a Jocurilor Olimpice realizată din fonduri private?

– Da. Am încercat să evităm problemele anterioare, pentru că în 1978, când Los Angeles a primit dreptul de a găzdui Jocurile Olimpice, aveam experiența Montrealului, care a găzduit ediția din 1976 și care a avut un deficit de un miliard de dolari, enorm pentru acea vreme. Asta ne-a speriat. Locuitorii Los Angelesului, în proporție de 70–80%, erau de acord cu Jocurile Olimpice, dar un procent la fel de mare nu voia ca banii lor din taxe să fie cheltuiți cu acest eveniment și orașul să se îndatoreze ca Montrealul. Ueberroth a venit cu spiritul lui antreprenorial și era conștient că singurul mod de a face ca lucrurile să funcționeze este prin strângerea de fonduri de la sponsori. Încă de la interviul meu cu el din primăvara lui 1979 avea o viziune clară despre cum va face asta, cum

David Simon (dreapta)...

... și alături de soția lui, Cheryl,
în timpul vizitei în România din 1987

va folosi facilitățile existente și cum sponsorii vor plăti pentru tot. Cred că au fost trei arene construite de la zero cu banii sponsorilor, poligonul de tir, velodromul și bazinul de înot, iar acestea au purtat numele companiilor care au plătit. Același lucru se va întâmpla și la Jocurile Olimpice din 2028, tot la Los Angeles.

– Cum ați perceput participarea României la acea ediție a Jocurilor Olimpice?

– Evident, eram în stadion la ceremonia de deschidere. A fost un moment emoționant pentru toată lumea ce s-a întâmplat atunci. Imaginile au rămas mărturie. Și pentru delegația României cred că a fost ceva memorabil. Apoi a fost și un succes sportiv.

– Ați mai avut interacțiuni cu oficialii români după acest eveniment?

– Da, chiar am o poveste simpatică în acest sens. Încep prin a spune că Jocurile Olimpice au produs un profit de peste 200 de milioane de dolari și am constituit un Fond al Prieteniei din care voiam să dăm acelor țări care solicită ajutor pentru diverse activități legate de mișcarea olimpică. Dar nu voiau să trimită pur și simplu un cec, pentru că nu aveau convingerea că banii vor ajunge unde trebuie. Eu în 1987 eram membru în comitetul de relații internaționale al Comitetului Olimpic al Statelor Unite și plănuisem cu soția o excursie în Europa, astfel că am vorbit cu Robert Helmick, care era președintele Comitetului, dacă îl pot ajuta cu ceva. El m-a rugat să merg și să distribui acești bani în Europa de Est. Așa că vacanța mea s-a transformat într-un tur olimpic, deoarece am ajuns inclusiv la Moscova, în Bulgaria și în România.

– Cât timp ați stat și ce anume ați făcut în România?

– Au fost cinci zile extraordinare. Am vrut să subliniem încă o dată rolul pe care l-a avut România în reușita Jocurilor Olimpice din 1984. Pentru asta am întrebat ce anume au nevoie, pentru că avem fonduri disponibile să le oferim. Amintirile mele sunt încă foarte vii. M-am întâlnit cu președintele Comitetului Olimpic Român de la acea vreme, al cărui nume l-am uitat, dar era un general, îmbrăcat ca atare [Gheorghe Gomoiu – n.a.]. Mi s-a părut nostim că la întâlnire eram îmbrăcat în echipament sport și el era în haine militare, cu tot felul de medalii în piept.

– În ce a constat ajutorul oferit României?

– Am discutat cu oficialii de la București și ne-au spus că ar vrea să investească în dezvoltarea canotajului. Așa că am oferit 45.000 de dolari pentru lotul de canotaj al României. Numai că decizia mea a născut controverse în Statele Unite. Oficialii din canotajul american mi-au reproșat că finanțăm adversarii țării noastre ca să ne bată. Până la urmă lucrurile s-au calmat, lumea a acceptat situația, iar eu sunt foarte mândru și mulțumit că am putut ajuta ca banii aceștia să ajungă în sportul românesc.

– Cum vi s-a părut România la acel moment?

– A fost singura mea vizită în România. Cred că oficialii români au vrut să ne arate tot ce are România mai bun la acel moment. Am petrecut o zi în București, apoi ne-au dus cu avionul la Suceava, unde am stat vreo două zile, am văzut mănăstirile pictate, care au fost fantastice. Nu o să uit nici că ne-au dus să mâncăm la o mănăstire, unde erau multe măicuțe care se gospodăreau singure, își produceau totul, iar acolo am avut șase feluri de mâncare. Nu știu cât le-a luat să le pregătească pentru că eram șase – opt persoane, dar mi s-a părut remarcabil. Am aflat că accesul acolo este destul de limitat și am vrut să știu dacă au mai avut alți oaspeți americani. Mi-au spus că unul singur mai fusese acolo, Billy Graham, un evanghelist celebru la televizor în acea epocă. Apoi ne-am întors la București și atunci am avut întâlnirea cu acel general și echipa lui. A fost o experiență foarte plăcută.

A consemnat
Pompiliu-Nicolae CONSTANTIN

RELĂȚIILE SOVIETO-ISRAELIENE. SCURT COMPENDIU

ARIEL SHAFRIR

Revoluția bolșevică din 1917 a provocat un flux de emigrări din Rusia (U.R.S.S. s-a format în 1922), mai ales spre America de Nord și Palestina, care din 1920 era sub mandat britanic. Această imigrare în Palestina este cunoscută sub numele de „aliya șlișit“, adică a treia imigrare. În timpul primei imigrări, din 1882, au venit agricultori, în a doua (1904 – 1914) au venit mulți dintre viitorii conducători ai țării, printre care și Ben-Gurion, iar în a treia (1918 – 1920) au sosit mulți intelectuali – scriitori, profesori, actori, oameni de artă.

● Mai mult socialiști, mai puțin sioniști ● Călăuză, cartea lui Lenin Ce-i de făcut? ● Lenin: aspirația evreilor la o entitate națională este reacționară ● Moscova trimite un reprezentant al Cominternului în Orientul Mijlociu ● Sionismul, un rezultat al opririi capitaliste ● David Ben-Gurion, entuziasmat de cele văzute în noul stat „socialist“ ● De ce a sprijinit Stalin înființarea statului Israel

Cei sosiți în al doilea val de imigrare erau mai ales ceea ce am numi astăzi social-democrați. Ei au format așezământul evreiesc înainte de declararea statului Israel în 1948. În fruntea lor erau: David Ben-Gurion, întâiul prim-ministru al Israelului, și Ițhak Ben-Țvi, al doilea președinte al Israelului. Cei din al treilea val erau în special socialiști cu tendințe spre comunism.

Mulți dintre evreii sioniști, mai ales din Rusia și din țările vecine, s-au declarat, începând de la sfârșitul secolului XIX, „sioniști socialiști“. Probabil prima organizație care s-a declarat socialistă a fost Bund. Membrii ei se considerau mai mult socialiști și mai puțin sioniști. Ei promovau întoarcerea

Coloniști evrei stabiliți în Palestina, în 1920

la limba idiș, limba vorbită de evreii europeni, pe când sioniștii din Palestina au ignorat-o, preferând limba ebraică.

În anul 1919 a fost înființat în Palestina, de evrei, Partidul Muncitoresc Socialist (MoFS). Fondatorii acestui partid, care

se declarau comuniști, erau susținători ai revoluției bolșevice din noiembrie 1917 și au rupt relațiile cu Organizația Sionistă Mondială, înființată de Theodor Herzl. Partidul a cerut vehement izgonirea colonialiștilor britanici din țară și a promovat

unirea muncitorilor evrei și arabi. Partidul a funcționat patru ani, iar în 1923 s-a transformat în Partidul Comunist Palestinian (P.C.P.).

Printre primele hotărâri a fost opunerea fermă față de sionismul clasic. Partidul nu s-a alăturat Cominternului. Mulți dintre membrii partidului credeau că urmează o revoluție socialistă mondială și visau că Armata Roșie va mărșălui în țară și-i va alunga pe colonialiștii britanici, întemeind o republică sovietică evreiască. Majoritatea membrilor erau tineri care veniseră după revoluția din noiembrie mai ales din Rusia și Polonia, câțiva din alte țări est-europene, inclusiv România. Majoritatea nu activaseră în partide socialiste în țările de unde au venit.

Organizarea partidului copia sistemul social-democrat din Rusia, de la începutul secolului XX. Călăuză era cartea lui Lenin *Ce-i de făcut?*, care a apărut în 1902. Uniunea Sovietică era văzută ca un fel de insulă a salvării. În anii 1920 grupuri de evrei din Palestina s-au întors în U.R.S.S. (*Magazin istoric*, nr. 4/2023), dar au regretat mai târziu.

Opoziția comuniștilor față de sionism data dinainte de revoluția din 1917. Lenin a scris în 1903 că aspirația evreilor la o entitate națională este reacționară și contrazice interesele proletariatului evreiesc. În anul 1910, într-o cafenea la Paris, Lenin s-a întâlnit cu Haim Weizmann, șeful Organizației Sioniste Mondiale și viitorul prim președinte al statului Israel. Lenin i-a spus lui Weizmann că el se opune sionismului, dar și antisemitismului. După părerea

Afiș de propagandă al Partidului Comunist Palestinian pentru sprijinirea Armatei Roșii în Al Doilea Război Mondial, cu chipul generalului sovietic Ceapaev

lui, evreii ca indivizi sunt miezul revoluției comuniste și pionierii ei. Să nu uităm că bunicul lui Lenin, Israel-Sander Blanc, era un evreu convertit la creștinism. Părinții lui erau germani veniți să se așeze pe malurile Volgăi, în vremea Ecaterinei cea Mare.

După înființarea Uniunii Sovietice în 1922, situația de relativă independență a P.C.P. a luat sfârșit. În același an, a fost forțat să se alăture Cominternului. În anul 1929 a sosit la Moscova din Palestina Iosef-Bergher Barzilai, ca reprezentant al P.C.P. El s-a întâlnit cu conducerea Cominternului. I s-a cerut partidului să devină dintr-un partid evreiesc un partid arab, cu toate că se știa că arabii se opun aspirațiilor evreilor la un stat al lor. Barzilai a încercat să se opună în instanțele cele mai înalte și atunci, spre mirarea lui, a fost invitat la Stalin. Stalin l-a întrebat despre atitudinea britanicilor, spunând că acei care trebuie să-i izgonească din Palestina sunt comuniștii. El și-a împărtășit părerea despre musulmani și

fanatismul lor, așa cum îi știa din republicile U.R.S.S. A ordonat să fie trimis un reprezentant al Cominternului în Orientul Mijlociu. La mijlocul lui 1929 a ajuns în Palestina Bohumil Šmeral, comunist ceh.

În 1931, P.C.P. a publicat în limba arabă opinia lui despre sionism. „Sionismul este un rezultat al oprămării capitaliste de către burghesia exploatoare, care se folosește de minoritățile evreiești oprite din Europa de Est ca să asigure statul său imperialist“.

În august 1923 a vizitat Uniunea Sovietică David Ben-Gurion, care era deja liderul nedeclarat al așezământului evreiesc din Palestina. El a ajuns acolo cu prilejul expoziției agricole mondiale ce avea loc la Moscova. În ciuda tentativelor sale, nu a reușit să se întâlnească cu nicio personalitate oficială. Însă s-a întors entuziasmat de ce a văzut în noul stat „socialist“, însemnându-și următoarele: „Trebuie să încetăm imediat atacurile verbale contra Guvernului [bolșevic] și să schimbăm

Bohumil Šmeral, comunistul ceh trimis de Comintern în Palestina

a făcut o vizită secretă în Palestina și s-a întâlnit cu David Ben-Gurion, Golda Meir și alții, a vizitat țara și a raportat cu entuziasm lui Stalin despre succesele evreilor.

În februarie 1945, la întâlnirea celor trei la Ialta, Stalin a vorbit despre un stat evreu. Ideea a fost reluată la Congresul Sindicatelor Muncitorești de la Londra. În presa sovietică opiniile erau împărțite între susținerea

luptei arabilor contra evreilor și admirația față de succesele evreilor.

Potrivit lui Stalin, Palestina evreiască, socialistă la temeliiile ei, trebuia să rămână în mâinile sovieticilor. La 14 mai 1947, exact cu un an înainte de declararea statului Israel, Andrei Gromîko, adjunctul ministrului de Externe sovietic, a ținut la O.N.U. un discurs în care a spus: „În Europa de Vest nu există o țară care poate asigura poporului evreu drepturile de bază sau care poate să-l despăgubească pentru suferința produsă de călăii fasciști.

Ivan Maisky

politica față de Rusia Sovietică“. În ciuda diferitelor probleme care s-au ivit în legătură cu regimul bolșevic, atitudinea multora dintre evrei față de Uniunea Sovietică a rămas pozitivă. După invadarea U.R.S.S. de armata nazistă, această atitudine s-a întărit. În august 1942 a avut loc la Ierusalim o adunare națională a Ligii pentru ajutorarea U.R.S.S., care fusese înființată în luna mai a aceluși an. În aprilie 1943, Liga a achiziționat trei ambulanțe, câteva săli de operație mobile și echipament medical. Reprezentanți ai Ligii au plecat cu bunurile la Teheran și le-au predat reprezentanților sovietici.

Spre sfârșitul anului 1943 sovieticii au inițiat contacte cu evrei din Palestina. Ei au înțeles că chestiunea evreilor va fi una dintre problemele principale ale politicii internaționale post-belice. Fostul ambasador sovietic la Londra și ministru adjunct de Externe al U.R.S.S., Ivan Maisky,

De aceea nu putem nega aspirația lor la un stat al lor. Uniunea Sovietică preferă un singur stat cu două națiuni. Dacă nu este posibil, U.R.S.S. preferă să se împartă în două state“.

În noiembrie 1947 s-au întâlnit la O.N.U. Gromîko și Haim Weizmann, care i-a spus: „Aș vrea să-ți mulțumesc pentru acel discurs, dar te vor acuza atunci că ești sionist“. Gromîko i-a replicat: „Nicio teamă, discursul a fost scris de Stalin însuși“.

Stalin vedea în viitorul stat Israel încă o ramură comunistă, în afara blocului european, asemănătoare Mongoliei, Chinei și, mai târziu, Coreei de Nord sau Cubei. În asta constă explicația câtorva gesturi extraordinare făcute de U.R.S.S. în această perioadă grea a începutului statului Israel.

Mai întâi a fost votul pentru adoptarea de către Adunarea Generală O.N.U. a Hotărârii 181, privind împărțirea Palestinei în două zone: una evreiască și una arabă. Printre cele 33 de state care au votat favorabil la 29 noiembrie 1947 s-au numărat U.R.S.S., Ucraina, Bielorusia, Cehoslovacia și Polonia (singurele țări din bloc care erau în acel moment membre O.N.U.).

Al doilea gest a venit puțin timp după declararea statului Israel. La 14 mai 1948, cu șase ore înainte ca ultimul soldat britanic să părăsească teritoriul țării, David Ben-Gurion a declarat înființarea noului stat Israel. Primul stat care a recunoscut Israelul imediat după anunț a fost S.U.A., deși secretarul de Stat s-a opus vehement. Primul stat care a

*Golda Meir
(marcată
cu un cerc)
merge
la sinagogă
în prima zi
de Sabat
petrecută
ca ambasadoare
la Moscova*

recunoscut statul Israel în mod oficial a fost, a doua zi, Uniunea Sovietică. După două zile l-a recunoscut Cehoslovacia. Iar apoi au venit restul statelor din blocul sovietic. Dar mai important a fost faptul că după ce Occidentul a boicotat aprovizionarea cu armament a noului stat Israel, cu toate că cinci țări arabe l-au invadat, singura care i-a acordat sprijin militar necondiționat a fost U.R.S.S., prin intermediul statelor din blocul comunist, mai ales Cehoslovacia. Fără acest ajutor, noul stat nu putea să facă față invaziei. Nu numai armament și muniții au venit, ci piloți au fost antrenați în Cehoslovacia. Armele, mai ales puștile, au fost folosite de armata israeliană până la Războiul de Șase Zile.

Această „idilă subterană” a luat sfârșit în septembrie 1949. Catalizatorul modificării radicale a politicii Uniunii Sovietice și a blocului comunist a fost momentul deschiderii Ambasadei Israelului la Moscova și venirea primului ambasador, Golda Meir. Primul semn îngrijorător pentru Moscova a fost prima zi de Sabat petrecută acolo. Doamna ambasador s-a dus la sinagogă la rugăciune,

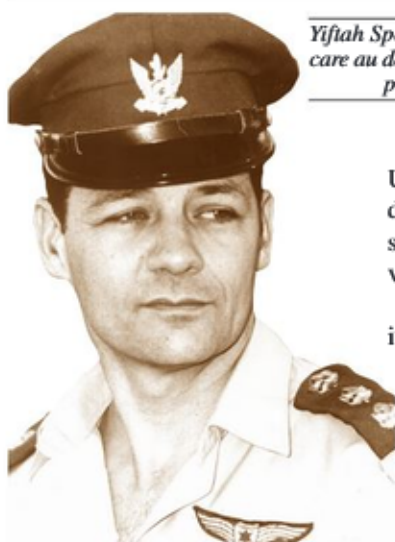
iar pe străzile învecinate s-au adunat mii de evrei veniți s-o vadă. Nici KGB, nici alte servicii de securitate nu l-au avertizat pe Stalin. După puțin timp, la sărbătorile evreiești importante – Anul Nou evreiesc și Ziua Ispășirii – a fost mai rău. Aceste evenimente și o schimbare lentă a orientării politice a statelor din Orientul Mijlociu față de U.R.S.S. au modificat complet atitudinea lui Stalin față de statul Israel. El a început să înțeleagă că Israelul, deși condus de oameni de stânga, nu se va alătura blocului comunist, ci va rămâne un regim democrat-capitalist.

Totuși, în Israel venerarea lui Stalin nu a încetat nicio clipă. Aceasta a dus la o uriașă divergență între cele două tabere, ambele „socialiste”, cu rezultate dezastruoase, inclusiv distrămarea unor familii sau kiburi. Adepții „soarelui poporului” erau orbi față de atrocitățile comise din porunca lui Stalin, ce au provocat moartea a zeci de milioane de oameni, printre care zeci de mii sau chiar sute de mii de evrei. La moartea marelui conducător, 5 martie 1953, simpatizanții săi din Israel au ținut doliu.

Schimbarea atitudinii Uniunii Sovietice față de Israel s-a petrecut treptat, atât din motive regionale, cât mai ales din motive globale, ce țineau de Războiul rece și de interese politice și economice ale U.R.S.S. Sovieticii și-au dat seama că regimul din Israel nu este cel la care se așteptau, socialismul israelian moderat fiind orientat către Occident. În conflictul din Coreea, Israel a adoptat poziția Vestului, în frunte cu Statele Unite. Pe sovietici îi îngrijorau și eforturile președintelui Eisenhower de a

David Ben-Gurion și Golda Meir

Yiftah Spector, unul dintre piloții israelieni care au doborât avioane pilotate de sovietici pe cerul Egiptului, în 1970

opri infiltrarea comunismului în țările arabe. Pactul de la Bagdad din 1955, cu care Israelul nu avea nicio legătură și care a împărțit Orientul Mijlociu între Est și Vest, îi făcea pe sovietici să se teamă ca nu cumva S.U.A. să încerce să extindă NATO în zonă. Probabil că și moartea lui Stalin a accelerat acest proces. El a fost mai puțin antiisraelian decât urmașii săi: Hrușciov sau Brejnev.

Trebuie luate în considerare și revoltele din țările arabe ale ofițerilor în frunte cu Abdel Nasser în Egipt, în 1952, a partidului Baas în 1963, în frunte cu Hafez Al-Assad. Ele au adus la putere regimuri favorabile sovieticilor, cu toate că nu erau comuniste.

Egiptul și Siria au apelat la Uniunea Sovietică, cerând ajutor militar, arme și la nevoie chiar trupe. De-a lungul anilor, Egiptul și Siria au fost înarmate de ruși până în dinți. Au venit consilieri, tehnicieni și instructori ca să pregătească forțele armate. Cadre militare locale au fost trimise la instrucție în

U.R.S.S. Cel puțin trei state din blocul comunist au instruit soldați arabi: Polonia, Cehoslovacia și Bulgaria.

Războiul de Șase Zile din iunie 1967 nu s-a terminat în șase zile. Incidentele au început imediat și s-au transformat într-un război de uzură. Războiul s-a desfășurat pe cele trei fronturi: egiptean, sirian și iordanian. Cel mai dur a fost în sud, pe frontul egiptean, unde au căzut 367 de soldați israelieni și au fost cam 1.000 de răniți. Egiptenii au pierdut aproximativ 10.000 de soldați și au fost cel puțin 58 de morți sovietici. Luptele s-au terminat la 7 august 1970, când s-a semnat o înțelegere de încetare a focului.

Slăbiciunea armatei egiptene, mai ales a aviației, îi îngrijora pe sovietici. În toamna anului 1969, în urma vizitei președintelui Egiptului Nasser la Moscova, Leonid Brejnev a trimis în Egipt militari: 32.000 de ofițeri și soldați. Armata sovietică a adus o divizie de rachete SA-3, cele mai performante pe atunci, și avioane MIG-21MF și MIG-25, pilotate de sovietici.

Serviciile de informații israeliene au descoperit prezența forțelor sovietice îndată ce au ajuns în Egipt. Imediat s-a înființat în cadrul unității de informații a armatei israeliene o secție de vorbitori de limba rusă. Piloții israelieni au înfruntat de câteva ori piloți sovietici, fără să știe că nu erau egipteni.

În dimineața zilei de 30

iulie 1970, avioane israeliene au atacat dincolo de Canalul Suez. Acesta a fost doar primul pas în planul ambuscadei întinse piloților sovietici. La un moment dat, israelienii a bruiat radarul rușilor, controlorii ruși nemaiputând comunica cu piloții lor. Rezultatul bătăliei a fost dezastruos pentru sovietici: au fost doborâte cinci avioane dintre cele mai performante pe care le aveau, mai mulți piloți sovietici și-au pierdut viața.

Șocul la Moscova a fost uriaș. A fost prima bătălie aeriană a aviației sovietice după Al Doilea Război Mondial și eșecul a fost total. A doua zi, comandantul aviației militare sovietice a venit personal în Egipt ca să ancheteze cazul.

Această bătălie nu a fost mediatizată de sovietici; chiar și astăzi este încă un secret de stat și foarte puțini ruși, inclusiv ziariști, știu despre ea. În septembrie 2018, apărarea antiaeriană siriană a doborât un avion de spionaj rus IL-20, cu un echipaj de 14 persoane. Întâi au fost învinovați israelienii, dar foarte repede s-a dovedit că gafa a fost a sirienilor. Două zile mai târziu, un ziarist de la postul de televiziune Russia Today din Moscova l-a intervievat pe generalul în rezervă Yiftah Spector despre acel incident. Spector, care fusese printre cei care au doborât piloți sovietici în 1970, a crezut că ziaristul vrea ca el să vorbească despre acel incident. Însă rusul nu știa nimic și i-au trebuit 24 de ore ca să se documenteze. El a apelat la un pilot rus care participase și a vrut să-i pună față în față pe cei doi. În ultimul moment, pilotul rus a refuzat. După aproape 50 de ani! ■

EXPEDIȚIE ETNOGRAFICĂ LA FACULTATEA DE ISTORIE DIN BUCUREȘTI

NICOLAE CHIVĂREAN

Eram student în anul I în toamna anului 1954 când am aflat că urma să ni se introducă un nou curs, cel de Etnografie, cu două ore pe săptămână, fără seminar, dar cu examen la sfârșitul anului. Cei ce

Plutași pe Bistrița (sursa: judetulsuceava.ro)...

aveau să obțină calitative foarte bune puteau ocupa cu prioritate cele zece locuri în „expediția etnografică” din nordul Moldovei din vara anului 1955, pe parcursul lunilor iulie și august. Atât cursul de etnografie, cât și expediția urma să fie conduse de profesorul Ioan Vlăduțiu, proaspăt absolvent al Facultății de Istorie de la Universitatea „Lomonosov” din Moscova.

Domnia sa ne-a informat că la expediție participau mai mulți etnografi din țară, dar că noi studenții aveam să lucrăm doar cu dânsul și cu profesorul și etnograful Romulus Vuia, despre activitatea căruia ne-a vorbit în linii generale. Ne-a mai spus că zona ce urma a fi cercetată cu precădere timp de câțiva ani era Valea Bistriței în amonte de Bicaz, locul unde urma să se formeze marele lac de acumulare al viitoarei hidrocentrale. Însă noi aveam să începem cercetarea, în primul an, din nordul Moldovei.

Era de așteptat ca între noi să se creeze o stare de emulație. Unii declarau deschis că aveau să facă tot ce era posibil ca să participe la această neașteptată expediție. Alții transcriau notițele pe curat, începând din timp pregătirea examenului. La fel și eu, eram hotărât să nu pierd prilejul ivit. În ziua de 6 iunie 1955, după cum arată carnetul meu de note pe care încă îl păstrez, a avut loc examenul la Istoria comunei primitive și etnografie, cu profesorii Ion Nestor și Ioan Vlăduțiu – două bilete, două semnături, dar cu un singur calificativ!

O FRUMOASĂ SUMĂ DE BANI

Până la 1 iulie, când trebuia să pornim la drum, s-a tot modificat lista celor zece care, în final, cuprindea cinci fete și cinci băieți. Aceștia erau: Ștefan Burta (între prieteni, Fane), Niculina Ionescu (Nina), Victoria Nicolae (Victorița), Ioana Gogorici (Ioana), Ionica Moga (Tita), Nicolae Chivărean (Nicu), Ion Buciumeanu („Șefu”), Virgil Teodorescu (Teo), Elena Constantinescu (Lili) și Nicolae

... și la punctul de sosire

Nicolaescu („Bătrânul“). Peste ani, Nicolae Nicolaescu a lucrat și la *Magazin istoric*.

După terminarea examenului, spre sfârșitul lunii iunie, am finalizat pregătirile, acordând mare atenție echipamentului personal. Ni se cerea un minim obligatoriu: rucsac, pătură, bocanci, hanorac etc. Câțiva dintre noi n-am putut asigura nici acest minim și totuși, până la urmă, am fost acceptați cu ceea ce aveam...

În ajunul plecării, domnul profesor Vlăduțiu ne-a făcut pe toți fericiți când ne-a înmănat delegațiile de serviciu cu antetul „Academia R.P.R.“ și cu calitatea de „cercetător“. Ne-a bucurat mai ales când a dat fiecăruia o frumoasă sumă de bani – acot la diurna ce urma s-o încasăm în cele două luni.

Îmi amintesc bine faptul că – am socotit atunci – diurna mea lunară de aproximativ 600 lei era egală cu salariul mamei mele învățătoare cu peste 20 de ani vechime. Pentru mine, un biet student fără bursă care nu primea niciodată de acasă mai mult de 180 lei pe lună, adică exact costul căminului și cantinei,

acei bani reprezentau o sumă fabuloasă. Mai târziu am aflat că tot sprijinul bănesc ne venea din partea Academiei, la intervenția domnului profesor Romulus Vuia, care în acea perioadă era șeful secției de etnografie din cadrul Academiei (1952 – 1963).

În seara zilei de 30 iunie sau poate 1 iulie – nu mai știu – întregul grup de zece colegi împreună cu profesorul Vlăduțiu am urcat în trenul de noapte care ne-a dus până la Câmpulung Moldovenesc. Prima localitate în care am început activitatea de cercetare și în care am rămas o săptămână a fost Pojorâta. A urmat Fundu Moldovei și Moldova-Sulița pentru alte două săptămâni,

după care am trecut în Valea Bistriței (din Valea Moldovei). La sosirea într-o localitate, profesorul Vlăduțiu lua legătura cu organele de conducere, încercând să obțină sprijinul lor. Astfel, în toată perioada petrecută în nordul Moldovei am obținut cazare gratuită în școli sau case nelocuite. Hrana ne-o asiguram singuri, aprovizionându-ne din cele două orașe apropiate, Câmpulung și Vatra Dornei.

NICIODATĂ NU-MI NIMEREĂ NUMELE...

De la început, am fost împărțiți în două grupe egale conduse de cei doi profesori care, după un număr de zile, schimbau grupele în funcție de tematica abordată pe teren. Domnul profesor Vuia, fiind mai în vârstă și cu probleme de sănătate, încerca să evite efortul fizic. Făcea cercetare mai mult în vatra satului, culegând informații în special de la femei în vârstă, pe teme precum ocupațiile casnice, tradiții și obiceiuri, port, folclor etc. Domnul

profesor Vlăduțiu, în schimb, cerceta cu mai mare plăcere ocupațiile bărbătești în special și păstoritul, activități ce presupuneau deplasări mai lungi și un mai mare efort fizic. A existat și situația în care unul dintre profesori să fie nevoit să meargă în Capitală pentru una – două zile. În acest caz, cele două grupe se reuniau sub conducerea profesorului rămas.

În prima jumătate a lunii iulie, în Pojorâta și Fundu Moldovei, timp de 7 – 8 zile, am făcut parte din grupa domnului Vuia. Îmi amintesc că niciodată nu-mi nimerea numele, mereu trebuia să îl repet „Chivărean“, iar dânsul repeta după mine

Muntele Ceahlău văzut din județul Neamț, carte poștală

„Chivereșan“! „Chivereșan, dă-mi, te rog, aparatul cel mare [foto]!“. Îmi mai amintesc că purta în permanență o sticlăuță cu nitroglicerina în buzunarul vestei și că de câteva ori l-am prins punând pe limbă dopul de plută înmuiat în nitroglicerina. Doar trei persoane aveau aparate foto: domnul profesor Vuia avea două (unul mare și unul mic), domnul profesor Vlăduțiu avea aparat rusesc, iar colegul Teodorescu avea unul.

Romulus Vuia

Către sfârșitul lunii iulie, profesorul Vlăduțiu și-a alcătuit o nouă grupă dintre cei care s-au angajat să traverseze pe jos Munții Obcina Mestecăniș, din Valea Moldovei în Valea Bistriței Aurie, mai exact de la Moldova-Suliță la Cârlibaba. Am pornit la drum și primul popas a fost la Crescătorie de cai de rasă de la Lucina, unde am fost bine primiți, invitați să vizităm stațiunea și să rămânem și peste noapte. Lucina era atunci o stațiune de cercetare cu o impresionantă bază materială și un mare potențial științific, aici trăind și muncind zeci de specialiști în condiții moderne.

Dimineață am pornit spre Cârlibaba, de această dată cu un atelaj cu doi cai, pus la dispoziție de gazdele noastre. Încă nu știam ce planuri avea profesorul nostru pentru noua zi, dar pe drum am fost îndemnați să ne grăbim pentru a ajunge mai repede la „hait“ (lacul de acumulare pe care se întocmesc plutele și de unde pornesc la vale). Mă gândeam că vom scrie despre drumul molidului din munte la fabrică, dacă vom găsi pe cineva liber și dispus să povestească.

O AȘEZARE SPLENDIDĂ

Am ajuns la „hait“ și surpriza a fost totală! Profesorul coborî pe cea mai apropiată plută, schimbă

câteva vorbe cu cei doi plutași, apoi se uită spre noi și ne făcu semn cu mâna să coborâm. În mai puțin de 15 minute eram împinși cu brutalitate de un mal uriaș de apă prin poarta deschisă în barajul de bușteni, iar acum, muți de uimire și uzi până la brâu, pluteam în viteză pe Bistrița... la vale! Pe plută, profesorul ne-a spus că aveam să coborâm la Iacobeni, lângă Vatra Dornei, unde o să ne întâlnim cu ceilalți colegi, veniți cu trenul la Fundu Moldovei. Cu regret am părăsit plutele, iar noaptea care a urmat am petrecut-o în Iacobeni, într-un pod cu fân al unui grajd de cai. Dimineața, grupa noastră a pornit prin Vatra Dornei, unde ne-am aprovizionat cu alimente, spre Șaru Dornei, în timp ce grupa domnului Vuia a rămas pe loc, continuând activitatea pe o arie mai largă, cu centrul în satele Iacobeni și Ciocănești.

Șaru Dornei este o așezare splendidă la poalele Călimanilor, pe malul drept al pârâului Neagra. Ne-am așezat într-o casă nelocuită, foarte aproape de pârâu, de unde am avut șansa să privim, de mai multe ori, spectacolul coborârii plutei pe pârâu Neagra. Neagra este un pârâu mic, pe care vara îl poți trece cu piciorul, dar când pleacă pluta din haitul de la Gura Haitii spre Vatra Dornei, devine impresionantă. Valul uriaș de apă coboară cu mare viteză, producând un vuiet ce cuprinde toată valea. Apa inundă vegetația de pe ambele maluri, crește văzând cu ochii, se înalță și se lărgeste, iar pe coama valului trece în mare viteză pluta, în vârful căreia plutașul ține cu mâinile încheștate cârma, strigă din toate puterile cerând cale liberă. Mereu am asemuit tabloul coborârii plutei pe Neagra cu tabloul în care Viteazul din poveste, cocoțat pe

grumazul Balaurului, îi retează capetele cu paloșul. Pentru ca să fim mai aproape de Gura Haitii și de stănele de pe Călimani, ne-am mutat în Neagra Șarului, chiar în casa de oaspeți a Primăriei. Am vizitat plutași și „haitul“ din cătunul Gura Haitii, dar țința noastră pentru luna august erau stănele și de aceea ne grăbeam să urcăm pe Călimani.

În scurt timp, profitând și de cele câteva zile ploioase în care n-am putut ieși pe teren, profesorul Vlăduțiu l-a găsit pe Badea Pața, baci și proprietar de stână

Ioan Vlăduțiu

Câmpulung (Bucovina)

Podurei cu dealul Runc

Sat în apropierea Câmpulungului Moldovenesc, carte poștală

din Neagra, dispus să primească în stâna proprie cinci – șase persoane pentru cel puțin două săptămâni de zile. Așa că domnul profesor și-a alcătuit o nouă echipă din trei băieți și o fată (eu, Nicolaescu, Buciemeanu și Victorița Nicolae). După câteva zile a venit și o domnișoară desenatoare talentată, care a desenat, în creion și carbune, obiectele din stână, persoanele și chiar animalele de la stână. Am rămas pe munte două săptămâni, timp în care am adunat informații, notând cât mai multe despre păstoritul în Munții Călimani, practicat atât de moldoveni, cât și de ardelenii din județele Bistrița-Năsăud și Mureș, pe pășuni închiriate.

ÎN PREMIERĂ, SALATĂ DE VINETE CU ROȘII

Am cercetat în paralel două stâne, cea a lui Badea Pața, în care am și locuit, și cea a lui Tetea Emil (cum îi spunea domnul profesor) din comuna Șieu, județul Bistrița-Năsăud, subliniind asemănă-

rile și deosebirile și încercând chiar generalizări. De altfel, în anul universitar următor, 1955 – 1956, la Sesiunea cadrelor științifice la Universitate, am prezentat comunicarea „Păstoritul în Munții Călimani”, întocmită pe baza materialului adunat personal.

Cred că am coborât de pe munte la 22 august, după ce cu o zi înainte Badea Pața tăia carne de porc în cinstea noastră și după ce îndesase în rucsacul fiecăruia câte un caș calculat anume după mărimea rucsacului.

Rețin că în prima noapte am dormit la Ocolul Silvic din Broșteni, iar la 23 august eram în comuna Ceahlău, unde,

împreună cu colegii de la arheologie, conduși de profesorul Nicolăescu-Plopșor, am mers să mâncăm la restaurant. Mai rețin că am mâncat, pentru prima dată în acel an, salată de vinete cu roșii.

De la Ceahlău am mers la Bicăz, iar de acolo la București.

În toamnă, la începutul noului an universitar, am înființat Cercul de etnografie, la inaugurarea căruia a participat și domnul profesor Romulus Vuia. Cu această ocazie, cei doi profesori au discutat, în prezența noastră, despre înființarea unei secții de etnografie în cadrul facultății și chiar de obținerea a două – trei burse, într-o capitală balcanică, pentru unii dintre noi.

În vara anului 1956, cercetările etnografice s-au desfășurat tot pe durata a două luni, cu studenți din anii I și II, dar numai în comunele aflate în aria viitorului lac de acumulare. Eu am participat doar în luna iulie, cu staționarea în comuna Hangu, pentru că în august am executat pregătirea militară.

În vara anului 1957, împreună cu cei trei colegi de pe Călimani, am fost cu profesorul Vlăduțiu

în zona Bran, cu staționare în Poarta, cercetând, printre altele, o stână din Bucegi. În 1957, eram în anul III și eram, deja, împărțiți pe specialități: eu la Istoria României, alții la alte specialități, oricum, nici vorbă de etnografie, specialitatea dorită de noi. În continuare, fiecare a trebuit, vrând-nevrând, să-și vadă de specialitatea impusă și să se supună comandamentelor politice și sociale: „Să mergem acolo unde crește cucuruzul!”, „Toată lumea la țară, la colectivizarea agriculturii!” etc. ■

Săteni din Fundu Moldovei

ROBERT CLIVE CONTROVERSE CARE DĂINUIE

ALEXANDRU M. TĂNASE,
MIHAI RĂDOI

Discuțiile purtate de diferite state în legătură cu reparațiile pe care fostele puteri coloniale le datorează nu sunt noi. Ele nu se referă la o singură țară sau fost imperiu. Nou a fost în anul 2024 faptul că au început să capete o formă oficială. Cel mai recent exemplu în acest sens este reuniunea grupului de 56 de țări care fac parte din Commonwealth, ținută în Samoa, în octombrie 2024. Regatul Unit al Marii Britanii și al Irlandei de Nord (UK), care este conducătorul acestui grup, a susținut și probabil că va continua să susțină că discuția despre potențialele reparații pentru pagubele produse acum sute de ani, în vremurile coloniale, nu a figurat pe agenda reuniunii.

În final, în comunicatul reuniunii de două zile, care a fost dat publicității la 26 octombrie, se menționează că liderii Commonwealth au convenit că a venit vremea unei discuții sincere pe această temă. Cel mai probabil, aceasta înseamnă că tema va fi ridicată din nou în martie 2025, la următoarea reuniune Commonwealth, de la Londra.

ACTIVITATEA ÎN INDIA

Reparațiile solicitate de 14 țări din Caraibe pentru comerțul cu sclavi, de exemplu, au valori

Robert Clive, portret de Nathaniel Dance, ...

financiare extrem de diferite, de la câteva sute de milioane la 18 trilioane de lire sterline (GBP). Calculele de fundamentare a acestor cifre nu s-au dat publicității. Totodată, acordarea unor asemenea reparații ar întâmpina obstacole majore din punct de vedere legal și/sau logistic. Pe de altă parte, trebuie să se țină cont și de ajutoarele materiale,

... și o caricatură de epocă

Clopotnița bisericii din sat pe care, se spune, s-ar fi cățărat în copilărie

financiare, administrative și educaționale pe care statele dezvoltate, între care și Marea Britanie, le-au acordat și le vor acorda anual pentru țări sau regiuni subdezvoltate din Africa, Asia, America Centrală și pentru unele țări din America de Sud.

Imediat după reuniune, oficialități britanice au declarat însă răspicat că UK nu va plăti niciun fel de despăgubiri pentru perioada colonialistă. Mass-media engleză a acordat spații largi acestui subiect. S-au publicat multe opinii ale cititorilor în legătură cu legalitatea unor asemenea cereri. Cei mai mulți au susținut ideea că acțiunile unor anumiți colonialiști nu au reprezentat în niciun fel acțiuni ale statului englez. Ca atare, acesta nu poate fi ținut responsabil pentru plata unor anumite despăgubiri, mai ales că de la datele faptelor pentru care sunt solicitate acestea și până în prezent s-au scurs sute de ani. Concluzia a fost că generația actuală nu poate fi ținută răspunzătoare pentru acțiuni de acum două – trei secole.

Robert Clive este cunoscut publicului britanic sub denumirea de Clive of India sau Primul Baron Clive. S-a născut la 29 septembrie 1725, într-un sătuc (Styche, de lângă Market Dryton) din comitatul Shropshire. A avut o copilărie agitată, iar educația lui primară a suferit din cauza unui temperament dificil, greu de stăpânit în absența tatălui, care lucra la Londra pentru a-și putea susține familia. Escaladarea turnului bisericii din localitatea în care s-a născut a fost una dintre primele isprăvi care i-a îngrozit pe săteni. Clive a fost un elev indisciplinat și a fost exclus din mai multe școli înainte de a reuși să obțină vreun certificat de absolvire, ceea ce nu l-a împiedicat să devină ulterior membru al Parlamentului britanic

(din 1761 până la moartea care a survenit la 22 noiembrie 1774). În timpul vieții, Clive a obținut chiar titluri onorifice de la universități de prestigiu, inclusiv de la Oxford University, în 1760. A fost primul guvernator britanic al provinciei intitulate Bengal. Unul dintre marile lui merite, recunoscut și de detractori, a fost că a reușit să stăvilească influența coloniștilor francezi în acea parte a lumii.

Clive este creditat și cu înființarea/restructurarea unei companii vestite la vremea respectivă, Compania Indiilor de Est (East India Company – EIC), companie privată, care a avut ca obiect de activitate comerțul cu produse din Bengal către Marea Britanie. Cu timpul însă, EIC a jucat un rol mult mai diversificat în zonă, inclusiv cu nuanțe geo-politice. De exemplu, a fost foarte activă pe piața chineză, unde a vândut opiu, acțiune care a determinat mișcările sociale din 1820, chiar dacă dinastia Qing interzisese deja comerțul cu această marfă între 1796 și 1800. Acest aspect avea să provoace controverse serioase în legătură cu activitatea companiei și bineînțeles a lui Clive.

CADOU DE NUNTĂ

Clive și-a început activitatea ca funcționar la EIC în 1744. A reușit să restructureze compania și a câștigat bătălia de la Plassey, din 1757, împotriva unor armate locale conduse de mulahi sprijiniți de coloniștii francezi. Această victorie i-a dat posibilitatea să agonisească o avere fabuloasă, pe care a transferat-o în Anglia prin intermediul unei

Întâlnirea dintre Clive și Mir Jafar, comandantul oastei lui Siraj-ud-Daulah, pe care Jafar l-a trădat în bătălia de la Plassey

companii olandeze, lucru pe care detractorii l-au speculat din plin. Modul în care a obținut aceste averi a fost cercetat de Parlamentul englez de cel puțin două ori și l-a învăluit pe Clive în controversă nestinsă nici până în ziua de azi. De fiecare dată însă, Clive s-a apărat cu fermitate și a reușit să își păstreze atât averile câștigate (zeci de milioane de lire în echivalentul de azi), cât mai ales onoarea, la care ținea foarte mult. Într-una dintre ședințele Parlamentului englez, care a investigat în câteva rânduri modul de îmbogățire a lui Clive, acuzat că s-ar fi îmbogățit în defavoarea Guvernului sau a Companiei, acesta a spus răspicat: „Luați-mi averea, dar lăsați-mi onoarea“.

Clive a fost în India în trei perioade diferite. După întoarcerea din India, Clive a locuit pentru o scurtă perioadă în Franța. În 1768, a cumpărat o casă cu un parc substanțial în Esher, comitatul Surrey, dar nu a fost mulțumit de modul în care arăta. L-a angajat pe vestitul arhitect Lancelot „Capability“ Brown, cunoscut pentru modelarea peisajului multor grădini celebre din Anglia. Clive a hotărât demolarea casei vechi și a solicitat să i se construiască una nouă, în stil Palladian (numit astfel după arhitectul venețian Andrea Palladio, 1508 – 1580). Legenda spune că a solicitat proiectarea casei cu ziduri foarte groase pentru a-l feri de potențiale rele din afară. Rezultatul a fost o clădire impresionantă, cu o istorie bogată și cu legături regale.

El nu a locuit în acea casă, deoarece în 1774 s-a sinucis în casa sa din Londra, situată în Berkeley Square la nr. 45. Probabil că sinuciderea a fost printre ultimele dintre multele controverse în care a fost implicat Clive. Istoricii încă nu s-au înțeles dacă sinuciderea a fost provocată de drogurile pe care le lua împotriva durerilor de picioare (deși nu avea decât vârsta de 49 de ani) sau a existat alt motiv. Suferea de depresie și mai avusese două tentative de sinucidere. Istoricul local Nick Pollard nota eufemistic, într-un buletin editat în comitatul Surrey în noiembrie 2024: „A murit din cauza

Siraj-ud-Daulah

propriei sale acțiuni“.

Regina Victoria (24 mai 1819 – 22 ianuarie 1901) a vizitat casa din Esher de mai multe ori până a devenit regina Marii Britanii și a Irlandei în 1837, în perioada în care casa era locuită de prințul Leopold de Saxe-Coburg și de prințesa Charlotte. Regina a vizitat de asemenea și localitatea Esher de mai multe ori și în 1877 a făcut cadou locuitorilor un frumos monument, ce se păstrează până azi. La rândul lor, localnicii au instalat în centru localității statuia reginei Victoria. După moartea prematură a prințesei Charlotte și apoi a prințului Leopold și a altor moștenitori ai acestora, regina Victoria a cumpărat casa, în 1882, și a făcut-o ca-

dou de nuntă celui mai mic fiu al ei, Leopold, duce de Albany. Urmașul acestuia, Charles, a moștenit tot Ducatul de Saxe-Coburg-Gotha, dar s-a mutat în Germania înainte de Primul Război Mondial, iar casa a fost confiscată de Guvernul englez. În

Margaret Maskelyne, soția lui Clive

Statuia aflată lângă sediul Foreign Office

prezent, acolo funcționează o școală privată de prestigiu (Claremont Fan Court School).

STATUI PROFANATE

Clive s-a căsătorit în Madras cu Margaret Maskelyne (data de naștere este incertă, a murit la 28 decembrie 1817) și a avut nouă copii, dintre care unii au murit prematur. Unul dintre fiii lui Clive, Edward Clive, primul conte de Powis (1754 – 1839),

*Casa din Esher
și cea din Londra (dreapta);
fotografii realizate de autori*

s-a căsătorit într-o familie care avea o situație materială excelentă și titluri baroniale în Țara Galilor (Wales). Așa se explică faptul că multe dintre lucrurile deținute de Clive (peste 1.000 de obiecte, dintre care unele din aur, argint sau bijuterii, precum și faimosul baldachin al lui Siraj-ud-Daulah, capturat de britanici după bătălia de la Plassey) au ajuns în final la Muzeul Castelului Powis, unde se păstrează și astăzi.

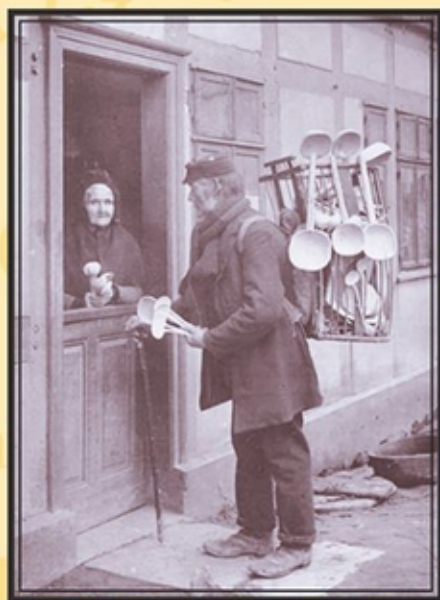
Una dintre controversele de dată mai recentă (din ultimii patru – cinci ani), în care au fost implicați Clive și alți întreprinzători din era colonială, privește statuile ridicate în Marea Britanie și în alte părți ale lumii. Practic, Clive este acuzat de îmbogățire neloială și de marea foamete din Bengal, din 1770. Aceste acuzații sunt legate de faptul că EIC a stabilit taxe mari pentru a realiza profituri uriașe, ceea ce a făcut populația locală vulnerabilă la efectele catastrofale ale foametei. Cifre exacte nu se cunosc, dar se estimează că aproximativ 10 milioane de oameni din Bengal au murit în timpul acestei foamete. Ca atare, nici Clive nici alți întreprinzători nu ar merita să aibă statui în Londra și în multe alte părți ale regatului sau în întreaga lume. Furia protestatarilor a condus în unele cazuri la dărâmarea statuiilor sau profanarea acestora, fapt pedepsit de legea britanică. Și mai recent, atitudini protestatice au fost făcute publice și în legătură cu

comemorarea eroilor din mai multe războaie în care trupele britanice au luptat împreună cu aliații din alte țări. Simbolul amintirii eroilor britanici care s-au jertfit pe câmpurile de luptă sunt macii roșii și celebrul moto: „Nu vă vom uita niciodată”. Ziua Recunoștinței din 10 noiembrie 2024 s-a desfășurat la Londra sub acuzația inacceptabilă că această zi de recunoștință ar avea o tentă colonială.

Trecutul este ireversibil și orice încercare de a reinterpretă și/sau de a rescrie istoria nu poate decât să fie sortită eșecului. Ideea de a judeca faptele din trecut exclusiv prin prisma principiilor valabile astăzi, susținută și de mulți politicieni și de guvernele/cancelariile țărilor dezvoltate, a contribuit la alimentarea unor asemenea proteste, în special în ani electorali, cum a fost și 2024, când goana după voturi și creșterea în sondaje devin preocuparea principală a politicienilor. ■

ALBUM ISTORIC

Vă propunem luna aceasta o suită de chipuri (și ocupații, unele dintre ele azi dispărute) ce puteau fi întâlnite pe străzile orașelor din toată lumea.

MAGAZIN ISTORIC

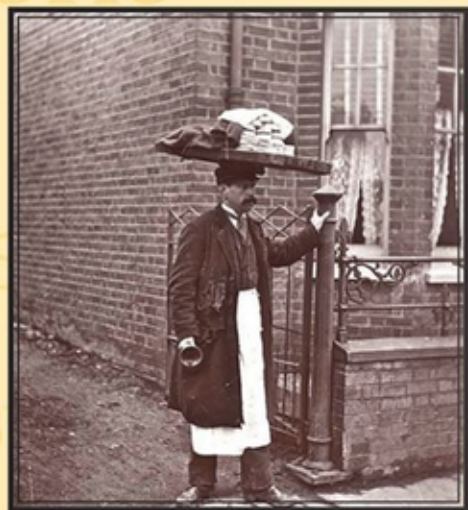
Magazin

Magazin Istoric

Magazin Istoric

RELATIILE CULTURALE CEHO-ROMÂNE LA CENTENAR

Prof. LIBUŠE VALENTOVÁ
(Praga)

Deși contacte între populația cehă și cea română au existat din Evul Mediu, despre începutul unor relații intenționate – în domeniul politicii sau al culturii – nu putem vorbi decât pe la jumătatea secolului XIX. În acea perioadă, oameni politici și publiciști cehi încep să se intereseze de viața politică din Țările Române, convinși fiind că apropierea între cele două popoare va înlesni lupta lor pentru independență și autodeterminare.

Reuniune științifică recentă,
la Facultatea de Limbi și Literaturi Străine din București,
între colegii români și cehi: doamnele profesoare
Anca Irina Ionescu și Libuše Valentová

Să ne limităm doar la două exemple. În 1846, renumitul publicist ceh Karel Havlíček Borovský oferă colegului de breaslă din Ardeal, George Barițiu, periodicul său *Pražské Nowiny*, în schimbul *Gazetei de Transilvania*, cu convingerea că această legătură ar contribui la o mai bună cunoaștere a națiunilor asuprite din Austria. Aceleași idei sunt prezente și într-o suită de articole nesemnate, publicate după înfrângerea Revoluției din 1848 în revista pariziană *Le Nord*. Autorul lor, František Ladislav Rieger, unul dintre cei mai însemnați oameni politici cehi din secolul XIX, apără în aceste articole dreptul românilor din Transilvania la autodeterminare și se pronunță pentru o colabo-

rare mai intensă între cehi și români. Tot în această perioadă înregistrăm și primele contacte în domeniul culturii.

În vara anului 1858, prozatorul Nicolae Filimon a vizitat orașele Praga și Brno, iar impresiile le-a inclus în cartea sa *Excursiuni în Germania meridională*. În capitolul intitulat *Boemia istorică*, autorul compătimește soarta cehilor care sunt obligați să trăiască într-o provincie austriacă, iar într-un alt capitol apreciază nivelul Conservatorului din Praga, „ce trece de unul din cele mai renumite ale Europei”.

Unsprezece ani după Filimon, în septembrie 1869, apare la Praga un tânăr moldovean de 19 ani, Mihai Eminovici. Despre scurta ședere a viitoru-

lui mare poet Mihai Eminescu nu știm prea multe detalii, însă dovada principală a faptului că a stat câteva zile în capitala Boemiei o constituie fotografia sa arhicunoscută, realizată în

Fondatorul romanisticii cehi,
Jan Urban Jarník

atelierul fotografului Jan Tomáš din piața centrală a orașului („Václavské náměstí“). Mihai, îndrumat de fratele său Șerban, intenționa să se înscrie la Universitatea Carolină, însă nu a fost admis, fiindcă nu avusese examenul de bacalaureat. După aceea, Eminescu s-a dus la Viena, unde s-a înscris la Facultatea de Filosofie, în calitate de auditor extraordinar.

În primăvara anului următor, 1870, marele clasic al literaturii cehe, Jan Neruda, călătorind prin Balcani, a poposit și în capitala Principatelor Unite. În 1871 publică în ziarul *Národní listy* din Praga un foileton lung intitulat *Bukurešť*, în care descrie cu un extraordinar simț al observației și cu sincere simpatii *Parisul de pe Dâmbovița*: „Bucureștiul – «orașul bucuriei»! Ce frumos oraș! Casele sunt albe și mari, acoperișurile de tablă au fie strălucirea albă a argintului, fie rumeneala purpurie a chinovărilor. O sută de biserici ortodoxe răsfirate ici și colo, fiecare cu câteva cupole și turle – totul inundat în strălucirea sudică a soarelui de mai.“

Un rol decisiv în introducerea limbii române în învățământul superior de la noi l-a avut profesorul Jan Urban Jarník (1848 – 1923; *Magazin istoric*, nr. 6/1979, 10/1981, 8/1999). Fondatorul romanisticii cehe a început să se ocupe de limba română încă din timpul studiilor sale la Paris, din anii '70, iar din 1883 (acum 142 de ani!) a introdus studiul limbii române la catedra de limbi române a Universității Caroline din Praga. În felul acesta, universitatea noastră a devenit a cincea universitate din afara granițelor României – după cele din

Regele Carol al II-lea împreună cu abatele Metod Zavoral, președintele Institutului cehoslovaco-român

Petersburg, Torino, Budapesta și Viena – la care se țineau cursuri de limba română. Interesul filologului praghez se îndrepta nu numai spre lingvistica romanică, ci și spre literatură și folclorul românesc. În cursul unei vizite la București, în primăvara anului 1879, Jarník a intrat în contact cu cei mai de seamă membri ai societății „Junimea” (Titu Maiorescu, Mihai Eminescu, B.P. Hasdeu, A.D. Xenopol), iar la propunerea lui Al. Odobescu a fost ales membru-correspondent al nou întemeiatei Academii Române. Colaborarea lui Jarník cu folcloristul Andrei Bârseanu

a fost deosebit de fructuoasă: antologia lor *Doine și strigături din Ardeal*, din 1885, își păstrează până acum valoarea uneia dintre cele mai importante colecții de folclor.

După sfârșitul Primului Război Mondial, care a dus la formarea Cehoslovaciei și a României Mari, în relațiile dintre cele două state prevalau, cel puțin la început, motive politice, faptul dovedit cel mai elocvent prin înființarea Micii Înțelegeri (1920 – 1921). În scurt timp au început însă să funcționeze și două instituții non-guvernamentale, orientate spre cunoaștere reciprocă. În 1927, la Praga ia ființă Institutul cehoslovaco-român, al cărui președinte este ales abatele Metod Zavoral (*Magazin istoric*, nr. 8/2005), de la Mănăstirea Strahov din Praga (cel care se ocupa, în timpul războiului, de soldații ardeleni răniți). La înființarea Institutului și-a adus contribuția și ministrul român la Praga, N. Filodor. Sediul Institutului se afla în Nové Město (Orașul Nou), întâi pe str. Resslova nr. 10, mai târziu pe str. Dittrichova nr. 9. La întemeierea bibliotecii Institutului a contribuit și prietenul devotat al Cehoslovaciei, profesorul Nicolae Iorga.

Praga. Abatele Zavoral, în fața intrării în spitalul de campanie al Mănăstirii Strahov

Ilustrul istoric român ținuse, la începutul anilor '20, câteva conferințe la Universitățile din Praga și din Brno; în 1924 a fost ales membru al Societății Regale de Litere și Științe a Boemiei, în 1931, membru al Academiei Ceh de Științe și Arte. Doi ani după înființarea Institutului cehoslovaco-român, în 1929, la Brno este înființată o asociație ceho-română, sub denumirea „Česko-rumunský spolek”. În fruntea ei se află Hertvík Jarník (1877 – 1938), fiul întemeietorului studiilor românești din țara noastră, profesor de filologie romanică la Facultatea de Litere din Brno. Deja din anul 1924, Hertvík Jarník ținea la această facultate cursuri de română. Până la moartea sa prematură, acest mare cunoscător al limbii române se ocupa, în cadrul Asociației ceho-române din Brno, de organizarea unor acțiuni culturale și științifice pentru un public larg.

De la sfârșitul anilor '20, în mediul ceh se manifestă un interes crescând pentru cultura română: este un fenomen care depășește în orice caz contactele oficiale, politice. Câteva exemple: în 1931, la Opera din Ostrava a avut loc premiera absolută a baletului *Iris* de Constantin C. Nottara. Melomanii cehi apreciau operele compozitorului român George Enescu, care a fost ales, în 1937, membru al Academiei Ceh de Științe și Arte. În noiembrie – decembrie 1924, câțiva pictori cehi de orientare avangardistă au expus operele lor la prima expoziție internațională a revistei *Contimporanul*, în București, alături de

Lingvist Jiří Felix, autor de manuale în limba română, a condus, mai bine de două decenii, Secția de română a Facultății de Litere din Praga

cele ale lui Constantin Brâncuși și Miliței Petrașcu. În aceeași perioadă observăm, de asemenea, o remarcabilă creștere a traducerilor din literatura română. Traducătorii Jindra Flajšhansová, Marie Karásková-Kojecká și J.Š. Kvapil au reușit să prezinte cu succes operele unor scriitori români contemporani, precum Liviu Rebreanu, Mihail Sadoveanu, Octavian Goga, Tudor Arghezi, Cezar Petrescu (*Pădurea spânzuraților*, *Meșterul Manole*, *Baltagul*, *Ochii Maicii Domnului*, *Calea Victoriei*).

Se prezintă un film documentar despre România

În anii '30, în Institutul cehoslovaco-român s-au înscris o serie de personalități de seamă din domeniul politicii, al comerțului și al culturii: prim-ministrul Milan Hodža, ministrul de Externe Kamil Krofta, inspectorul general al armatei Jan Syrový, omul de afaceri J.A. Baťa, directorul operei Teatrului Național Václav Talich, primarul Capitalei Petr Zenkl și alții.

Destrămarea Cehoslovaciei și ocuparea Boemiei și Moraviei de către Germania fascistă, în 1939, au dus la întreruperea legăturilor culturale existente. Denumirea Institutului a trebuit să fie schimbată în „Institutul român”, iar după 23 august 1944 a fost complet interzis de autoritățile germane.

După eliberarea țării noastre în 1945, la care a contribuit și armata română (peste 65.000 de soldați români au căzut sau au fost răniți pe teritoriul Slovaciei, Moraviei de Sud și Boemiei de Est), legăturile diplomatice au fost repede reluate, iar relațiile dintre cele două țări au luat o amploare deosebită în mai multe domenii. În februarie 1946, Institutul cehoslovaco-român s-a transformat în Societatea pentru relații culturale și economice cu România, în fruntea căreia au activat economistul și traducătorul Jaroslav Kudrnovský, lingvistul Jiří Staca și abatele mănăstirii premonstraților de la Strahov (din 1942), Bohuslav Stanislav Jarošímek (în paranteză: în 1950, abatele acesta a fost arestat în cadrul unui proces politic „Zela a spol” și condamnat la

20 de ani de închisoare; a murit anul următor, 1951, în spitalul închisorii de la Pankrác). Schimbarea nefastă a atmosferei politice din Cehoslovacia de după februarie 1948 este demonstrată și de faptul că tot în anul 1951, Societatea pentru relații culturale și economice cu România este desființată oficial, de data aceasta de autoritățile de stat ceh.

Din fericire, pe de altă parte, studiile românești la Universitate, inițiate cândva de J.U. Jarník, sunt în această perioadă mai degrabă susținute oficial, fiind vorba de relații între două state de așa-zisă „democrație populară”. În anul universitar 1950 – 1951, la Facultatea de Litere a Universității Caroline ia ființă Secția de limba și literatura română. Secții asemănătoare au funcționat de atunci și la Brno și la Olomouc; în aceste două centre universitare din Moravia însă nu mai există, în momentul de față. La înființarea secției pragheze a contribuit substanțial d-na Marie Kavková (1921 – 2000), care timp de 30 de ani a condus această secție, elaborând o serie de cursuri universitare și îndrumând câteva promoții de româniști cehi. De la începutul anilor '60, în Secția de română a Facultății de Litere din Praga și-a desfășurat activitatea pedagogică și științifică lingvistul Jiří Felix (n. 1931, anul trecut a împlinit 93 de ani!), în perioada 1979 – 2001 șeful secției, autor al unui manual modern de limba română, precum și autor de dicționare și de o serie de studii lingvistice. Cred că la București

În comuna Dobrouťov, omagiindu-i pe soldații români eliberatori

este cunoscut și apreciat și ca lector de limba cehă: în perioada 1965 – 1968 a activat în calitate de lector la Facultatea de Limbi Străine și sunt convinsă că mulți absolvenți ai secției de cehă își amintesc de domnia sa, sigur cu recunoștință.

Să revenim însă la destinele Asociației de prietenie. După Societatea pentru relații culturale și economice (1946 – 1951), desființată de regimul comunist, o nouă inițiativă a urmat abia în anii '60, în atmosfera „Primăverii de la Praga”. În martie 1969, ia ființă Asociația cehoslovaco-română, al cărei președinte este ales istoricul Josef Macůrek, autorul unui tratat substanțial, *Rumunsko ve své minulosti i přítomnosti* (România în trecut și în prezentul său, 1930), și până în septembrie 1969 directorul Institutului de Studii Sud-Est Europene. Însă istoria s-a repetat oarecum, fiindcă și această încercare a fost sugrumată de regimul zis „de normalizare”, instaurat la noi curând după invazia sovietică din august '68.

Abia după căderea regimurilor comuniste din Europa

Centrală și de Est, am putut relua ideea unei asociații ceho-române. La 20 februarie 1991 a avut loc ședința de constituire a Asociației Cehoslovacia – România („Československo-romunská společnost”), organizație non-guvernamentală a cetățenilor cehoslovaci, care își propune să contribuie la intensificarea contactelor reciproce în diferite domenii, să popularizeze

cultura română, istoria și prezentul României, să organizeze comunicări și discuții pe teme economice, literare, etnografice etc., precum și cursuri de limba română. Conducerea Asociației: dl. conf.dr. Jiří Felix (președinte), d-na dr. Marie Kavková (președinte de onoare, până în 2000), plus un comitet (inițial format din zece membri, acum având șase membri).

În 1993, în urma divizării Cehoslovaciei în două state, Asociația s-a transformat

Periodicul *Pražské Nowiny*, oferit de publicistul ceh Karel Havlíček Borovský lui George Barițiu

Un vlăstar al „Teiului lui Eminescu” este plantat la Praga, în primăvara anului trecut, în amintirea trecerii marelui poet prin capitala de pe Vltava

în Asociația Cehia – România („Česko-rumunská společnost”), cu sediul în capitala Cehiei și cu membri la Praga, Brno, Plzeň, Liberec, Tábor etc. În momentul de față, numărul membrilor este de cca 120 (cehi, în cea mai mare parte, dar și români stabiliți în țara noastră).

Între 1995 – 2000, Asociația a primit anual, pe baza unui proiect concret de activitate, o subvenție din partea Ministerului Afacerilor Externe al Republicii Cehie (o sumă variind între 30.000 – 45.000 de Kč). În prezent, M.A.E. nu mai oferă nicio subvenție.

Câteva exemple din activitățile Asociației: vizionări de filme documentare (de exemplu, *Piemule*, *Memorialul Sighet*), filme de scurtmetraj despre natura și monumentele istorice ale României, despre sate cehesti din Banat etc.; vizionări de filme artistice: *Gadjo dilo*, româno-francez, *Balanța* (după romanul lui I. Băieșu), *Patul lui Procust* (după romanul lui Camil Petrescu) ș.a.; comunicări despre frumusețile naturii și despre orașe din România (prof. Florin Moldovan, de la

Universitatea Babeș-Bolyai, ș.a.); vizite la expozițiile d-lui Teodor Buzu, pictor de origine din Basarabia, stabilit la Tábor, și la cele organizate de d-na Liliana Maftעי, pictoriță de origine din Moldova; excursii la singura mănăstire ortodoxă din Cehia, Vilémov u Litovle (unde trăiesc și câteva călugărițe provenind de la Mănăstirea Văratec) și alte excursii, de exemplu, în comuna Dobrouťov, eliberată în 1945 de soldați români; mese rotunde pe teme actuale, cu oaspeți din România și din Moldova, de ex. Rodica Palade (*Revista 22*), Vitalie Ciobanu și Vasile Gârneț (revista *Contrafort* din Chișinău), Victoria Moldovan și Elena Dragoș (Universitatea din Cluj), Olivia Bălănescu (Universitatea din Craiova), scriitorii Ana Blandiana, Romulus Rusan, Valeriu Butulescu, Iulian Ciocan, Bogdan Suceavă, Dumitru Crudu, Claudiu Komartin, publicista Doina Jela, lingvista Mariana Neț, criticul literar Carmen Mușat, istoricul literar Mirela Ocnic ș.a.; lansări de cărți noi – lista ar fi extrem de lungă; amintesc numai câteva traduceri din literatura română

prezentate în ultima vreme: Mateiu I. Caragiale: *Králové ze starého dvora* (Craii de Curtea-Veche), I.L. Caragiale: *Pět her* (Cinci piese), Dumitru Crudu: *Čas pět hodin a sedm minut* (Ora cinci și șapte minute), Dinu Flămând: *Život na zkoušku* (Viața de probă), Tatiana Țibuleac: *Skleněná zahrada* (Grădina de sticlă), Mircea Eliade: *Devatenáct růží* (Nouăsprezece trandafiri), Iulian Ciocan: *Klaun* (Clovnul), și multe altele; participare la acțiunile culturale organizate de Institutul Cultural Român de la Praga și de Ambasadă României; anul trecut, de exemplu, la plantarea „Teiului lui Eminescu” în Náměstí Míru, Praha 2, în prezența președintelui Senatului din România și a d-nei ambasador a României la Praga.

Activitatea Asociației cuprinde și publicarea unui buletin de cca 10 – 14 pagini (două numere anual; anul acesta ajungem la nr. 65) și a unor broșuri cu privire la relațiile ceho-române. Actuala Asociație continuă onorabil misiunea inițiată acum aproape 100 de ani, de către Institutul cehoslovaco-român. Desigur, între statele noastre, care fac parte din Uniunea Europeană, trebuie să existe contacte oficiale, realizate de instituțiile cehice și române. Ne bucură faptul că suntem martori ai dezvoltării relațiilor politice, diplomatice, economice, comerciale etc. Însă și rolul unor organizații neoficiale, nonguvernamentale ni se pare important. Suntem convinși că Asociația Cehia – România reprezintă o alternativă eficientă pentru apropierea între cehi și români, pentru a ne cunoaște și a ne înțelege mai bine. ■

VIZITA KAISERULUI WILHELM II ÎN ROMÂNIA

CARMEN RENETI

Momentul este puțin prezentat în istoriografia română.

Articolul se bazează pentru prezentarea vizitei pe relatările din revista Rumänien in Wort und Bild (România în cuvinte și ilustrații), din numărul 19/20 din 20 octombrie 1917, o revistă de propagandă germană editată la București de medicul oftalmolog de origine germană Emil Fischer. În colecțiile Bibliotecii Academiei Române se găsesc 37 de numere din această revistă, și anume cele tipărite în anii 1917 și 1918.

Kaiserul vizitează zona petroliferă
de pe Valea Prahovei
și coperta revistei Rumänien in Wort und Bild

Vizita s-a desfășurat în perioada ocupației germane a sudului României și deci nu a avut loc o întâlnire a împăratului cu regele României, Ferdinand I.

Traseul Kaiserului a fost următorul: la 18 septembrie se afla în drum spre Budapesta; a ajuns la Curtea de Argeș, apoi a coborât la Dunăre, la 21 septembrie, a continuat de la Giurgiu până la Cernavodă, unde s-a întâlnit cu țarul Bulgariei. La 22 septembrie se afla la Costești, lângă Focșani, apoi la 23 septembrie la Slănic Prahova, Câmpina și Sinaia, după care a trecut fosta graniță a Vechiului Regat, pentru ca la 25 septembrie să fie la Brașov și Bran.

Curtea de Argeș a constituit prima oprire. Acolo Kaiserul a fost întâmpinat de Alexandru Tzigara-Samurcaș și a vizitat orașul (*Magazin istoric*, nr. 10/1992).

Curtea de Argeș de pe atunci avea o dublă semnificație: aici se odihneau primul voievod al Principatului Valahiei, dar și primul rege al României, Carol I. Importanța istorică era dublată de opere

Croazieră pe Dunăre

de artă magnifice. O operă de artă deosebită era reprezentată de Biserica „Sfântul Nicolae Domnesc”, care data din secolul al XIV-lea. Renumele Curții de Argeș venea și din Catedrala Episcopală, care se găsea la doi kilometri în afara orașului. Caracteristice pentru catedrală sunt turnurile frontale în formă de spirală, care se regăsesc doar la unele construcții din Georgia. Se adaugă baptisteriul în forma unui baldachin, susținut de patru coloane din marmură, ale căror capiteli sunt împodobite cu stalactite în stil arăbesc. Interiorul catedralei este bogat decorat cu picturi. În partea din față se regăsesc mormintele lui Neagoe, ale soției sale Despina, ca și ale copiilor și urmașilor săi.

Kaiserul a fost interesat mai ales de stilul bizantin al construcției, admirând încădrarea ferestrelor și decorarea luxuriantă.

După Curtea de Argeș, la 21 septembrie 1917, Kaiserul întreprinde o călătorie cu vaporul de la Giurgiu la Cernavodă. La Cernavodă s-a întâlnit cu țarul Bulgariei, Ferdinand I, însoțit de cei doi fii.

În dimineața zilei de 22 septembrie 1917, după ce trenul imperial a străbătut câmpurile de luptă ale armatei dunărene, precum și cele de la Buzău și Râmnicu Sărat, a ajuns la armatele generalului Falkenhayn. Aici era așteptat de o companie de onoare. Kaiserul s-a întreținut mult timp cu generalii von Eben, von Morgen și von Siegert. Însoțit și de feldmareșalul von Mackensen, împăratul a mers pe câmpul de paradă, unde a ținut următorul discurs: „Ați obținut o victorie strălucitoare, la care au participat toate trupele. Ați eliberat Ardealul și ați ocupat Capitala. Parcursul vostru victorios este privit cu uimire de cei rămași în patria mamă. Noi nu am dorit războiul, iar durata

acestui nu este vina noastră. Bazați-vă pe ajutorul lui Dumnezeu, dar mai ales pe forțele proprii și învingeți-l pe dușman. Prin aceasta dovediți că vă slujiți țara, pacea și pe împăratul vostru!”.

După ce a luat micul dejun la Odobești, împăratul și-a continuat călătoria spre Măgura Odobești și prin locurile străbătute de Siret.

Kaiserul ajunge, mai apoi, la minele de sare de la Slănic și în Câmpina. La 23 septembrie, Kaiserul a vizitat ocnele de la Slănic, în compania feldmareșalului Tüllf

von Tschepe und Weidenbach. Aceste ocne erau exploatare de administrația militară germană. Cu ajutorul acestor mine se acoperea necesarul de sare pentru frontul din România, dar și din Bulgaria. Slănicul furniza zilnic 400 t de sare, prin munca a 250 de muncitori. În vremuri de pace se scoteau doar 300 t de sare, de 500 de muncitori. Pentru a fărâmița sarea se foloseau două mori, cu o capacitate zilnică de 70, respectiv 120 t. Sistemul de mașini era furnizat aproape în întregime de firme germane.

Wilhelm II a parcurs apoi drumul de la Slănic până la câmpurile petrolifere de pe Valea Prahovei, care fuseseră incendiate de armata română în retragere.

In timpul marșului trupelor germane pe Valea Prahovei, la 6 decembrie 1916, aerul era plin de funingine, astfel încât uniforme soldaților s-au înnegrit, doar ochii și dinții mai rămăseseră albi. La Moreni aproape nicio sondă nu mai era intactă: piese de fier erau împrăștiate, mașinile erau dezmembrate, iar gurile de foraj astupate. În plus, în multe locuri se înălțau flăcările negru-roșiatice ale țiteiului care încă ardea. Rafinăriile din Ploiești

La Câmpina

Forarea unui puț nou

erau de nerecunoscut: rânduri întregi de rezervoare apăreau pe jumătate scufundate și foile de oțel nituite se topiseră sub formă de metal lichid din cauza jarului uriaș al focului. Utilajele erau arse aproape în totalitate. Rareori au mai putut fi salvate tancuri petroliere, per total proviziile și aparatura erau distruse. În Băicoi și Câmpina sondele fuseseră înfundate, dar se prezentau într-o stare puțin mai bună, existând chiar speranța de a folosi unele mașini. Marea rafinărie fusese salvată grație unui soldat care pătrunsesse printre primii în oraș, astfel încât utilajele rafinării „Steaua Română” au rămas intacte.

Administrația militară intenționa să refacă exploatarea. Comandamentul avea misiunea de a supraveghea câmpurile petrolifere de la Buștenari, Băicoi, Moreni, Gura Ocnice, Ochiuri și Arbănași, situat mai spre est. Inginerii germani trebuia să evalueze randamentul fiecărei sonde. Urma să fie căutate cele mai bune puțuri, să fie curățate de moloz și să fie construit un nou turn. După numai opt zile funcționa deja prima sondă.

Pentru aceasta au fost mobilizați peste 3.500 de oameni, soldați ai Puterilor Centrale, dintre care circa 2.000 erau germani, plus circa 2.000 de deținuți. În Câmpina au apărut lazarete și lagăre pentru deținuți.

Kaiserul a cerut să i se arate toate stadiile extracției țiteiului, ale curățării și separării lui de benzină, de uleiuri ușoare, de terpenină sau de parafină. Toate aceste produse erau destinate exclusiv nevoilor armatei și industriei din Germania, ale cărei mașini funcționau, în cea mai mare parte, grație uleiurilor produse la Câmpina.

În după-amiaza zilei de 23 septembrie 1917, Kaiserul pleca spre Sinaia, unde vizita castelele ridicate de Carol I și de Ferdinand. S-a oprit la Bușteni și Azuga, apoi la Predeal, unde a cerut să i se raporteze, pe scurt, cele mai de seamă detalii ale luptelor din trecătorile din zonă.

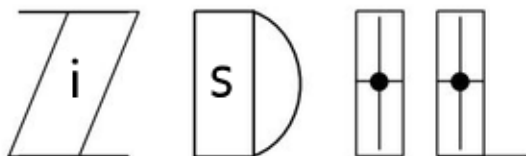
Wilhelm II a fost salutat de generalul arhiduce Joseph, comandantul trupelor din Transilvania. Și-a continuat apoi călătoria prin defileul trecătorii Timiș, spre Țara Bârsei.

În Brașov, anticul oraș săsesc din Transilvania, împăratul este întâmpinat de sași și austro-ungari îmbrăcați în splendide porturi și strigând „Heil”. Venerabila orgă din Biserica Neagră a constituit obiectul admirației împăratului.

Pe la ora 11.00, împăratul a apărut în piața gării, fiind întâmpinat de un regiment de husari. Suveranul a trecut în revistă trupele, stând de vorbă cu ofițeri și soldați care se distinseseră în mod deosebit prin vitejia lor. A înmănat „Crucea de Fier” clasa I fiului arhiducelui Joseph, care se afla pe front ca soldat încă de la începutul războiului.

După micul dejun, împăratul a ajuns la Bran. ■

ORGANE DE PRESĂ (Biverb: 5, 9)

Gheorghe BRAȘOVEANU

Soluția rebusului 550 DE ANI DE LA BĂTĂLIA DE LA VASLUI, din nr. 1/2025

BASARAB – HS – ATAC – DUCAT – RLR
– ARCAȘI – TEAPA – ISAC – OTTO – HAINL
– LU – DE – TM – A – OLA – VECIN – M – ZBI
– HRAM – EXALTAI – OS – O – BLASIUȘ

Soluția jocului FIUL RĂREȘOAI EI, din nr. 1/2025

PETRU RAREȘ, PESCAR
(PE – T – R / U – R – ARE / S – PE – S – CA – R)

Așa cum am văzut în numărul anterior, Vasile Lupu a fost silit să își dea de soție fiica mezină, Ruxandra, fiului hatmanului Hmelnițki, Timuș.

RUXANDRA LUPU UN TRAGIC DESTIN

ION BISTREANU

În aprilie 1653 Vasile Lupu a fost înlăturat de la domnie de finul său, Gheorghe Ștefan, sub pretextul că domnitorul i-ar fi batjocorit soția. Principele Transilvaniei și domnitorul Țării Românești au venit în ajutorul lui Gheorghe Ștefan, suspectând o prea mare apropiere a lui Vasile Lupu de Oastea Zaporojeană, adversara lor, deși între domnitorul moldovean și hatmanul Hmelnițki nu exista vreun angajament politico-militar.

Domnitorul moldovean
Gheorghe Ștefan
s-a răzbunat pe Vasile Lupu

În ajutorul lui Vasile Lupu vine Timuș, care îl reinstalează pe tron. Cei doi decid să intre în Țara Românească, să-l răstoarne pe Matei Basarab și să-și extindă posesiunile dinastice – vechi vis al domnitorului moldovean. Dregătorii (starșina) care îl însoțeau pe Timuș în campanie obiectează, amintindu-i dispoziția dată de Bogdan Hmelnițki: „Tatăl tău a ordonat să nu luptăm cu vecinii“. Celericul Timuș nu cedează și chiar se încaieră cu cei doi însoțitori.

EROAREA VOIEVODULUI

Campania în Țara Românească eșuează. Cazacii suferă mai multe înfrângeri în fața trupe-

lor poloneze și valahe, fiind nevoiți să se retragă în cetatea Sucevei, nu înainte de a mai jefui pe drum câteva mănăstiri, „rușinându căzării fâmei și fete, și nu ca creștinii, ce mai multu decât păgânii s-au purtat cu aceia mănăstiri“ (Miron Costin). Iar arhidiaconul Paul de Alep, în *Jurnalul* său de călătorie, constata cu durere: Timuș „dărmase mănăstirea armenească și ucisese pe vartabed [egumen – n.n.], preoții, călugării și pe toți armenii care se adăpostiseră acolo; cum ei erau peste măsură de bogați, el a pus mâna pe toate averile lor, pe lucrurile lor de preț, pe aurul lor, pe mărgăritarele lor și pe nenumăratele lor giuvaieruri fine; cât despre monetele de aur,

erau două butii pline“.

După ce cazacii lui Timuș au reușit să cucerească cetatea Sucevei, Lupu a făcut o mare eroare; și-a convins soția să se întoarcă la Suceava, el sperând că va sosi cu ajutoare militare de la Bogdan Hmelnițki și de la tătarii din Hanatul Crimeea, unul dintre liderii locali fiindu-i cumnat, căsătorit cu o soră a soției sale, cercheza Ecaterina.

Eforturile lui Vasile Lupu de a primi sprijin de la cuscrul său au eșuat. Abia după o săptămână a reușit să-l întâlnească. Acesta, amețit de băutură, în loc de promisiunea unui ajutor armat, oferindu-i un clondir cu votcă, i-a spus: „Iată, frate, cea mai bună mângâiere în clipe de necaz“. Lupu a apelat și la

*Matei Basarab
(miniatură înfățișându-l
alături de soție, Elena Năsturel)
a avut mai multe confruntări
cu Vasile Lupu*

cumnatul din Crimeea. Acesta îl trădează însă și îl trimite în cătușe la Istanbul, unde își va sfârși zilele în închisoarea Yedikule, pierzând pentru totdeauna și tronul și, dramatic, întreaga familie, pe care nu a mai revăzut-o niciodată.

Cetatea Sucevei va deveni o capcană mortală pentru cazaci, sub prelungitul asediu al trupelor polono-valahe și al moldovenilor rămași fideli lui Gheorghe Ștefan. Ajutoarele așteptate nu au mai sosit, scrisorile trimise de Timuș tatălui său au fost interceptate.

Cronicile consemnează victoria lui Timuș, rolul său în organizarea apărării cetății, dar au apărut și informații deloc măgulitoare. Astfel, cronicarul sas Georg Kraus (*Cronica Transilvaniei 1608–1665*), care relatează despre încercarea lui Timuș de a-și viola propria soacră. Doamna Ecaterina a reușit să scape numai după ce i-a promis ginerelui că îi va trimite 11 fecioare, „iar el să folosească pentru poftelile sale pe cele care-i

vor plăcea [...] Dintre aceste, Timuș și-a păstrat trei, pe cele mai frumoase, iar pe celelalte le-a lăsat să se înapoieze în cetate, cerând însă ca, de îndată ce le-a dori, ele să se înfățișeze. Cu cele trei pe care le-a păstrat, Timuș și-a făcut plăcerile zi și noapte, cu care prilej a și murit“.

După două luni de asediu, trei prizonieri polonezi au fugit din cetate și au arătat asediato-rilor locul unde stătea de obicei Timuș. O ghiulea de tun, bine ținută, a sfărâmat un afet de tun, schijele răbindu-l grav pe Timuș, care a murit după trei zile, la 15 septembrie 1653, chiar cu o zi înainte de a împlini 21 de ani. Cronicarii polonezi au atribuit „meritul“ acelei lovituri de ghiulea fatale prințului Dymitr Wiśniowiecki – unul dintre vechii pețitori ai Ruxandrei! „Nu i-a fost destinat să moară de glonț, ca un războinic; a murit ca un bețiv, în spatele unei sticle de băutură, lovit de așchiile unei roți, ca o răzbunare pentru târgul inuman făcut cu sângele prizonierilor de lângă Batog“ (Wespazjan Kochowski, istoric polonez).

DE LA SUBOTIV LA RAȘCOV

Doamna Ecaterina a încercat să-i convingă pe cazaci să continue apărarea cetății, dar s-au terminat toate proviziile de hrană și apă, astfel că la 9 octombrie 1653 cetatea s-a predat.

Doamna Ecaterina și micul Ștefăniță au fost luați prizonieri de Gheorghe Ștefan. La rugămintea principelui Transilvaniei, cei doi n-au fost uciși, ci exilați vreme de cinci ani la Buciulești. Totuși, lui Ștefăniță i-a fost crestat nasul pentru a nu

mai putea accede la domnie (a devenit, totuși, domn în 1659). Cazacii au fost lăsați liberi, luând cu ei trupul îmbălsămat în miere al lui Timuș, două butoaie cu aur, mărgăritare și alte comori jefuite de la lăcașurile de cult armenesti din Iași și Suceava (Mănăstirea Hagigadar).

Pe 22 octombrie, sicriul lui Timuș a ajuns la Cighirin, unde i-au ieșit în întâmpinare îndurerata Ruxandra, care tocmai născuse doi gemeni, familia hatmanului, toți preoții și o mulțime de cazaci. A fost înmormântat două luni mai târziu, la Subotiv.

Odată cu moartea lui Timuș – socotit de unii istorici „primul și ultimul principe ucrainean“ –, proiectele dinastice ale lui Bogdan Hmelnițki vizând puterea ereditară a sa și a familiei s-au năruit. Fiul cel mic, Yuri, abia împlinise 12 ani, ca atare nu se punea problema căsătoriei lui. Sub amenințarea continuă a Commonwealthului polono-lituanian, hatmanul a mers la Pereiaslav, unde, la 18 ianuarie 1654, a depus jurământ de credință, acceptând suzeranitatea țarului Moscovei.

După înmormântarea soțului și moartea timpurie a celor doi gemeni, doamna Ruxandra a locuit o vreme la Subotiv, în apropierea capitalei Cighirin. Aici o întâlnește (1654) Paul de Alep, care îl însoțea în drum spre Moscova pe Patriarhul Macarie. În jurnalul său de călătorie notează: „[Ruxandra] a venit de mai multe ori să vadă pe părintele nostru patriarh, îmbrăcată ca o roabă cercheză, cu un calpac de postav îmblănit, însoțită de fete cercheze și moldovence îmbrăcate ca și ea, întocmai ca roabele“. Patriarhul

a ținut chiar și o slujbă de pomenire pentru Timuș, la Biserica „Sf. Mihail”, unde erau adunate tezaurele bisericilor armenesti jefuite de Timuș în timpul șederii lui la Suceava.

Mai târziu, după o scurtă ședere la moșia Zinkivskyi Klyucy (regiunea Poltava), Ruxandra s-a stabilit la Rașcov (în prezent în Transnistria), o așezare de pe malul stâng al Nistrului – la acel moment, frontiera Moldovei cu ținuturile Oastei Zaporojene –, cu șapte biserici și un castel din lemn cu turnuri, de la ferestrele căruia privea pământurile Moldovei natale. În romanul istoric *Pan Wolodyjowski*, H. Sienkiewicz a descris orașul ca aflat „la sfârșitul lumii”. La Rașcov circulă de sute de ani legenda conform căreia în mijlocul localității, din lacrimile Ruxandrei care-și plângea soțul, a apărut un izvor numit „Izvorul domnesc”.

PRETENDENȚI REFUZAȚI

Ruxandra va rămâne vreme de 15 ani în ținuturile căzăcești, dar cronicile vremii o ignoră aproape total. Nu a fost iubită de localnici, care o învinuiu de moartea lui Timuș, dar au respectat-o ca noră a lui Bogdan Hmelnițki. În primii ani de văduvie Ruxandra s-a bucurat de protecția socrului, care i-a dăruit trei moșii, apoi a cumnatului său, Yuri, care a fost, până în 1663, hatman, după care a hotărât să se călugărească, cu numele Ghedeon (ulterior, după mai multe aventuri de partea otomanilor sau a

*Cercheza Ecaterina
(frescă de la mănăstirea Golia),
a doua soție a lui Vasile Lupu,
i-a ținut piept lui Timuș*

polonezilor, a fost executat otomani, în 1685).

Rămasă văduvă la vârsta de 21 de ani, Ruxandra a trăit izolată, iar anii 1660 – 1662 au fost tragici pentru ea. Sora ei, Maria, a decedat în Lituania, fratele Ștefăniță a fost ucis de boieri când abia împlinise 20 de ani, tatăl a murit la Yedikule, iar mamei vitrege, cercheza Ecaterina, i se pierduse urma după ce fusese luată prizonieră de Gheorghe Ștefan. În același timp, nefericita Ruxandra a fost urmărită până la moarte de legenda că ar ascunde marile comori ale tatălui său.

Doamna Ruxandra nu s-a recăsătorit, deși nu a dus lipsă de pretendenți. Vechiul pretendent Dymitr Jerzy Wiśniowiecki, învingătorul de la Suceava, a cerut-o de câteva ori în căsătorie, dar a fost refuzat. Printre noii pețitori s-a aflat și Piotr Potocki

(văduv și el), care pentru puțin timp găzduise la Kamenet-Podolsk familia Lupu.

S-a zvonit că, la insistențele lui Yuri Hmelnițki, Ruxandra s-ar fi căsătorit cu un nobil francez, Henri Dubois (care fusese inițial în serviciul regelui polonez, după care se alăturase cazacilor zaporojeni și trecuse la religia ortodoxă, luându-și numele de Andrii Antonovski), cu care ar fi avut un fiu – Peter (în a doua jumătate a secolului trecut, într-o capitală europeană a apărut un anume Mihail Antonovski, care susținea că ar fi descendent al Ruxandrei!).

Dovadă că toate zvonurile privind recăsătorirea doamnei Ruxandra erau nefondate sunt scrisorile adresate țarului Rusiei, semnate „Domna Roksandra Timoșihă Khmelnițka”, precum și o consemnare din arhive moldovenești.

În arhivele de stat ale Rusiei s-a găsit o scrisoare (datată 1 ianuarie 1660) adresată țarului Aleksei Mihailovici, în care, după ce îl asigură că „am sărutat crucea și Evanghelia din tot sufletul și inima mea pentru a fi credincioși statului Vostru”, roagă să i se dea un „hrisov” care să-i confirme dreptul de proprietate asupra celor trei moșii dăruite ei de Bogdan Hmelnițki, astfel încât „nici polcovnicii, nici cazacii, nici mănăstirile să nu se amestece în ele”. Scrisoarea este semnată „Roaba marelui tău regat, Domna Roksandra Timoșihă Khmelnițka.”

Într-o nouă scrisoare (datată martie 1664), adresată țarului și

*Cetatea
Neamțului,
unde
și-a găsit
sfârșitul
domnița
Ruxandra*

Foto: Ionel Curcan

semnată cu titulatura din prima scrisoare, și-a exprimat dorința de a i se permite să se mute la Moscova, după ce „toate rudele ei apropiate și îndepărtate” au murit. Prin mesagerul scrisorii a menționat că la Rașcov „se simțea singură și tristă, dar și în pericol”. Nu s-au găsit până acum documente privind răspunsurile primite la cele două scrisori.

În 1670 era tot văduvă. Pe un document prin care „Ruxanda Timosoia Hmelnița lăsa în stăpânire lui Nicolae Racoviță hatmanul Siliștea Nemțeni, din Ținutul Soroca”, a folosit vechiul sigiliu, cu literele „RH”.

În primăvara anului 1664 moșia ei a fost călcată de hoți, fiindu-i furate multe bunuri și provizii, drept care a scris grănicerilor polonezi „să trimită armata și să o scoată din Rașcov”. Scrisorile au fost interceptate de polcovnicul cazac V. Drozdenko, care, sosind la Rașcov pentru a o pedepsi pentru... înaltă trădare (!), „fără să facă vreun rău orășenilor, a poruncit ca Domna să fie bătută și bunurile să-i fie luate, angajând pentru aceasta volohi și tătari din Bugeac”. Odată cu banii

(40.000 de galbeni) și bijuteriile confiscate, Drozdenko a smuls de la gâtul Ruxandrei și colierul pe care îl primise la plecarea din Istanbul. Nu i-a purtat însă noroc cazacului. La puțin timp după jaf, a fost ucis de un alt cazac, Semon Palyi, care, mai târziu, va dăruia colierul Bisericii „Sf. Nicolae” din Bila Tserkva. Ulterior a intrat în patrimoniul Muzeului de Istorie Locală din localitate, iar în anul 1930, evaluat la 10.000 de ruble, a fost transferat la Moscova și inclus pe lista obiectelor care urma să fie vândute în străinătate.

Peste câțiva ani a donat Mănăstirii Vatoped de la Muntele Athos toate proprietățile primite în dar de la socrul său și s-a întors în Moldova, stabilindu-se la moșia Deleni, moștenită de la mama sa. Aici, doamna Ruxandra avea ca vecin pe postelnicul Vasile Krupenski, care, potrivit unui *Pomelnic* al familiei, ar fi fost chiar căsătorit

*Ian Sobieski, regele polon
care a invadat Moldova
în 1686
(portret de Daniel Schultz)*

„cu domnița Ruxandra, fata lui Vasile Vodă”, și ar fi avut împreună un copil, cu numele de Sandu (Șandru). Cercetătorii argumentează că acest pomelnic este fals, altfel doamna Ruxandra și-ar fi lăsat averea prezumtivului fiu din căsătoria cu Krupenski, și nu unui verișor – Todirașco Cantacuzino – și unor mănăstiri. O legendă locală evocă o întâmplare de la Deleni. În timpul unei plimbări pe moșie, Ruxandra ar fi fost atacată de Vasile Krupenski. Totul s-a terminat cu bine, intrusul fiind fugărit de slugile domniței. Pentru marcarea acestei întâmplări, vărul Todirașco a ridicat în curtea Ruxandrei de la Deleni o imensă cruce numită „Crucea Domniței” (distrusă după ocuparea Basarabiei de U.R.S.S.).

UCISĂ DE MÂNA UNOR VAGABONZI

În anul 1686, când Ian Sobieski a invadat Moldova, doamna Ruxandra s-a refugiat în Cetatea Neamțului, unde

*Marchizul François
Gaston de Béthune
(portret aflat
într-un castel
de pe Loara)
a participat și el
la campania
din Moldova
(avea atunci 48 de ani)*

toporu. Spunu cum
să fi găsit la dânsa
19.000 de galbeni“.

În cronicile din
secolele trecute pre-
cum și în lucrările
unor istorici ucrai-
neni contemporani
crima este pusă pe
seama polonezilor:

„Rozanda a murit fiind cap-
turată de polonezi și ucisă ca
noră a hatmanului ucrainean
pe care ei îl urau“. Doar cro-
nicarul ucrainean S. Veliciko a
avut curajul să scrie: „Întoarsă
în țara Voloh de dragul păcii și
al liniștii, Rozanda a trăit, ca
văduvă bogată și respectabilă,
până în ziua morții ei, când a
murit, surprinzător, de mână
unor vagabonzi cazaci, care
după ce au luptat ca mercenari
în Voloscina, în drum spre casă
au aflat despre Rozanda, care
locuia în apropiere, și, intrând
prin tâlhărie în casa ei, au luat
tot ce se vedea și au început,
prin tortură și chin, să o întrebe
despre comorile ascunse de ea.
Dar această femeie neînfrică-
le-a răspuns cazacilor: «Mai
bine las comorile mele pămân-
tului fără suflet, dar nu vouă,
dușmanii mei». După ce a rostit
aceste cuvinte, Rozandei, soția
lui Timoșka, i-au pus capăt
vieții“.

De reținut că jurnalele unor
participanți la campania lui
Sobieski (fiul regelui, Iacob

Sobieski, Tommaso Talenti,
secretarul italian al regelui, pre-
cum și marchizul François Gaston
de Béthune) evocă ocuparea
Cetății Neamț, dar nu amintesc
nimic despre prezența în cetate
a Ruxandrei și, punctual, despre
uciderea acesteia.

Din păcate, nu există nicio
informație despre locul înmor-
mântării doamnei Ruxandra.

S-au păstrat puține portrete
ale domniței. În România, chipul
ei a fost pictat în tablourile
votive de la Mănăstirea Golia
și din biserica Mănăstirii „Tre-
i Ierarhi“ din Iași. Un tablou al
unui autor necunoscut se află la
muzeul rus din St. Petersburg,
un altul la Cighirin, iar un diptic
(în care apare alături de portre-
tul lui Timuș) se află la muzeul
din Lvov. Acesta are o istorie
interesantă. În anul 2017, la o
licitație online în Ucraina, a fost
prezentată și o mică pictură în
ulei pe lemn (11x15 cm), parte
a unui diptic din care se vedea
doar o imagine parțială, pre-
zentat de proprietar ca „găsită
în mansarda casei“. Pe unul
dintre colțurile ramei era, abia
vizibilă, o inscripție care atesta
ca făcând parte dintr-o colecție
de muzeu. Muzeografi din
Lvov au recunoscut pictura ca
reprezentând-o pe Ruxandra
Lupu și care fusese furată în
anul 1960; la intervenția servi-
ciului ucrainean de securitate
(SBU), pictura a fost predată
benevol de proprietar și retur-
nată muzeului. În opinia unor
experți, dipticul – reprezentând
pe Ruxandra și Timuș – ar fi
fost realizat înainte de căsăto-
ria celor doi de Abraham van
Westerveld, pictor de Curte
al principelui lituanian Janusz
Radziwill, ginerele lui Vasile
Lupu. ■

a sfârșit tragic, ucisă de un
grup de cazaci, foști merce-
nari în armata polonezilor.
Într-un document din 1 mai
1689, domnitorul Constantin
Cantemir consemna că „tâm-
platu-s-au mari primejdii doam-
nei Rucsandei, de au căzut în
mâna unor cazaci făcători de
rău și luându toată avuția de
lângă dânsa, mai pe urmă i-au
tăiat capul“.

Patriarhul Iacob al Constan-
tinopolului, într-o scrisoare din
1689, descrie în termeni similari
tragedia Ruxandrei: „Viind
craiu leșesc pe țara Moldovei,
lovit-au o seamă de cazaci la
Cetatea Neamțului și fiind acolo
închisă domnița Ruxandra,
dobândit-au cazacii cetatea și
au luat toată avuția doamnei
Ruxandra și i-au tăiat și capul“. Aceeași scenă este consemnată
și de cronicarul Nicolae Costin:
„Aflat-au pre doamna Ruxan-
dra, fata lui Vasile Vodă, pre
care o au ținut-o în Cetatea
Neamțu și cu multe munci au
muncit-o pentru avuție, pre
urmă i-au tăiat capul pe pragu cu

Acest prim articol va fi urmat de altele ce vor oferi o altă perspectivă a relațiilor româno-germane în perioada celui de Al Doilea Război Mondial. O istorie reconstituită din mărturiile protagoniștilor germani, dintr-o sumă de surse primare, memorii, jurnale și corespondență, privind episoade cunoscute și mai puțin cunoscute ale relației în epocă dintre cele două țări, precum și ale cooperării germano-române pe Frontul de Est.

GENERALUL DIETRICH VON CHOLTITZ AMINTIRI DE PE FRONTUL DE EST

CLAUDIU MIHAIL FLORIAN

● „Turnul Eiffel am să-l arunc în așa fel în aer, încât să se întindă ca un baraj de sârmă înaintea podurilor” ● Generalul Speidel răsuflă ușurat ● Întrebarea pusă de generalul Omar Bradley ● Se așteptau parașutări pe Valea Prahovei ● Armata română nu știa cât de aproape de război se găsea țara ● Goebbels este nemulțumit de relatările nefardate despre situația de pe front

Figura generalului Dietrich Hugo Hermann von Choltitz a rămas cunoscută în istoria celui de Al Doilea Război Mondial în principal pentru rolul pozitiv pe care l-a avut în zilele din urmă ale Parisului sub ocupație germană, când a refuzat să execute ordinul lui Hitler de a transforma metropola franceză într-un morman de ruine.

S-a născut în Silezia Superioară, la Schloss Wiese-Gräfllich, în apropiere de Neustadt, la 9 noiembrie 1894. A intrat în viața militară la vârsta de 13 ani, în Corpul de Cadeți din Dresda. Mai târziu a fost instruit la Leipzig, într-un regiment saxon de infanterie, pornind la război, în 1914, cu gradul de stegar (Fähnrich). Faptul că descindea dintr-o familie cu o îndelungată tradiție în meseria armelor, la aceasta adăugându-se propria devenire și mai târziu experiența războiului ca infanterist, îl face să vorbească în introducerea volumului său de memorii despre „regina armatelor” prin prisma unei atitudini profund umane: „Ca în toate oștirile din lume, cel mai aspru serviciu în armată îl aveau infanteristul și pionierul. Între ei și conducătorii lor nu se afla, ca la cavaleriști, calul sau, ca la artileriști, tunul. La aceste arme oamenii au depins întotdeauna unul de celălalt, raportul dintre ei a fost aici cel mai strâns și în mod firesc de aici au rezultat și cele mai mari greutăți și sarcini în ce privește factorul uman.”

Începutul celui de Al Doilea Război Mondial l-a găsit pe Dietrich von Choltitz locotenent-colonel și comandant de batalion într-un regiment de infanterie. Participant la campaniile din Polonia și Franța, s-a distins în campania din Răsărit, unde a parcurs, în cadrul Grupului de Armate Sud, condus de feldmareșalul Erich von Manstein, întregul traseu din România, prin

Basarabia, peste Nistru și Nipru, prin Crimeea, peste Don, până la Stalingrad. La 1 septembrie 1942 a fost avansat general-maior, la 1 februarie 1943 general-locotenent, în martie 1943 încredințându-i-se comanda unei divizii blindate pe Frontul de Est. În 1944, după ce pentru un timp a comandat o divizie blindată pe frontul italian, a fost numit comandant al unui corp de armată pe frontul invaziei din Normandia.

Apolitic fiind, a fost chemat la 7 august 1944 la cartierul general al Führerului de la Wolfsschanze (Bârlogul Lupului), din Prusia Orientală, pentru a fi numit comandant suprem al Wehrmachtului în sectorul „Gross – Paris” (Marele Paris), de care mai ținea și departamentul Sena, precum și o parte a departamentelor Seine-et-Oise și Seine-et-Marne. Îl înlocuia astfel pe generalul von Boineburg, suspectat de implicare în atentatul împotriva lui Hitler din 20 iulie 1944.

La 15 august 1944 a primit ordin să arunce în aer cele 45 de poduri peste Sena. Au urmat alte opt ordine ale lui Hitler de distrugere, pe care von Choltitz fie le-a amânat, fie le-a executat doar parțial sau le-a ignorat, deoarece privea războiul ca fiind pierdut și dorea să evite alte pierderi inutile de vieți omenești.

Pentru istoricii români este relevantă cunoașterea figurii generalului von Choltitz, deoarece a fost personajul-cheie într-un loc și într-un timp care a „contrabalansat” situația de criză apărută la București odată cu arestarea mareșalului Antonescu – anume în Parisul zilelor de 23 – 25 august 1944.

La 23 august, Comandamentul Suprem al Wehrmachtului – OKW – a ordonat Grupului de Armate B, direct generalului: „Parisul trebuie transformat într-un morman de ruine. Generalul comandant trebuie să-l apere până la ultimul om și, la nevoie, va pieri sub dărâmături.”

Dramatismul și totodată grotescul situației e ilustrat de von Choltitz prin redarea discuției telefonice pe care a avut-o, imediat după primirea ordinului, cu generalul Speidel, șeful de Stat Major al Grupului de Armate, care lupta în acel moment în apropierea Parisului, pasaj din care reproducem în continuare un fragment semnificativ: „Avu loc următoarea discuție: «Mulțumesc pentru frumosul ordin.» «Care ordin, Herr General?» «Păi, ordinul cu mormanul de ruine. Pot să vă spun ce am ordonat. Am dispus să se aducă trei tone de explozibil la Notre Dame, două tone la Domul Invalizilor, o tonă la Camera Deputaților. Tocmai sunt pe cale să dinamitez Arcul de Triumf din cauza câmpului de tragere.» Îl aud pe Speidel la capătul celălalt al liniei trăgând adânc aer în piept. «Doar sunteți de acord, dragă Speidel?» La care Speidel, ezitând: «Jawohl, Herr General...» «Dar, bine, doar asta ați ordonat!» Speidel, indignat: «Asta nu noi am ordonat, asta a ordonat Führerul!» Strig surescitat în aparat: «Dați-mi voie, dumneavoastră ați

Pe străzile Parisului, după semnarea capitulării; generalul von Choltitz este așezat în mașină, în picioare, generalul francez Leclerc

comunicat ordinul mai departe, și înaintea Istoriei dumneavoastră sunteți cel care poartă răspunderea!» Doresc să evit un conflict și continui: «Țin să vă spun în continuare ce am mai dispus. Madeleine și Opera le rezolvăm dintr-o lovitură.» Și mai departe n-am de lucru și spun: «Și Turnul Eiffel am să-l arunc în așa fel în aer, încât să se întindă ca un baraj de sârmă înaintea podurilor dinamitate.» Acum Speidel pricepe că vorbăria mea nu e într-un totu seriosă și că nu vreau decât să-i deschid ochii asupra demenței situației în care un subaltern poate fi adus prin astfel de ordine. Și Speidel, acest ofițer distins și strălucit de Stat Major, spune, pe deplin despovărat: «Ah, Herr General, cât suntem de recunoscători că vă avem pe dumneavoastră la Paris»“.

24 august 1944 a marcat punctul culminant al insurecției din Paris, generalul reușind între timp să evacueze, până la intrarea Aliaților, în după-amiaza acelei zile, cea mai mare parte a trupelor germane din oraș. A doua zi a propus, formal, capitularea, în fața generalului francez Jacques Philippe Leclerc, semnând predarea Capitalei la 28 august. Mai târziu, întrebat fiind de generalul american Omar Bradley, unul dintre principalii strategii ai debarcării și ai celui de-al doilea front în Europa, de ce în timpul luptelor din Normandia ordonase retragerea trupelor germane de fiecare dată cu exact 24 de ore prea târziu, generalul von Choltitz răspunse că aceasta fusese de fiecare dată o chestiune de ordin politic. La care generalul Bradley, fostul său adversar direct pe câmpul de luptă, i-ar fi răspuns: „Cât ne bucurăm că ați fost comandanți politic, și nu de către Statul vostru Major!”

Trecut prin prizonierat francez și american, inclusiv printr-un lagăr de muncă din S.U.A. pentru soldați germani, la Clinton, Mississippi, generalul von Choltitz a fost eliberat în 1947. A murit în anul 1966, în Germania, în orașul Baden-Baden.

Până la „momentul Paris“, generalul Dietrich von Choltitz a avut o experiență de aproape trei ani pe Frontul de Est. Pe parcursul acestei perioade a stabilit numeroase contacte, atât la nivel de comandă, cât și la nivel de trupă, cu unități ale armatei române, participante în sectorul sudic la campania împotriva Uniunii Sovietice. Paginile memoriilor sale cuprind o mărturie aproape uitată despre prezența, imaginea și starea de spirit a soldaților români în timpul teribilelor încercări la care au fost supuși de vitregia vremurilor, atât a celor politice, în Europa acelor ani, răscolită de război, cât și a celor climaterice, în furtunile de gheață ale Răsăritului.

Aceste pagini le desprindem din relatarea generalului, scrisă în urmă cu trei sferturi de veac, Soldat unter Soldaten (Soldat între soldați; Europa Verlag, Konstanz – Zürich – Wien 1951), și le redăm în cele ce urmează.

În capitolul 4 al cărții, intitulat „Comandant de regiment la înaintarea în Rusia“, autorul prezintă operațiunea de strămutare în Germania a diviziei sale de pe fostul teatru de luptă din Franța. Imediat, primind ordinul de marș, în cadrul acțiunii de concentrare a trupelor germane la granița cu U.R.S.S., regimentul lui a pornit, pe calea aerului, de pe aeroportul Aspern, de lângă Viena, în direcția România.

Int-o acțiune organizată exemplar, escadrila de transport Mordzick a zburat cu noi pe deasupra Ungariei și a Carpaților, către România. De îndată ce am coborât din aparate pe povârnișul sudic al munților și nu ne-a mai învăluit vântul primăvărat, tăios și rece, al nordului, ci o atmosferă devenită apăsătoare și caldă, plină de praf și miresme străine, lumea părea transformată ca prin farmec... Au urmat câteva luni pe care le-am petrecut ca oaspeți ai României, în împrejurimile orașului petrolifer Ploiești. Celelalte formațiuni de trupă ale diviziei nou-sosite au fost distribuite pe arii întinse. Misiunea noastră inițială, care ne adusese în regiunea petroliferă românească, rămăsese în vigoare. Familiarizați cu tactica desantului aerian, trebuia de data asta să-i facem față ca apărători. Erau așteptate acțiuni rusești de parașutare. Născută inițial din îngrijorarea că Rusia s-ar putea implica în conflictul iugoslav, misiunea noastră deveni în curând tot mai limpede: luarea de poziție împotriva Rusiei. România se mobiliza într-un ritm lent, dictat atât de natura organizării proprii armatei, cât și de natura poporului.

Relația noastră cu camarazii români a fost foarte plăcută, odată „acordați” reciproc pe fondul atât de diferit al temperamentului, limbii și spiritului național. Trebuia să ne ferim să adoptăm un ton trufaș și să apărem ca stânjenitoare putere de ocupație (ceea ce totuși, în context general, puteam fi considerați a fi). Le atrăsesem atenția tinerilor ofițeri că ceea ce contează e să respecti o națiune cu totul străină și să-i

Von Choltitz, pe frontul din U.R.S.S. ...

acorzi importanța cuvenită; am ascultat prelegeri și am făcut lungi călătorii de cunoaștere a peisajului. Țara rămase stranie, însă soldatul s-a împăcat bine cu oamenii. A trebuit să ne obișnuim cu structura armatei, slab organizată, care lucra cu material uman infinit mai simplu decât al nostru, era mult mai puțin mecanizată, iar în conviețuirea dintre ofițeri și trupă dovedea trăsături de-a dreptul despotice.

De la mijlocul lui iunie 1941, regimentul se afla în zona Suceava, la granița de nord-est a Moldovei, către Bucovina, în vederea susținerii Diviziei 1 române. Colaborarea cu camarazii români a fost încredincioasă și într-un totuș cordială. Erau avizi de învățătură și primeau cu interes toate povețele, exprimate cu tact. Le spuneam bunăoară: „Noi am face asta uite așa și așa. Desigur că se poate decide și altfel, însă experiența noastră a arătat că soluția noastră e mai practică.” N-am aplicat niciodată dreptul de comandă pe care-l promisem de la comandantul român de divizie, n-am făcut decât să îndemn sau să rog și cu asta am avut cele mai bune succese. Din discuții ne-am dat seama că

armata română, deși mobilizată de luni de zile, nu știa deloc cât de aproape se găsea țara de un război de o gravitate vitală. Era unanim răspândită părerea că România, după ce va fi luat înapoi Basarabia, se va abține de la orice alte activități beligerante ulterioare. Se credea că o astfel de decizie parțială, care totuși corespundea intereselor românești, ar fi posibilă.

În jur de 15 iunie am primit ordin să mă prezint la divizie. Comandantul diviziei comunică verbal ordinul de luptă împotriva Rusiei și numi, dacă îmi amintesc bine, și ziua atacului. Frontul situat către nord a fost lăsat acum doar în seama formațiunilor de trupă române; divizia se pregătea de marș...

Regimentul mărșăluia ca rezervă a diviziei în Basarabia, care abia de scurtă vreme fusese înapoiată de către români rușilor. Înaintea noastră se găsea un ținut frumos, viu legănat de coline, dens cultivat, lucrat după toate regulile grădinăritului. Marșul a fost îngreunat de potopuri de ploaie aproape zilnice, care făceau aproape impracticabile drumurile proaste și îndeosebi văile mlăștinoase fără număr...

... și în timpul asediului Sevastopolului

Portul, după cucerirea de trupele germane

După marșuri nespuse de istovitoare și încăleșări zilnice am ajuns la Nistru, al cărui mal răsăritean era puternic întărit de adversar... Totuși, adversarul nu plănuse aici decât o rezistență de întârziere. Celebra linie Stalin, care trecea pe aici și despre care înainte vorbisem mult, se dovedise a fi un lanț nu prea des de buncăre pentru tunuri și puști-mitralieră, legat prin fortificații de câmp, care după felul lor păreau că slujiseră întăririi graniței împotriva României...

Drumul nostru ne-a purtat mai bine de 600 km, până la Nipru, pe care l-am atins după două luni. Din când în când ne-am întâlnit cu camarazii români, ne-a depășit o excelentă divizie ungurească ușoară, la Bug am întâlnit o divizie motorizată a italienilor, oameni veseli, care tratau războiul aproape în joacă...

Capitolul 5 al lucrării, intitulat „Sevastopol“, prezintă situația sectorului sudic al Frontului de Est în iarna 1941 – 1942 și în vara următoare, înaintarea în Crimeea, precum și bătălia pentru puternica fortăreață a Sevastopolului, cunoscută drept cea mai mare bătălie de artilerie din istorie.

Adversarul reușise, fără îndoială, cu resturile armatei Crimeii, să întindă și să lărgască țara nimănui dinaintea fortăreței cu mult mai mult decât prevăzuse inițial planul de apărare. Într-un ocol larg în jurul fortăreței propriu-zise, la nord și la sud de Golful Severnaia, fuseseră ridicate întărituri de pământ, care sporeau considerabil forța de apărare. În cadrul marii armate de asalt a generalului-colonel von Manstein, regimentul nostru a luptat ca parte a Diviziei 22, împreună cu Regimentele 65 și 47...

Multe divizii germane, întărite cu unități române, închiseseră un inel în jurul fortăreței și al spațiului ei întins în față și lărgit. Divizia noastră a fost repartizată grupului nordic. În fața ei se afla valea adânc tăiată a Belbekului, și regimentul nostru, pe aripa ei stângă, primi dificila misiune de a pregăti, la nord și la sud de această vale, divizat prin aceasta, atacul spre vest. La 13 noiembrie am ocupat pozițiile încredințate nouă și până la atacul propriu-zis, din 17 decembrie, am avut o perioadă grea, atât din cauza efectelor focului inamic, cât și de pe urma condițiilor climatice.

[...] Lupta pentru Sevastopol

s-a sfârșit. Ținta care din 7 iunie ne-a atras de-a dreptul magic este atinsă și un oftat de ușurare trece prin noi toți, cei care am luptat acolo...

Mai multe divizii germane și române stătuseră în inelul de împresurare și cu un curaj extrem se luptaseră cu un adversar impunător. Regimentului nostru i-a fost repartizată doar o fâșie îngustă din suprafața întărită în nordul și estul fortăreței; însă raportul meu vrea să fie un cântec de slavă pentru toți!

Două zile după predarea fortăreței am primit ordin de prezentare la Armată și la scurtă vreme am zburat, împreună cu șeful statului major al Armatei lui Manstein, la Berlin. Puține ore după sosire, stăteam la microfon și vorbeam patriei despre faptele soldaților noștri. [...] Raportul difuzat mi-a atras aversiunea doctorului Goebbels; i se părea prea nefardat, vorbisem cu înaltă considerație despre adversarul rus, nu-i pomenisem pe soldații săi cu noțiunea disprețuitoare *Sowjets* (ceea ce niciun om pe front n-a făcut-o vreodată) și atrăsesem atenția asupra propriilor jertfe grele. Cererea de a elimina astfel de formulări o refuzasem.

(Va urma)

PORTRETUL IMAGINE ȘI OGLINDIRE

ANA MARIA MĂCIUCĂ-PUFU

La început, potrivit Genezei, a fost asemănarea. Ulterior ei a apărut imaginea. Omului i-au trebuit milenii să o poată descoperi, defini, explora și, în cele din urmă, să și-o imagineze din nou. În istorie a existat, dincolo de portret, și o imagine a lui, o dublură imaginată, uneori serafică și utopică, frecvent simbolică, adesea perfectibilă și, mai de curând, distopică.

Omul nu pare să fie mulțumit cu imaginea sa dezvăluită și a investit continuu în ogindiri ale propriului chip. Asemănare cu zeii la început și dincolo de orice asemănare astăzi, cu sprijinul inteligenței artificiale (IA). Avem desigur o linie clasică a temei, a reprezentării plastice prin filtrul curentelor în urma cărora chipul uman a flanat plastic, vorbind prin diferite reprezentări: canonice, clasicism, realism, romantism, manierism, modernism, neo-clasicism, neo-modernism etc. Însă preocuparea omului pentru propria imagine este mult mai veche față de toate aceste stiluri recente.

Practicat încă din Antichitate, portretul ocupă un loc ambiguu în ierarhia genurilor, nefiind în concordanță cu simțul moral al criticilor, care nu văd în acest gen decât glorificarea vanității personale. În perioada Renașterii, figura umană a prezentat un interes crescut pentru artiști, portretele de la sfârșitul Evului Mediu fiind cele ale suveranilor, oamenii simpli fiind ocoliți de interesul acestui gen de reprezentare. Lucrările respective, predominante în veacul al XV-lea (portretele flamande), se limitau la redarea chipului și a umerilor, chipul fiind,

Pia Massaci, Autoportret, ...

de regulă, văzut din profil. În secolul al XVI-lea, marii portretiști (Leonardo, Rafael, Tițian) măresc suprafața reprezentării, adoptând formate mai mari pentru a picta atât personaje masculine cât și feminine, la jumătatea de corp sau chiar în picioare. Este secolul în care portretul atinge maturitatea. Abordarea tematicii era conformă cu calitatea persoanei reprezentate și cu destinația operei, suportul, tehnica și părțile componente fiind alese în funcție de aceste două motivații. A luat naștere, astfel, portretul psihologic, cu destinație intimă (cărui îi corespunde imaginea fizică și psihică a unei ființe oarecare, despre care nimeni nu știe aproape nimic), care era opusul portretului de aparat, destinat locațiilor publice, caracterizat de o inexpressivitate a chipului, însă în care accentul era pus pe atitudinea personajului și pe elementele de decor.

Celălalt chip are o istorie cu mult mai veche. Este numit în vremuri recente autoportretizare. Omul antic avea o preocupare, cotidiană chiar, pentru ceea ce putea oferi sau ascunde prin cealaltă

... și Nicolae
Enea,
Autoportret,
tablouri
din colecția
Muzeului
Municipiului
București

înfațișare, care-i era la îndemână și pe care o re-modelează cu fiecare etapă a civilizației: o mască. Avea de ales, precum și astăzi, între o mască profesională, alta oficială, una pentru decor cotidian, alta de reprezentare, însă ceea ce era relevant cu adevărat în Antichitatea romană, „masca”, celălalt chip, era definită prin cuvântul „persona” – cuvânt adus astăzi în înțelesul extins al unui alt sau nou individ, posibil o reprezentare a aceleiași persoane, reprezentare realizată de ea (autoportret) sau de altcineva. Aceeași persoană, dar un alt posibil individ.

Se poate extrapola și în cazul unui autoportret? Așadar, revenind la începuturi, asemănare sau oglindire a chipului real? Desigur, aici avem o reprezentare de comportament cultural a temei, care a definit socialul și cotidianul în istorie și continuă să o facă. De-a lungul istoriei, arta cultă, fie europeană sau asiatică, s-a îndepărtat voit de realism. Portretistica imperială a fost de multe ori idealizată. Stilizările, redescoperite în modernitate, au fost fundamentale căutate, pentru redarea portretelor unor ființe pe care nu ni le putem imagina carnal, trupesc, degradante prin îmbătrânire; sfinții bizantini de exemplu, înconjurați de aur, sunt nemateriali, hieratici, spiritualizați. Personaje din scene alegorice din pictura de șevalet, adesea înconjurate de lumină și vegetație paradisiacă, sunt personaje reale reprezentate idealizat. Memorabile și pentru perioada Renașterii sunt sculpturile figură întreagă ale fraților Giuliano și Lorenzo de Medici din Capela Medici, unde cele două portrete nu sunt tratate realist, conform asemănării fizice, ci conform personalității și spiritului lor.

Autoportretul, reprezentarea ca *alter ego*, amplificând dictonul lui Socrate – cunoaște-te pe tine

Anton
Chladek,
portretul
lui Alecu
Văcărescu...

însuși –, apare ca o dezvăluire spirituală a sinelui, fiind reflectarea de către autor a propriei conștiințe, pusă sub semnul valorii picturale. Totalitatea experimentărilor și a reflexiilor subiective ale artistului atât în portret cât și în autoportret, care, de regulă, folosește practica deghizării, ascunderea în spatele unei măști, autocenzurarea, pentru a nu își demasca în interpretarea sa slăbiciunile și sentimentele față de modelul reprezentat. Dar, uneori, aceste simțăminte subiective, alături de încărcătura emoțională prilejuită de însușirile materiale și spirituale ale personajului reprezentat, sunt transpuse când benefic, când dezavantajos, portretului finit.

Imagea reală a unei persoane, însoțită de oglindirea ei imaginată ca reprezentare plastică finală, rămâne un șantier deschis pentru istoricii de artă din viitor. S-a pornit de la imaginar către chipul real? La scară istorică putem presupune că da. Omul și-a imaginat chipul său ca fiind o imagine pe care zeii, creatorii săi, i-au împrumutat-o sau oferit-o. De atunci, realitatea s-a multiplicat, hrănind canoane, alegorii, perfecțiuni și distopii aparent îndepărtate. Cu toatele, în cele din urmă, reprezentările plastice reale sau imaginate, sunt reflexiile aceleiași inimi, aceleiași conștiințe.

Expoziția „Portretul: imagine și oglindire” are cel puțin două maniere de a fi explorată. Pe de o parte, avem linia verticală a cronologiilor de reprezentare a portretului. Pe de altă parte, avem o linie orizontală de reprezentare a portretului, și anume unul imaginat, ideal, de la tiparul canonic la abstractizările contemporane. Separat, pot fi descoperite o serie de pasaje diferite de reprezentare pe care le datorăm evoluției tehnologice. Portretul static, studiat, de atelier sau de cabinet, este alăturat

... și portretul
unei femei
cu rochia
albastră

portretului imortalizat instantaneu, unde imaginea clipei este mereu prezentă.

Cromatică, mai nou, este în măsură să redefinească mesajul, să reflecte un ideal nemărturisit de reprezentare al autorului.

Portretul a suscitat interesul pictorilor români încă de la începutul secolului al XIX-lea, tradiția occidentală făcându-și simțită prezența și în spațiul românesc. Această tradiție a fost reflectată prin numărul mare de portrete realizate de „primitivii picturii românești”, pictori peregrini, care se aflau în căutare de comenzi prin Europa Centrală și de Est, cu stadii mai lungi sau mai scurte în țara noastră. Lor le-a fost conferit statutul de fondatori și recunoașterea ca înaintași ai picturii românești (Constantin Lecca), care realizau, în special, portrete ale personalităților ce făceau parte din înalta societate. După aceștia, artiștii au interpretat trăsăturile modelului în funcție de curentul artistic pe care l-au reprezentat și/sau conform caracteristicilor artei timpului în care și-au realizat opera. A doua jumătate a secolului al XX-lea a fost marcată, după Al Doilea Război Mondial, de o atmosferă tristă, amară, dură, care a condus, inevitabil, la „ruperea și îndepărtarea artiștilor de tradițiile impresioniste sau de cele moderne, din cauza instaurării dictaturii

comuniste pe toate planurile, politic, economic, moral și cultural”. Aceasta a condus la diminuarea interesului pentru portret, întrucât libertatea artistului a fost îngrădită de principiile comuniste, formele adoptate de umanismul socialist, proletcultist sau de realismul socialist, neavând nimic în comun cu formele realiste sau impresioniste dominante în prima jumătate a secolului. Realizarea portretului nu dispăruse însă, cu desăvârșire, dar pictorii se temeau să expună public portretul persoanelor care nu erau în grațiile oficiale, iar cei portretizați nu doreau ca figurile să le fie expuse în public. Portretul realizat în conformitate cu dorința și simțămintele artistului a rămas, astfel, o manifestare de intimitate discretă și prietenească. În schimb, la fel ca odinioară, pictorii erau constrânși să realizeze portretele marilor conducători ai regimului comunist, mulți dintre ei cedând acestei conjuncturi istorice, majoritatea din interese materiale, foarte puțini, din convingere. Dar portretele acestei perioade sunt agitate ca imagini, executate rapid, generalizat ori schițat, fără a avea încărcătura analitică a profunzimii cu care eram obișnuiți.

Cu toate acestea, pictura a evoluat, forța și noutatea portretelor și autoportretelor de astăzi revenind la elementele substanțiale care stau la baza realizării lor, cu respectarea fidelă a emoțiilor artistice.

Inccludem în povestea noastră și reprezentări îndepărtate ale chipului portretizat plastic, de la desprinderea de închipuire, asemănare cu zeii sau tiparul de frumusețe clasică la imaginea reală, cultivată curajos de civilizația greco-romană.

Pinacoteca Muzeului Municipiului București își dorește o schimbare de paradigmă expozițională prin diversificarea temelor de cercetare privind imaginea și comportamentul cultural ca reprezentare plastică. Pentru a oferi conținut acestor teme de interferență cu alte discipline, precum istoria și antropologia, colecția Pinacotecii este pusă în valoare și prin alăturarea unor piese din alte colecții ale Muzeului Municipiului București pentru o completare cât mai fidelă a unui fenomen descris sau a unui mesaj re-dezvăluit. ■

Statuia lui Lorenzo Medici,
de Michelangelo,
Capela Medici, Florența

Încheiem în acest număr povestea primelor aşezăminte medicale din județul Dolj la sfârșitul secolului XIX și începutul secolului XX.

PRIMELE SPITALE ȘI INFIRMERII RURALE DIN JUDEȚUL DOLJ

Dr. LUCIAN POPESCU VAVA
(Muzeul Olteniei, Craiova)

La Bechet, încercările subprefectului prin intervenții directe pe lângă marii proprietari din plasă în vederea obținerii unui local gratis, după exemplul de la Filiași, au rămas fără ecou. S-a reușit doar identificarea casei preotului Oprea Duculescu, în vederea închirierii. Aceasta avea avantajul de a fi situată în centrul comunei, fiind compusă din trei camere și, în plus, se obținuse promisiunea proprietarului de „a mai construi încă o cameră care ar putea necesita pentru spălătorie și cuhnie“. Chiria se ridica la suma de 400 de lei anual. Luând act de această propunere, în iulie 1882, Comitetul Permanent dispunea încheierea contractului de închiriere pe perioada unui an, începând cu 1 octombrie. Ideea înființării spitalului a atras susținerea mai multor localnici, care, din puținul lor, au consimțit să ofere „suma de 475 de lei, un pat cu toată îmbrăcămintea și doi stânjeni de lemne“, fapt evidențiat în ședința Comitetului Permanent.

*Spitalul din Băilești
la începutul secolului XX
(toate imaginile
care ilustrează
acest articol
aparțin colecției de fotografii
a Muzeului Olteniei, Craiova)*

Spitalul din Bechet a fost inaugurat la 5 iunie 1883, iar pe statul de plată din aceeași lună figurau: un subchirurg – G.C. Braloștițeanu –, un rânđas – C. Dumitru – și o bucătăreasă-spălătoreasă – Stanca Dumitru. Primii pacienți internați, în număr de trei, figurează în registrul privind alimentația zilnică, încă din prima zi de funcționare raportându-se: pâine neagră, carne de vacă, cartofi, orez pentru supe, untură de porc, zarzavat și sare. Cu mici diferențe care țin de specificul local, alimentația bolnavilor era similară cu cea primită de pacienții de la spitalul Filiași.

Începând cu 1 octombrie 1883, spitalul s-a mutat într-un alt local, închiriat pe un termen de trei ani cu prețul de 400 de lei pe an, mărinđu-și capacitatea prin adăugarea a încă cinci paturi, la insistențele medicului primar al județului.

Situația medicului plășii Jiul de Jos era similară cu cea a celui din plasa Jiul de Sus, el preluând automat și conducerea spitalului Bechet, iar primul medic a fost dr. Nicolae Christescu.

O inspecție a președintelui Comitetului Permanent efectuată în septembrie 1883 constata existența a șase bolnavi internați, care se bucurau de o bună îngrijire, iar spitalul se afla în bună ordine și curățenie, „în raport cu mijloacele bugetare de care dispune”.

AVANTAJELE SPITALELOR RURALE

Peste câțiva ani, în noiembrie 1886, medicul primar al județului, dănd curs unei solicitări a medicului spitalului din Bechet către președintele Comitetului Permanent, sublinia la rândul său principalele îmbunătățiri de care avea nevoie spitalul: reparația sobelor, construirea unei latrine în apropierea clădirii și refacerea gardului împrejmuitoare care să oprească păstrunderea animalelor.

Conform rapoartelor anuale realizate pe anii 1882 –

1888 de medicul primar al județului, se observă o creștere evidentă a numărului pacienților, pornind de la 127 de bolnavi în primul an, la 605 (540 de însănătoșiți, 62 ameliorați și doar 3 decedați) în 1888, fapt ce dovedea utilitatea și eficacitatea acestor așezăminte spitalicești.

Funcționarea defectuoasă a spitalului, aflat într-un local închiriat, și dese acuzări legate de deturnarea fondurilor, alături de înființarea spitalului din Rojiște au determinat autoritățile județene să desființeze, la începutul secolului XX, spitalul din Bechet și să folosească resursele financiare pentru înființarea unui spital la Negoiești.

În 1904, o adresă a Serviciului sanitar județean către prefect solicita înființarea unei infirmerii la Bechet, în locul spitalului desființat.

Ulterior, mai mulți localnici, dar și cetățeni din comunele învecinate au trimis petiții către autoritățile competente solicitând reînființarea spitalului. Una dintre acestea, purtând semnăturile a 20 de cetățeni din Bechet, cu data de 12 martie 1905, accentua serviciul benefic adus de funcționarea unui spital în mediul rural, în care se întâlnesc boli precum „dizenteria, tusea convulsivă, rujeola etc.”, și într-o plasă „cu o populație de peste 50.000 de locuitori și o întindere de 50 pe 30 km”. Se invocă și rolul de centru comercial al localității, avantajată de existența portului unde „locuitorii își desfac [...] produsele lor agricole”, reprezentând și locul firesc unde puteau căuta serviciul medical, mai ales că distanța care îi

*Spitalul din comuna Brabova
la începutul secolului XX*

*Infirmeria din comuna Moșăști
la începutul secolului XX*

despărtea de noul spital din Rojiște era de peste 30 de km. Susținând desființarea nou-înființatelor infirmerii din comunele învecinate, a căror utilitate era contestată, se dorea ca din economiile realizate să se reînființeze „spitalul județean atât de necesar sănătății unei populații așa de mult încărcată de boli”.

Prin urmare, la 1 aprilie 1906 se redeschidea noul spital la Bechet, amplasat într-un local închiriat și impropriu pentru scopul său, compus din trei saloane pentru bolnavi, o cancelarie, o mică farmacie, o bucătărie și locuința subchirurgului, care îndeplinea și rolul de intendent. Statistica efectuată pe anii 1906 – 1909 demonstrează utilitatea acestei unități spitalicești, într-o zonă predispusă îmbolnăvirilor, dar exprimă și nevoia de creștere a capacității sale, având în vedere evoluția de la 208 pacienți internați în 1906, la 400 în 1909.

LA BĂILEȘTI

Un alt moment propice pentru mărirea rețelei spitalicești s-a ivit în anul 1888, când prin bugetul adoptat de Comitetul Permanent, alături de cele două deja existente, mai figurau încă două spitale, la Bârca și Vela. Însă, dr. Christescu solicita printr-o adresă transmisă președintelui Comitetului Permanent ca propunerile să fie abandonate, argumentând necesitatea înființării unui spital

la Melinești, „unde este un număr enorm de bolnavi de pelagră și alte maladii contagioase”, față de cel prevăzut pentru Vela, considerat „un sat sărac în majoritate și izolat”. Proiectul avea să fie amânat pentru o lungă perioadă.

În schimb, în cursul aceluiași an, Guvernul hotărâse construirea a șase spitale în țară. Unul dintre acestea urma să fie la Băilești, fiind prevăzut cu o capacitate de 30 de paturi. Prin urmare,

s-a publicat în *Monitorul Oficial* anunțul referitor la organizarea licitației, iar la 31 ianuarie 1889, Ministerul de Interne a încheiat contractul cu arhitectul Martin Anatole pentru construirea spitalului din Băilești. S-au expediat copii după contract și caietul de sarcini, punându-se în vedere prefectului ca prin inginerul Oficiului tehnic județean să se exercite un control riguros al lucrării în concordanță cu utilitatea și importanța sa. Începând cu data de 18 decembrie 1890, Spitalul Băilești, sub conducerea dr. I. Rațiu, își începea activitatea.

Ansamblul spitalicesc cuprindea: pavilionul de boli mixte, cuprinzând două saloane separate pentru bărbați și femei, având fiecare câte 15 paturi, și câte o rezervă, o sală de operații, o baie și o magazie cu efecte; pavilionul de boli contagioase, construit în 1902, format din patru camere cu un total de șase paturi și un hol; un pavilion reprezentând locuința medicului; un pavilion ce cuprindea locuința subchirurgului, cancelaria și o sală de consultații; un pavilion în care se afla locuința intendentului, bucătăria spitalului, spălătoria, camerele servitorilor și uscătoria; un pavilion destinat depozitării hainelor bolnavilor și a efectelor degradate.

După câțiva ani de la punerea în funcțiune a spitalului din Băilești, Guvernul a hotărât, odată cu modificarea regulamentului spitalelor rurale, sancționat prin decretul regal din 1892, ca acesta

*Infirmeria din comuna Breasta
la începutul secolului XX*

să treacă în administrarea Comitetului Permanent.

În noiembrie 1898, la spitalul din Băilești ajungea inspectorul sanitar dr. Onescu, care constata câteva neajunsuri. În curtea spitalului se aflau „o mulțime de găște, găini și alte păsări, care umblă pretutindeni și fac murdării [...] două cotețe situate prea aproape de sălile bolnavilor [...] două bordece, un cuptor de pâine, un pavilion primitiv lângă sala femeilor“, iar gazul și lămpile erau depozitate în magazia cu lemne, existând pericolul izbucnirii unui incendiu. S-au adoptat măsuri pentru remedierea acestor probleme.

Bugetul spitalului se ridica pe exercițiul financiar 1902 – 1903 la suma de 28.500 lei, din care 11.700 lei reprezentau salariile și întreținerea personalului medical și auxiliar. Pentru alimentația pacienților se acordau 5.400 lei, pentru medicamente 3.000 lei, lemnele pentru încălzit ajungeau la 2.200 lei, reparația gardului împrejmuit costă 1.600 lei, iar achiziționarea de rufărie nouă și alte obiecte necesare 800 lei.

În practică, activitatea spitalului este evidențiată prin statistica realizată pe anii 1900 – 1909, care ne redă numărul pacienților alternând între 866 și 1.175 pe an, cu o rată a vindecărilor de aproximativ 60% și a ameliorărilor de peste 35%, în vreme ce decesele se situau sub 3%, fapt ce poate fi considerat un succes pentru lumea medicală de la începutul secolului XX.

La 9 octombrie 1898, a fost aprobat și proiectul pentru ridicarea spitalului din Brabova, iar funcționarea a început în aprilie 1901, dispunând de zece paturi, sub conducerea dr. V. Lateș. Clădirea prezenta unele inconveniente legate de dotările tehnice. Statistica realizată pe perioada 1901 – 1909 menționează un număr mare de internați, cu o medie anuală de 300 pacienți, fapt ce demonstrează utilitatea acestuia într-o zonă lipsită de alternative medicale.

ROLUL INFIRMERILOR RURALE

Un alt spital cu zece paturi și-a început activitatea la 15 iunie 1902, la Negoiești, sub conducerea dr. I. Măldărescu, funcționând într-un local închiriat. Cifrele statistice referitoare la asistența medicală acordată între 1902 – 1909 erau apropiate de cele înregistrate la Brabova în perioada similară. Cu ocazia predării obiectelor de inventar între subchirurgii T. Ionescu și I. Staicu s-a întocmit o listă cu zestrea spitalului, care ne relevă aspecte ale tehnicii, instrumentelor și obiectelor medicale folosite, ale mobilierului, ale efectelor existente, ale veselei și dotărilor pentru alimentația pacienților și a ustensilelor din farmacie.

Apropierea anului 1906, dedicat organizării jubileului regal, a determinat o vie activitate pe tărâmul îmbunătățirilor sanitare, în special prin înmulțirea donațiilor de terenuri pentru construirea de spitale, infirmerii și băi publice. Unul dintre donatori a fost și Petre I. Trăistaru din Poiana Mare, care a donat în 1906 un teren de peste 5.000 m² pentru a se construi spitalul pe spesele sale și patru hectare teren pentru întreținerea sa. Conform unui proces-verbal, din 24 iulie 1906, la fața locului s-a deplasat o comisie, însărcinată de Prefectură pentru examinarea terenului donat, situat pe șoseaua vicinală Calafat – Poiana Mare – Bistreț, care a aprobat amplasamentul și a sugerat ca model tipul

de spital „Regele Carol I”. Funcționarea acestuia a început la 15 mai 1909, sub conducerea dr. N. Marinescu, iar până la sfârșitul anului avea deja 325 de bolnavi vindecați. Într-o telegramă expediată de următorul medic al spitalului, dr. I. Matu, către medicul primar al județului se menționa că de la înființare și până la 1 aprilie 1911 fuseseră internați în spital 1.288 pacienți, totalizând 11.966 zile de spitalizare. Potrivit noii legi sanitare din 1910, de la 1 aprilie 1911, Spitalul Trăistaru a fost trecut în bugetul statului, întocmindu-se un inventar detaliat cu zestrea acestui așezământ spitalicesc. În „Raportul sanitar pe anul 1911 – 1912” se consemna existența în județul Dolj a șase spitale rurale, în cadrul cărora fuseseră tratați 3.052 de bolnavi.

De la începutul secolului XX și până în 1910, pe aceeași direcție a răspândirii asistenței spitalicești în mediul rural, au fost înființate infirmerii, sub conducerea agenților sanitari, în mai multe comune, în special în cele mai expuse bolilor, precum: Moșăței, Breasta, Căpreni, Mălăești, Florești, Tănțăreni, Tatomirești, Scăești, Argetoia, Gogoșu, Murgăși, Pielești, Mischii, Bucovăț, Ișalnița,

Balta Verde, Coșovenii de Sus, Secui, Carpen, Pleșoi, Vela, Gubaucea, Segarcea, Calopăr, Bârza, Grecești, Orodol, Caraula, Cetate, Risipiți, Galicea Mare, Rast, Giubega, Cioroiași, Bârca, Urzicuța, Sadova, Maglavit, Ciupercenii Noi și Ghidici. Deși majoritatea infirmeriilor „nu corespundeau scopului lor”, funcționând în localuri închiriate, în care condițiile nu erau grozave, ele erau superioare celor din casele țărănești sau din localul Primăriei, unde se desfășuraseră până atunci consultațiile. Reprezentau acel punct intermediar dintre pacient și spital, asemănător cabinetului medical din zilele noastre. Existența lor în mijlocul sătenilor avea o importanță deosebită în înregistrarea, examinarea și acordarea tratamentului celor suferinzi. Tot aici puteau fi izolați bolnavii contagioși. În timp, deveneau un centru de educație sanitară prin răspândirea culturii medicale în rândul populației din zonele defavorizate. Pe lângă contribuția la ameliorarea suferințelor bolnavilor din zona rurală, se adăuga acțiunea de promovare a actului medical profesionist și familiarizarea sătenilor cu noile așezăminte, parcurgându-se încă un pas pe drumul modernizării societății românești. ■

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 10 martie 2025, prin poștă, e-mail sau Facebook, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și adresa dumneavoastră și puteți câștiga un abonament pe un an la revista **Magazin istoric**.

– Cu cine s-a întâlnit Wilhelm al II-lea
la Cernavodă, la 21 septembrie 1917?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din decembrie 2024 este:

„Ianuarie 1934”

Premiul de un abonament pe un an la revista **Magazin istoric** a fost câștigat de **doamna Elena Mihaela Prisăcariu**, din **Comănești**, jud. **Bacău**.

Abonamentul se efectuează începând cu luna iulie 2025.

Nu luăm în considerare răspunsurile trimise pe Facebook și pe e-mail fără numele celui care trimite și care nu indică adresa.

Adresa noastră: **Magazin istoric**, Calea 13 Septembrie, nr. 13, mezanin, camerele M364 și M366, cutia poștală 45, cod 050711, sector 5, București

E-mail-ul nostru: **mistoric@gmail.com**

FRIEDRICH II ȘI MARIA TEREZA ÎȘI DISPUTĂ SILEZIA

FLORENTINA DOLGHIN

La 16 decembrie 1740, când Friedrich II al Prusiei invadează Silezia, una dintre cele mai bogate și mai populate provincii austriece, surpriza este totală. Austriecii sunt total nepregătiți pentru atac. Este ultimul lucru la care s-au așteptat. Dușmanul tradițional al Austriei în epocă este Franța, nu Prusia vecină. În Silezia nu au trupe, nici fortărețe în stare să facă față cinicei agresiuni. Garnizoanele lor se predau fără luptă. Moare un singur soldat prusac, înecat printr-un accident. Breslau, orașul

principal, cade după un asediu

de trei zile. Într-o lună se termină totul. Dar războiul pentru Silezia, „perla coroanei“ Mariei Tereza, nu se încheie aici. Va fi lung. Este prea valoroasă această provincie pentru a fi pierdută. Plus că silezienii „ei“, ai Mariei Tereza, vor fi acum conduși de un protestant, adică de un ateu. Ea, Maria Tereza, este romano-catolică și bigotă. Se roagă Domnului pentru toate. Prusia trebuie pedepsită și Silezia recâștigată.

Friedrich, urcat pe tron în același an, în octombrie, la moartea neașteptată a tatălui, Friedrich-Wilhelm, supranumit „Regele Sergent“, este atât de agresiv pentru că vrea faimă, are ambiția să-și facă un nume, vrea să mărească teritoriul și puterea Prusiei. Vecina, Austria, nu i-a făcut niciun rău. Dar și acolo a murit în același an, 1740, un împărat, Carol VI, fără descen-

dență masculină, și pe tron se află o femeie, fiica acestuia, Maria Tereza, o tânără de numai 23 de ani. Or, Friedrich are comentarii ofensatoare la adresa femeilor de stat: „Elisabeta [tarina Rusiei, Elizaveta Petrovna], Maria Tereza și madame de Pompadour [influența favorită a lui Ludovic XV] sunt primele trei desfrânate ale Europei“. La 28 de ani ai lui proaspătul rege

al Prusiei clocotește de energii belicoase.

DANSUL, MAI ALES

Plus că, în ce-l privește, este produsul unui miracol. A fost un copil-problemă pentru părintele lui (*Magazin istoric*, nr. 11, 12/1993). O vreme, până pe la 20 de ani, era total dezinteresat de afacerile de stat. Tatăl l-a

Carol VI, împărat al Sfântului Imperiu Roman (1711 – 1740), a încercat să asigure succesiunea la tron fiicei, Maria Tereza, dar tânăra a trebuit să lupte pentru ea

umilit, chiar maltrat pentru poezia, muzica și filosofia ce-i ocupau toată ziua, pentru orele în care stătea aplecat deasupra cărților, pentru corespondența asiduă cu filosofii francezi, pentru că nu știa să călărească și să tragă cu arma, pentru că dimineață de dimineață cânta la flaut compoziții proprii. „Regele Sergeant”, cel care a introdus în regat serviciul militar obligatoriu și a afirmat că „Prusia nu este o țară care are o armată, ci o armată care are o țară”, își simțea spatele descoperit cu un asemenea moștenitor, căruia i se adresa cu dispreț în public „micul marchiz”.

La 18 ani, tânărul ce tremură în fața tatălui se revoltă. Fuge de acasă, la 5 august 1730, însoțit de un prieten. Vrea să se refugieze la Curtea vărului lui, George II, în Anglia. Dar planul este descoperit, cei doi sunt arestați și trimiși la închisoare. Suveranul poruncește ca fiul și prietenul lui, locotenentul Hans Hermann von Katte, să fie defe-

riți Curții Marțiale. Tribunalul militar refuză însă să îl judece pe fiul regelui, considerând că este o problemă de familie. Von Katte însă este condamnat la închisoare pe viață. Nesocotind verdictul, monarhul se răzbună singur. Von Katte este decapitat, sub privirea prietenului, silit de tată să urmărească macabra scenă. Apoi viitorul rege Friedrich cel Mare, acuzat de înaltă trădare, este plasat sub rezidență supravegheată în fortăreața Küstrin vreme de doi ani.

De acum nu are decât să aștepte dispariția unui părinte atât de brutal, dispariție care, atunci când survine, la 20 octombrie 1740, lasă pe tron un alt Friedrich, „cu mintea la cap”. Printr-un miracol, la baza căruia a săpat adânc și ostenitor părintele lui, Friedrich este acum un luptător fără scrupule. Își educă asiduu gustul pentru strategie, politică și administrație. A acceptat și să se căsătorească în iunie 1733, exact cu cine a vrut tatăl lui, cu o verișoară a Mariei Tereza, Elisabeth-Christine von

Friedrich-Wilhelm, „Regele Sergeant”, un tată dominator și opresiv pentru Friedrich II

Braunschweig-Bevern. „M-am ținut de cuvânt, m-am căsătorit, dar după, bonjour madame și drum bun!”, se confesează unui prieten. Toată viața cei doi trăiesc separați. El în palatul Sanssouci, la Potsdam, ea în alte castele, departe de el. Când o vede, o dată după șase ani, soțul n-are decât o remarcă malițioasă: „Madame s-a îngrășat”. La plăcerile din tinerețe oricum nu renunță: poezia, înainte de toate, filosofia, muzica și, mai ales, dansul.

ȘANTAJUL RESPINS

Dansul ar putea să îl apropie de Maria Tereza. Și ea ar dansa zi și noapte, fără să simtă oboseală. Printre altele, afinitățile de acest gen au și făcut-o să lase Silezia lipsită de apărare. Pentru ea „Regele Filosof” este cu totul altceva decât tatăl lui, „Regele Sergeant”. Nu-l vede tâlhar, pornit pe jaf imediat ce ia frâiele puterii. Mai ales că în toamna lui 1740 a publicat un eseu politic, intitulat *Anti-Machiavelli*, ce dezvăluia un suveran luminat, aflat la început de drum, care condamnă apetitul pentru cuceriri și e dornic de pace și progres. Friedrich este un solitar, guvernează singur, nu acceptă alte opinii și nici sfaturi. Ea este devotată familiei, împarte puterea cu soțul ei, Francisc Ștefan de Lorena, pe care îl adoră de când era o copilă de zece ani. Maria Tereza este mai tot timpul însărcinată, va naște 16 copii în 19 ani.

Mulți îi contestă succesiunea la tron, între ei chiar Friedrich, ceea ce generează așa-numitul război pentru succesiunea la tronul Austriei. Opt ani durează acest război (1740 – 1748),

*Prietenul de fugă,
Hans Hermann von Katte,
a sfârșit decapitat*

antrenând, prin alianțe imprevizibile, răsturnate, marile puteri europene. În tot acest timp Friedrich nu scapă din ochi Silezia. Provincia este la austrieci deja din 1526 și suntem în 1740! Acum guvernată de o femeie! Ilegitimă pe tron, tânără, fără experiență! Într-adevăr, tatăl Mariei Tereza a murit subit și nu a apucat să-și instruiască fiica pentru noul ei rol, mai ales

că a tot sperat în nașterea unui moștenitor pe linie bărbătească. Pentru cât este Friedrich de misogin, este deja prea mult. „M-am trezit lipsită de bani, de credit, de armată, de experiență sau cunoștințe, chiar lipsită de sfătuitori – va scrie Maria Tereza –, pentru că toți miniștrii mei erau ocupați în totalitate să ghicească de unde va sări iepurele“.

Silezia constituie o țință ideală pentru Friedrich: este legată geografic de Prusia, are un milion de locuitori, valoare economică, agricultură și industrie bine dezvoltate, rezerve de cărbune și minereu de fier, adică aduce beneficii imediate. Poate contribui la notorietatea suveranului prusac. Și ea îl va face „cel Mare“ nu peste mult timp. În plus, provincia este în bună parte protestantă, persecutată sub domnia habsburgului Carol VI. Intoleranța religioasă a guvernării austriece, întinsă pe 200 de ani, le repugnă silezienilor. Deci populația cucerită îi

putea fi loială lui Friedrich. Și chiar îi va fi.

Friedrich, întors la Berlin după campania-fulger din Silezia, pentru sărbătorirea Crăciunului 1740, încearcă pentru început un soi de șantaj. În schimbul sprijinului acordat de el pentru Francisc, soțul ei, ca împărat al Sfântului Imperiu Roman, îi cere „o bagatelă“, cum

*Soția lui Friedrich II,
Elisabeth-Christine
von Braunschweig-Bevern,
i-a supraviețuit 11 ani soțului*

Silezia și dintele de aur! „Se spunea că, în 1593, unui copil de șapte ani din Silezia i-a crescut un dinte de aur în locul unuia căzut. Horstius, profesor de medicină la Universitatea din Helmstad, a comentat în 1595 istoria acestui dinte, pretinzând că a fost trimis acestui copil de Dumnezeu, pentru a-i consola pe creștinii asupriți de otomani. Închipuți-vă ce consolare! Faceți legătura între dinte, creștini și otomani!“ – scrie ironic scriitorul și filosoful enciclopedist Bernard Le Bovier de Fontenelle (1657 – 1757), în capitolul IV din *Istoria oracolelor și Convorbiri despre pluralitatea lumilor*. Și tot el continuă: „În același an, la același dinte de aur s-au referit și alți istorici. I-a scris povestea Rullandus, doi ani mai

târziu, Ingolsteterus, alt savant, l-a combătut pe Rullandus, iar acesta i-a replicat doct. Apoi Libavius a adunat tot ce s-a spus despre dinte, adăugând propriile-i păreri. Un singur lucru lipsea: dovada că dintele era într-adevăr de aur. Când un aurar l-a examinat, a descoperit că pe dinte fusese pusă cu multă pricepere o foiță de aur. Dar savanții au scris întâi cărțile și abia apoi au consultat aurarul.“

Membru al Academiei Franceze, spirit limpede, cu gândire avansată pentru epoca sa, Bernard de Fontenelle contrazicea în lucrarea sa, cu argumente de bun simț, amestecul demonilor în inspirația oracolelor, folosindu-se de un exemplu localizat în Silezia, regiune istorică bogată și, de aceea, motiv de război.

îi spune el – aflăm de la Jean-Paul Bled, autorul volumului *Marie-Thérèse d'Autriche* –, să consimtă la cedarea provinciei cucerite, la Silezia. Va abandona, de asemenea, orice alte pretenții la teritoriile austriece. Se dovedește că nu știe cu cine are de-a face. Curajoasă și hotărâtă, austriaca respinge furioasă propunerea și își pregătește trupele. Mai ales că o victorie i-ar fi descurajat și pe alții să urmeze exemplul Prusiei, gândeste împărăteasa. „Mai degrabă turcii în fața Vienei, mai degrabă cedarea Țărilor de Jos Franței decât renunțarea la Silezia“, ar fi exclamat ea. Același dur răspuns primește și Thomas Robinson, ambasadorul Marii Britanii la Viena, care îi sugerează să vândă provincia Prusiei.

CONFIRMĂ, RECONFIRMĂ, DAR NU RENUNȚĂ

Prima confruntare dintre cele două armate are loc la 10 aprilie 1741, la Möllwitz, și dovedește perseverența și impecabila instrucție ale infanteriei prusace, care spre final, deși fără conducător, respinge atacul austriac. Crezând că a pierdut bătălia, prima la care a participat în calitate de monarh, și la sfatul unui consilier, Friedrich a părăsit în grabă câmpul de luptă. O greșală pe care nu o va mai repeta niciodată. „Möllwitzul a fost școala mea“, obișnuia să spună. Dar despre Möllwitz analiștii vor comenta că este încă victoria tatălui decedat, a lui Friedrich Wilhelm, autorul acelei armate eficiente.

Maria Tereza își concentrează deocamdată energiile asupra înfrângerii altor dușmani, forțele

*Soțul Mariei Tereza,
Francisc Ștefan de Lorena,
iubirea de o viață a împărătesei*

franceze care invadează Austria, cele bavareze care cuceresc Boemia. Cu Friedrich suverana negociază un armistițiu, la Klein-Schnellendorf (9 octombrie 1741), apoi, conștientă că nu are șanse să recupereze Silezia în viitorul apropiat, acceptă să încheie un tratat de pace oficial. Actul, semnat la Berlin, în 11 iunie 1742, confirmă ocuparea Sileziei de Prusia.

Dar la Silezia „ci“ suverana nu renunță niciodată. „Dacă trebuie să o fac, dimineța închei pace cu regele, dar la căderea

*Contele Anton von Kaunitz,
diplomatul maestru în facerea
și desfacerea de alianțe*

serii îi livrez o bătălie“, va afirma în 1744. Nici prusacul nu poate crede că Maria Tereza o va abandona definitiv. Plănuiește așadar să fie bine pregătit în caz că se ajunge din nou la luptă. În anii următori generalii austrieци îi înfrâng pe francezi, îi izgonesc pe bavarezi din Boemia, victorii care îl alarmează pe Friedrich. Socotește că acum Austria este suficient de puternică pentru a încerca o recuperare a Sileziei. Trebuie deci oprită. Pentru început invadează Boemia, în august 1744, dar este repede alungat. Are în față deja un dușman experimentat, aflat sub comanda unui prinț competent, Carol de Lorena. Maria Tereza este alta. Tânăra neexperimentată a rămas undeva în trecut. Deocamdată, în decembrie 1745, ea încheie un nou tratat cu Friedrich, la Dresda, prin care, de nevoie, reconfirmă stăpânirea lui Friedrich cel Mare asupra Sileziei, acesta, în schimb, obligându-se să recunoască alegerea lui Francisc, soțul Mariei Tereza, ca noul sfânt împărat roman. Pentru Friedrich II războiul pentru succesiunea la tronul Austriei este încheiat.

ALIANȚE RĂSTURNATE

Între cele două mari imperii rămâne însă nerezolvată mult râvnita Silezie. Care în documente și actele oficiale este limpede cui aparține: Prusiei. Dar este prea valoroasă pentru a fi pierdută de Maria Tereza. Trebuie recâștigată. Între 1748, când se încheie războiul pentru succesiune, și 1755, curajul ei de a-i ține piept unui luptător de talia lui Friedrich se transformă în încăpățănare. Plus că suverana

*Leopold von Daun,
generalul austriac
care i-a stat față în față
regelui Prusiei
pe câmpul de luptă...*

supraestimează răul cauzat prestigiului ei de această pierdere. I se pare că o discreditează ca monarh. Ce-i de făcut? Prusia este deja o mare putere militară. În pregătirea unui al doilea război pentru Silezia, ea apelează la un abil traseu diplomatic. Prin ambasadori încearcă să-și facă noi aliați contra Prusiei, dintre vechii dușmani. În 1749, ca ambasador al Austriei, iscusitul conte Anton von Kaunitz este trimis la Paris, pentru a realiza imposibilul, o alianță cu Franța, inamica de peste 300 de ani a Vienei. Von Kaunitz rămâne acolo patru ani, până în 1753, când este chemat acasă pentru a fi numit ministru de Externe, dar nu reușește să-l convingă pe Ludovic XV să-i fie alături Mariei Tereza contra lui Friedrich. „Dintre toate puterile europene, Austria este aceea pe care am ofensat-o cel mai tare, scrie Friedrich în 1752, și nu va dori niciodată să ierte pierderea Sileziei“.

Patru ani mai târziu cu

totul altfel arată harta alianțelor, răsturnată. Țarina Rusiei a încheiat un tratat de prietenie cu Maria Tereza, iar el, Friedrich, cu Anglia, inamica Franței, ceea ce a convins, în sfârșit, Franța, în mai 1756, să se alăture Austriei. Printr-un tratat din 1757, semnat la Versailles, Maria Tereza și Ludovic XV își propun să dezmembreze Prusia, iar Silezia să fie preluată integral de Casa de Austria. Acum aliații sunt superiori militarizatei Prusii, care are o singură aliată, Anglia, aceasta interesată mai degrabă de colonii decât de ce se întâmplă în Europa. Maria Tereza este încrezătoare în victoria ei, îl vede deja ruinat pe Friedrich. Și nu este departe de realitate. Armata prusacă este învinsă mai întâi în lupta de la Kolin, de abilitul general austriac Leopold von Daun. Mitul invincibilității Prusiei începe să se destrame.

Dar puțină prudență nu i-ar strica împărătesei. Același general Daun care, în octombrie 1758, înregistrează o victorie asupra prusacilor, la Hochkirch, se vede curând descoperit, pentru că armata lui Friedrich – ultimul dintre regii din generația monarhilor care își conduc

*... și scenă din bătălia de la Hochkirch
(14 octombrie 1758),
victorie austriacă, repede umbrită
de inteligența strategică prusacă*

personal trupele – îi taie liniile de aprovizionare. În mod cert, în pofida genialității sale de strateg, Friedrich dispune acum de o armată serios slăbită față de cea moștenită de suveran de la tatăl lui, în urmă cu două decenii.

Suntem în ultimii ani ai Războiului de Șapte Ani (1756 – 1763), cu campanii pentru Moravia, Saxonia, Brandenburg, Prusia de Est și alianțe „contra naturii“, cu o cădere a Prusiei, doborâtă de o alianță austro-rusă (bătălia de la Kunersdorf, august 1759), cu un Friedrich ajuns la un moment dat în pragul sinuciderii, cu o Silezie perpetuu râvnită, când, în 1763, jocul de nestăpânit al alianțelor și coalițiilor îi va domoli pe cei doi concurenți. Epuizați de război, numai ei doi rămân angajați în luptă. Austria înțelege că nu va putea singură să înfrângă Prusia, așa că, la 15 februarie 1763, cele două state semnează un tratat de pace, la Hubertusburg, prin care Prusia păstrează Silezia (*statu quo ante bellum*), după 23 de ani de confruntări pentru ea. În 1786, la sfârșitul domniei lui Friedrich, devenit cel Mare, Silezia, căreia el îi spune „Peru al meu“, are peste

200 de mine de cărbune, de fier și de aur, iar primele oțelării ale Germaniei sunt inițiate acolo, în 1785. Prusia devine al patrulea stat industrializat al Europei, după Anglia, Franța, Olanda. Maria Tereza sfârșește prin a considera, și numai pentru urechile apropiatilor, recucerirea Sileziei o „himeră“. Spiritul de revanșă o părăsește. Aversiunea față de Friedrich nu. ■

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

● **DOCUMENTE PRIVIND ISTORIA ROMÂNILOR: COLECȚIA EUDOXIU HURMUZAKI. SERIA A 3-A, VOLUMUL VIII: DELIMITAREA FRONTIEREI DIN SUDUL BASARABIEI ÎNTRE IMPERIUL RUS ȘI IMPERIUL OTOMAN (1856 – 1857)** (Editori: Gheorghe E. Cojocaru, Eugen-Tudor Scîfșos)
Editura PIM, Iași, 2024, 201 pp.

● **23 AUGUST 1944: O ISTORIE AȘA CUM A FOST** (Coordonatori: Dan Cătănuș, Vasile Buga, Mihai Burcea. Argument de prof. univ.dr. Ioan Scurtu)
Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2024, 626 pp.

● **Cristian Vasile – UN TURN DE FILDEȘ ÎN COMUNISM? INSTITUTELE UMANISTE ALE ACADEMIEI RPR ÎN ROMÂNIA LUI GHEORGHIU-DEJ**
Editura Corint, București, 2024, 446 pp.

● **Constantin-Virgil Mihălcescu – OAMENII DIN MEHEDINȚI: DICȚIONAR DE PERSONALITĂȚI. EDIȚIA A II-A, EDIȚIE REVĂZUTĂ ȘI ADAUGITĂ**
Editura Sitech, Craiova, 2024, 308 pp.

● **EMIL DECIU: PRIN SIBERIA, ÎN DRUM SPRE CASĂ. JURNAL DE FRONT (1917 – 1920)** (Ediție îngrijită, studiu introductiv, notă asupra ediției, indice de Petre Otu)
Editura Militară, București, 2024, 279 pp.

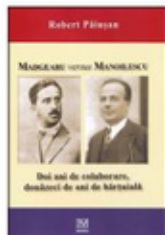
● **POVESTEA VIETII MELE: CAPITOLE TÂRZII: MEMORII REGĂSITE ALE REGINEI MARIA. EDIȚIA A III-A REVIZUITĂ (CU NOI FOTOGRAFII)** (Editor Diana Mandache. Cuvânt-înainte de Dominic Lieven. Traducere din limba engleză de Valentin Mandache)
Editura Corint, București, 2024, 269 pp.

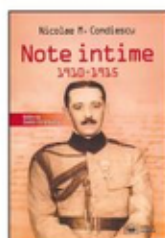
● **Daniela Șisăanu – JUSTIFICAREA UNUI RAPȚ: PROPAGANDA SOVIETICĂ ÎN SLUJBA ANEXĂRIILOR TERITORIALE (1939 – 1940)**
Editura Militară, București, 2023, 336 pp.

● **Demir Dragnev, Constantin Manolache, Ion Valer Xenofontov – ACADEMIA DE ȘTIINȚE A MOLDOVEI: EVOLUȚIE, INSTITUȚIONALIZARE, PERSONALITĂȚI. 1946 – 1961 – 2021. ALBUM ENCICLOPEDIC**
Academia de Științe a Moldovei, Biblioteca Științifică (Institut) „Andrei Lupan”, Chișinău, 2021, 148 pp.

● **Robert Păiușan – MADGEARU VERSUS MANOILESCU. DOI ANI DE COLABORARE, DOUĂZECI DE ANI DE HĂRTUIALĂ**
Editura Fundației Culturale Memoria, București, 2024, 253 pp.

● **Nicolae M. Condiescu – NOTE INTIME: 1910 – 1915 (Ediție de Sorin Cristescu)**
Editura Militară, București, 2024, 296 pp.

● **Ioan Marin Mălinaș – PENTARHIA, VOL. II/5: TRONUL ECUMENIC, OHRIDA ȘI BISEERICA ROMÂNEASCĂ, PÂNĂ ÎN ANUL 1453. DOCUMENTE PATRIARHALE ȘI IMPERIALE, DE LA CONSTANTINOPOL, PÂNĂ ÎN ANUL 1453, TRADUCERI ȘI COMENTARII**
Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2014, 389 pp.

● **CAIETE SILVANE** (Revistă de cultură, sub egida Uniunii Scriitorilor din România)
Anul XX, Nr. 5 (232), mai 2024, 52 pp.

ALEGĂTORUL AVEA DOI ANI

7 februarie 1906. Belfast Telegraph publică un articol intitulat Cel mai tânăr alegător din regat. Este Alexander Atkinson, un muncitor din Antrim, venit să voteze pentru candidatul Partidului Conservator. Are numai 14 ani și este înscris pe listele de alegători de când avea 10 ani. Când îl vede, președintele comisiei de votare se arată mirat. Impasibil, alegătorul îl caută cu privirea pe un membru al echipei candidatului conservator, îl găsește, discută puțin cu el, apoi acesta reușește să-l convingă pe președintele comisiei să-i înmâneze adolescentului un buletin de vot.

În 1914, copii făcând campanie pentru liberalul Charles Masterman

liste. O dată înscrisă, persoana nu putea fi retrasă de pe liste decât din ordinul unui judecător.

Dar Alexander Atkinson nu era cel mai tânăr alegător din regat la începutul secolului XX. Chiar în același an, 1906, cu câteva zile înainte de el votase pentru alegerea unui deputat, în Essex, un anume James Griggs, în vârstă de 11 ani.

Asemenea infracțiuni s-au mai înregistrat și în anii următori. Cel puțin cinci copii au votat la cele două alegeri generale din 1910; trei dintre ei aveau sub cinci ani. Robert Algernon Lord a venit la secția de votare pe umerii tatălui și a fost aplaudat la ieșirea din cabină. Avea doi ani.

În 1918 vechiul sistem electoral britanic a fost reformat. S-a acordat pentru prima oară drept de vot femeilor de peste 30 de ani. Dar cazul „copiilor alegători” s-a perpetuat. Acum trebuia ca alegătorii să se declare ei înșiși pentru a fi înregistrați, procedură ce înlesnea alte abuzuri și erori. Noul sistem se aplica într-un moment când corpul electoral sporise substanțial și într-o perioadă de accentuată instabilitate politică. Alegeri generale s-au organizat an după an: 1922, 1923, 1924.

Funcționarii fiind supraîncărați, au continuat să existe copii pe listele electorale. Unii dintre ei au votat la alegerile din decembrie 1918; de pildă o fetiță de nouă ani, în circumscripția londoneză Enfield.

La alegerile din 1922 au fost mai multe cazuri de „pici alegători”, pe care presa le-a mediatizat, comentând chiar că fenomenul părea a fi alunecat în banal. Atunci a intervenit Ministerul de Interne. A difuzat o notă către președinții secțiilor de votare, anunțându-i că vor fi aplicate pedepse oricărei persoane sub 21 de ani care s-a înscris în registrul electoral sau care votează, ca și celui care ajută un minor să o facă. Nota confirma implicit că președinții secțiilor de votare nu aveau dreptul legal să refuze buletinul de vot unei persoane înscrise pe liste. Așadar, ceea ce sugera ministrul de Interne era că înainte de a-i pune sau nu în mână unui copil buletinul de vot, legea trebuia lămpede explicată.

Spre secția de vot

Alexander Atkinson – scrie revista *Courier international*, pe baza unui text preluat din *History Today* – figurează pe listele electorale dintr-o eroare administrativă. Tatăl lui, murind, și-a lăsat casa pe numele fiului. Cum dreptul la vot depindea de valoarea patrimoniului, agenții municipali însărcinați să întocmească listele l-au înregistrat pe Alexander, presupunând că avea vârsta admisă.

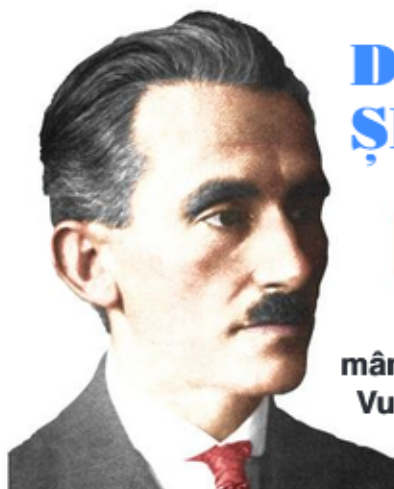
Și, totuși, cum a putut vota un băiat de numai 14 ani? Dreptul la vot era interzis persoanelor sub 21 de ani, iar președintele comisiei de votare nu avea cum să nu vadă că avea în față un copil. Copiii nu aveau voie să voteze, dar legea interzicea personalului din birourile de votare să refuze buletinul de vot cuiva înscris pe

Între militanții pentru drepturile femeilor, pentru sufrageta Emmeline Pankhurst

Amenințarea a avut efect. În Somerset un miner care își îmboldise fiul de șase ani să voteze a primit o amendă de zece șilingi. Dar „picii alegători” nu au dispărut de azi pe mâine. Presa a tot prezentat cazuri de copii înscrși pe liste în cursul anilor 1920. Alegerile parlamentare din noiembrie 1935 au fost ultimele la care au votat copii, vreo cinci, cu vârste între 2 și 12 ani. Declinul fenomenului se înregistrează abia după anii 1940.

F. D.

DIMITRIJE LJOTICI ȘI MIȘCAREA „ZBOR“

Dr. ION GABRIEL ANDREI

Cu ceva timp în urmă, în Belgradul condus cu o mână de fier de regimul președintelui Aleksandar Vucici apăruseră afișe în limba sârbă cu textul „Corneliu Codreanu, iară nu Marinica Ciobanu“. Era un panegiric adresat Căpitanului Gărzii de Fier românești și un atac direct la adresa

Marinicăi Ciobanu, devenită prin căsătorie Tepici, vicepreședintă a Partidului Libertății și Justiției din Serbia, parlamentară de orientare democratică și pro-occidentală și unul dintre principalii opozanți ai președintelui Vucici.

Corneliu Zelea Codreanu a avut un echivalent în Iugoslavia regală, etnicul sârb Dimitrije Ljotici, conducătorul Mișcării „Zbor“ de extremă dreapta, fascist, antisemit, mistic, devenit unul dintre cei mai proeminenți colaboraționiști pro-germani în timpul ocupației Axei asupra statului marionetă Serbia, în Al Doilea Război Mondial, denumit oficial Teritoriul Comendurii Militare din Serbia.

Liderul fascist Dimitrije Ljotici s-a născut la 12 august 1891, la Belgrad, pe atunci Regatul Serbiei. Ca ironie a sorții, tatăl său, Vladimir Ljotici (1846 – 1912), a fost cel care, în 1871, a tradus pentru prima oară în limba sârbă *Manifestul Partidului Comunist* al lui Karl Marx și Friedrich Engels.

Dimitrije Ljotici și-a redat cu acuratețe gândurile și faptele în lucrarea autobio-

grafică *Din viața mea*, elaborată începând cu 26 octombrie 1938, când a fost închis de regimul premierului autoritar și fascistoid iugoslav Milan Stojadinović (*Magazin istoric*, nr. 6 – 8/2024), „într-o cămăruță mică de pușcărie, ridicat din sediul «Zbor» cu forța și în mod ilegal“ și finalizată rapid, în doar o lună, în noiembrie 1938.

Își începea lucrarea autobiografică prin enunțarea crezului de politician. „Sufletul meu știe că patria mea trebuie să fie curată, luminoasă și bucuroasă... Tineretul știe că nu poate exista nicio politică economică dacă politica se derulează prin impunerea cu forța, prin minciună și corupție, cum este cazul politicii noastre actuale... Această carte este menită în primul rând tineretului.“

Dimitrije Ljotici recunoștea fără ezitare că „asupra formării

mele au avut cel mai important rol creștinismul și armata. De când mă știu, am fost religios... Nu am putut niciodată înțelege lumea fără Dumnezeu. [...] La început am dorit să devin preot... chiar și călugăr... Dar atitudinile mele religioase s-au răcit semnificativ în vremea adolescenței. Trăiam atunci la Salonic, datorită locului de muncă al tatălui meu. Atunci am absolvit bacalaureatul la gimnaziul sârb din Salonic, înainte să împlinesc 16 ani, unde fusesem înscris cu aprobarea Ministerului sârb al Afacerilor Externe, sub al cărui patronaj se afla respectiva instituție de învățământ, cu scopul de a învăța limba turcă. [...] Dar tatăl meu și-a pierdut serviciul cu trei ani înainte de moartea sa, cu jumătate de an înainte să iasă la pensie, sub avalanșa calomniilor urâte... Așa m-a părăsit

Regele Aleksandar Karadjordjević

gândul de diplomație... Atunci m-a cuprins din nou sentimentul religios. Am ajuns sub influența lui Tolstoi, a felului său de a înțelege creștinismul. Am devenit vegetarian, abstinent... Prin prisma lui Tolstoi am respins orice cult... Am devenit un anarhist religios tolstoian.“

După încheierea celui de al doilea război balcanic, Dimitrije Ljotici a studiat la Paris, la Institutul de Agronomie. „La Paris am petrecut nouă luni și m-am întors imediat după atentatul de la Sarajevo, prin Austria, unde, auzind că sunt sârb, mă controlau suspicioși până la piele.“

Tot în perioada studiilor la Paris se produce și alunecarea lui Dimitrije Ljotici sub influența ideilor de dreapta. „În acea vreme am ajuns sub influența unui suflet atât de rar strălucitor precum cel al lui Charles Maurras [1868–1952, redac-

tor al publicației *Action française*, politician proto-fascist francez, monarhist, antisemit, susținător al Regimului colaboraționist de la Vichy în timpul ocupației germane din Al Doilea Război Mondial; *Magazin istoric*, nr. 11/1997–n.a.]. Pentru mine, influența acestuia în domeniile social și politic a fost o continuare a influenței exercitate de Blaise Pascal.“

După Primul Război Mondial, Dimitrije Ljotici sesiza dificultățile întâmpinate de promotorii unității iugoslave în cadrul noului stat. „Ni se cere să fim iugoslavi. Iar pentru noi acest

lucru este și ciudat și dificil. De ce să fim iugoslavi? Păi noi suntem sârbi, ei sunt croați, iar ei sunt sloveni. Dar totuși cu toții suntem doar unul! Însă, când suntem unul, să nu fim

sub un singur nume – iugoslavi. Nouă aceasta ni se arată ca ceva puțin inventat. Ceva față de care să ne revoltăm.“

Dimitrije Ljotici a fost decepționat de partidele tradiționale sârbe. După ce a absolvit la Smederevo examenul, a intrat în avocatură.

Instaurarea de regele Aleksandar Karadjordjević a dictaturii regale, la 6 ianuarie 1929, a avut un impact puternic asupra lui Dimitrije Ljotici. „Când a venit momentul 6 ianuarie, am fost surprins, dar citind Manifestul Regal am fost plin de satisfacție și de speranță. Pentru mine, în manifest au fost cele mai importante acele cuvinte prin care se promitea o nouă alcătuire statală, care va permite libera și armonioasă dezvoltare a tuturor forțelor naționale, promisiune care venea după atacurile asupra partizanatului politic și a parlamentarismului.“

Premierul Petar Zivkovici a fost surprins să afle că Ljotici și-a dat demisia din Guvern

La 15 februarie 1931 a fost numit ministru al Justiției. Demisia lui Dimitrije Ljotici din Guvern s-a produs ca urmare a votului pentru constituirea partidului unic iugoslav, la ședința Guvernului din 17 august 1931, când doar el a votat contra, dintre toți miniștrii. În actul de demisie, Dimitrije Ljotici și-a motivat gestul prin faptul că nu numai că nu crede în constituirea partidului unic iugoslav, ci și că el consideră constituirea respectivului partid ca fiind un gest catastrofal. Însă despre demisie Dimitrije Ljotici l-a informat doar pe regele Aleksandar Karadjordjević, nu și pe premierul Petar Zivkovici, iar când acesta din urmă a

Milan Nedici, primul din stânga

aflat, la 20 august 1931, a fost uimit: „Ți-ai depus demisia? Păi de ce, frate? Asta este treaba regelui, cum va decide el... Iar acesta nu este un Guvern bazat pe partizanat politic, ca să îți dai demisia pentru așa ceva.”

După demisia din Guvern, Dimitrije Ljotici s-a întors în Smederevo, unde și-a reluat activitatea de avocat. Inițial nu s-a mai implicat în viața politică. Apoi, Dimitrije Ljotici a revenit puternic în viața politică din Iugoslavia regală prin constituirea Mișcării Naționale Iugoslave, numită și Organizația Unită Militantă a Muncii, „Zbor”. Organizația s-a format imediat după decesul regelui, ucis la 9 octombrie 1934, la Marsilia, în Franța, într-un atentat comis de bulgarul Velicko Dimitrov Kerin, alias Vlado Cernozemski, membru al Organizației Revoluționare Interne Macedonene (VMRO), cu sprijinul mișcării croate teroriste și secesioniste de extremă dreapta „Ustașa” (*Magazin istoric*, nr. 6/1975, 10/1991).

La alegerile legislative din 5 mai 1935, Dimitrije Ljotici și Mișcarea „Zbor” au participat pe o listă proprie, refuzând să se alăture unuia dintre cele două mari blocuri electorale rivale: Partidul Iugoslav Național, aflat la putere, condus de fostul premier cu origini etnice aromâne Nikola Uzunovici, respectiv Opoziția Unită din jurul Partidului Țărănesc Croat condus de Vladimir „Vladko” Macek. Datorită sistemului primei majoritare electorale, Partidul Național Iugoslav a obținut, cu doar 1.746.982 voturi, 60,64% dintre locurile din Parlament, Opoziția Unită, cu 1.076.345 voturi, 67 mandate parlamentare, iar Mișcarea „Zbor”, cu 33.549 voturi, nu a intrat în Parlament.

La alegerile legislative din 11 decembrie 1938, Dimitrije Ljotici și Mișcarea „Zbor” au participat pe o listă proprie, refuzând să se alăture unuia dintre cele două mari blocuri electorale rivale: coaliția condusă de Uniunea Radicală Iugoslavă a premierului autoritarist fascistoid Milan Stojadinovici, respectiv Opoziția Unită, condusă de Partidul Țărănesc Croat al lui Vladimir „Vladko” Macek. Mișcarea „Zbor” a obținut un scor mai mic decât la alegerile anterioare.

În perioada campaniei electorale și a votului din 11 decembrie 1938, Dimitrije Ljotici se afla în închisoare, unde fusese

aruncat de regimul Milan Stojadinovici. Între Dimitrije Ljotici și Milan Stojadinovici exista o puternică rivalitate, întrucât ambii concureau la favorurile celui de Al Treilea Reich. S-a ajuns ca Dimitrije Ljotici să-l acuze pe Milan Stojadinovici de implicare în asasinarea regelui Aleksandar Karadjordjević, iar Stojadinovici să-l acuze pe Ljotici că primește bani de la Berlin pentru a promova nazismul și interesele germane. În final, Dimitrije Ljotici a avut satisfacția ca, după scurt timp, la 5 februarie 1939, abia întors din vacanța la schi în Elveția, premierul Stojadinovici să fie înlocuit de regentul Pavle Karadjordjević de la conducerea Executivului cu moderatul Draghiša Cvetkovici.

Dimitrije Ljotici a reușit să obțină o anumită influență și în Armata Regală Iugoslavă, mai ales după ce vărul său, generalul Milan Nedici, a devenit ministrul

Nikolaj Velimirovici, episcopul de Ohrid și Zicea

Apărării, la 26 august 1939. Publicația *Bilten* (Buletinul) a Mișcării „Zbor“, deși oficial era interzisă, a continuat să fie tipărită într-o tipografie a armatei și era distribuită clandestin militarilor iugoslavi prin echipele de curieri militari.

„Zbor“ a fost interzisă de autoritățile iugoslave în octombrie 1940, după violențele de stradă cu iz antisemit, pro-hitlerist și pro-mussolinian comise de nou-formata aripă de tineret a „Zbor“, „Vulturii Albi“. Membrii Mișcării „Zbor“ au fost arestați. Dimitrije Ljotici s-a ascuns de autorități, dar episcopul Nikolaj Velimirovici l-a susținut public.

Dimitrije Ljotici, încadrat în curentul fascist, susținea colaborarea Regatului Iugoslaviei cu Germania nazistă și Italia fascistă și aderarea Regatului Iugoslaviei la Pactul Tripartit. Pe fondul represiunilor la care era supusă din partea autorităților, Mișcarea „Zbor“ a reușit să supraviețuiască grație sprijinului financiar primit de la serviciile de spionaj germane, care o infiltraseră informativ.

Votanții și susținătorii Mișcării „Zbor“ proveneau în bună

*Ljotici
la o întrunire
electorală*

parte, ca și în cazul Mișcării Legionare din România, din rândurile tineretului, celor cu profesii libere din mediul urban, precum și din cadrele militare. De asemenea, Dimitrije Ljotici a stabilit legături apropiate cu clerici ai Bisericii Ortodoxe Sârbe, în frunte cu Nikolaj Velimirovici, episcop de Ohrid și Zicea.

După rapida invadare și ocupare militară, în doar zece zile, a Regatului Iugoslaviei de forțele Axei, în aprilie 1941, autoritățile militare germane de ocupație i-au propus lui Dimitrije Ljotici să preia funcția de comisar pentru economie în Guvernul Comisarilor, structură colaboraționistă condusă de prietenul și colegul său din „Zbor“, Milan Acimovici, ce a funcționat între 30 aprilie 1941 – 29 august 1941 pe Teritoriul Comendurii Militare din Serbia. Dimitrije Ljotici a refuzat oferta, întrucât nu era interesat de gestionarea portofoliului economiei, dar Mișcarea „Zbor“ a devenit singura formațiune politică legală de pe Teritoriul Comendurii Militare din Serbia.

În timpul ocupației germane, Dimitrije Ljotici a fost comisar/primar al orașului său de reședință Smederevo. Ljotici

a semnat Apelul din august 1941, prin care personalități sârbe cereau populației să-i sprijine pe ocupanții germani și pe reprezentanții Guvernului Comisarilor împotriva partizanilor comuniști titoiști.

Din rândurile Mișcării „Zbor“, Dimitrije Ljotici a constituit în toamna anului 1941 o formațiune paramilitară, Corpul Voluntarilor Sârbi, denumită „Ljoticevci“, care a sprijinit atât trupele de ocupație din Wehrmacht, Waffen SS, Armata Bulgariei, cât și formațiunile colaboraționiste sârbe: Jandarmeria Guvernului Comisarilor condus de Milan Acimovici, Garda Statului Sârb denumită „Nedicevci“, constituită din fosta Jandarmerie de Guvernul Salvării Naționale condus de generalul Milan Nedici, Poliția și Securitatea Statului Sârb conduse de comisarul (primarul) Belgradului, Dragomir Jovanovici, mișcarea „cetnicilor“ pan-sârbiști monarhiști condusă de Dragoljub „Draza“ Mihajlovici și gruparea „cetnicilor“, condusă de Konstantin „Kosta“ Milovanovici „Pecanac“.

Corpul Voluntarilor Sârbi a participat la masacre împotriva etnicilor sârbi, evrei și romi, inclusiv la Masacrul de la Kragujevac, din 21 octombrie

Milan Acimovici

Membri ai Organizației „Ljoticevci”

1941, când au fost asasinate aproximativ 2.800 de persoane, dintre care 144 elevi de liceu, comis de ocupanții germani și colaboraționiștii sârbi ca rețaliere pentru uciderea și rănirea în luptă, lângă Gornji Milanovac, a unor militari germani.

Corpul Voluntarilor Sârbi a contribuit la capturarea și trimiterea a numeroși sârbi, evrei și romi în Lagărul de concentrare de la Banjica, pe atunci un sat suburbie a Belgradului, inclus în prezent în orașul Belgrad,

lagăr unde în total au fost deținute în condiții inumane aproximativ 23.700 de persoane, dintre care aproape 4.000 au fost asasinate.

Corpul Voluntarilor Sârbi, numit inițial Comanda Voluntarilor Sârbi, era echipat și instruit de ocupanții germani. A fost considerat cea mai eficientă formațiune paramilitară în luptele contra partizanilor comuniști iugoslavi titoiști, întrucât luptau din convingere, nu din oportunism și nu pentru bani. Tot din aceleași considerente, Corpul Voluntarilor Sârbi

Sârbi arestați și duși spre Kragujevac, unde, la 21 octombrie 1941, au fost asasinați

a fost singura formațiune paramilitară colaboraționistă care nu a putut fi penetrată informativ de partizanii lui Tito.

Dimitrije Ljotici și Mișcarea „Zbor” s-au implicat activ și în acțiuni de propagandă pronazistă și antisemită, cu sprijin financiar de la Al Treilea Reich, precum Marea Expoziție Anti-Masonică de la Belgrad, din octombrie 1941.

Din cauza poziției sale colaboraționiste, Dimitrije Ljotici a fost considerat trădător de Guvernul iugoslav în exil, iar relațiile sale cu „Draza” Mihajlovici au evoluat de la ostilitate în 1941 – 1942 la colaborare, în 1944.

In octombrie 1944, în contextul ofensivei Armatei Roșii sovietice și a partizanilor comuniști iugoslavi titoiști soldate cu eliberarea Belgradului, Dimitrije Ljotici a fugit din Capitală, îndreptându-se, prin Statul Independent Croația (NDH) al „ustașilor”, spre Italia. A decedat într-un accident auto la 27 aprilie 1945, la Ajdovščina/Aidussina, localitate situată atunci în Italia, iar în prezent în Slovenia, nu departe de Trieste și de Gorizia, la trecerea peste un pod avariat de bombardamente. În acel moment, Dimitrije Ljotici se îndrepta spre o întâlnire cu voievodul „cetnic” Momcilo Djurđević.

Dacă nu ar fi decedat în accidentul auto, Dimitrije Ljotici ar fi fost probabil capturat de forțele armate britanice în nord-estul Italiei și, având în vedere colaborarea sa pe față cu ocupanții nazisti germani, ar fi fost predat partizanilor comuniști iugoslavi titoiști, care l-ar fi condamnat și executat. ■

ORGANIZAȚIA PARAMILITARĂ LIBERALĂ ȚĂRĂȘIA SAU „CĂMĂȘILE GALBENE“

LUCIAN VASILE

În perioada interbelică, mișcările politice au avut tendința de a-și construi formațiuni paramilitare cunoscute îndeosebi prin culoarea definitorie a uniformelor. Cămășile brune era denumirea neoficială a Sturmabteilung (SA), ce funcționa în cadrul Partidului Muncitoresc Național-Socialist German, iar cămășile negre erau membrii Partidului Național Fascist italian. Și în România a existat în anii '30 o paletă variată de culori și opțiuni politice: cămășile verzi erau legionarii lui Zelea Codreanu, cămășile albastre erau adepții lui A.C. Cuza sau cămășile negre, care erau membrii Frontului Românesc condus de Alexandru Vaida-Voevod. Controversate, dar și aproape deloc cunoscute astăzi, au fost cămășile galbene: arcașii liberali conduși de Petre Bejan.

Povestea organizației paramilitare a Partidului Național Liberal este legată în mod indisolubil de personalitatea lui Petre Bejan, un politician abil și lipsit de scrupule, criticat în perioada interbelică pentru demagogia sa electorală și pentru corupția pe care ar fi patronat-o în județul Prahova, pe care ajunsese să-l conducă cu mână de fier în anii guvernării Tătărescu. Fiul unui respectat profesor transilvănean stabilit în Vechiul Regat, Petre Bejan s-a născut la 2 ianuarie 1896, la Ploiești, unde a urmat cursurile Liceului „Sfinții Petru și Pavel”. Copilăria și tinerețea i-au fost marcate de câteva experiențe dramatice: în primul rând decesul neașteptat al tatălui în 1901, iar apoi participarea la Primul Război Mondial,

*Petre Bejan ține un discurs
la dezvelirea bustului lui I.G. Duca din Ploiești*

luând parte atât la retragerea dezastruoasă din 1916, cât și la luptele din 1917 din Moldova, acolo unde se refugiase mama și surorile sale.

UN POLITICIAN AMBIȚIOS

După război, Bejan a absolvit Școala de Poduri și Șosele

Corneliu Zelea Codreanu în mijlocul legionarilor

din Capitală, completându-și apoi studiile universitare în Franța și Belgia. Revenit în țară, s-a căsătorit cu Hilda Duqué, fiica unui prosper industriaș de origine belgiană din orașul său natal, alături de care a avut doi băieți și de care a divorțat după nouă ani de mariaj. Introdus în lumea bună a afaceriștilor, Petre Bejan a știut să navigheze cu iscusință, intrând în afaceri bănoase și acumulând o avere deloc de neglijat. Însă ținta sa era scena politică. Cum Prahova era de decenii un bastion al liberalismului român, iar el, prin profesia de inginer și prin statutul social, era avatarul burghezului interbelic, alegerea a fost o formalitate. Așa că în 1927 avea deja statut de membru deplin al organizației prahovene a P.N.L., însă planurile sale sunt date peste cap de trecerea partidului în opoziție, inclusiv candidatura sa la Camera Deputaților fiind sortită eșecului.

Reușește în 1930 să câștige un post de consilier județean, dar ambițiile sale sunt mult mai mari, ceea ce îl aduce în conflict cu Dem. Nicolaescu, venerabilul și experimentatul lider liberal al organizației de Prahova. Între cei doi va per-

sista un lung conflict pentru controlul structurii județene, o luptă care a stârnit ironii din partea opoziției național-țărănistă și consternare în sânul conducerii naționale liberale, care s-a văzut nevoită să intervină direct în aplanarea disensiunilor. Înconjurat de tineri avocați și comercianți, la fel de dornici ca și el să parvină pe scara socială, Petre Bejan a avut câștig de cauză, obținând

*Petre Bejan
(Sursa: Arhiva Someșană)*

în 1935 conducerea deplină a organizației liberale prahovene. Și cum tot liberalii aveau și guvernarea la nivel național, Bejan și-a impus oamenii săi în aproape toate pozițiile cheie din administrațiile locale din Prahova, izbutind la mijlocul anilor '30 să conducă județul aproape fără opreliști.

Asta în timp ce el locuia în București și tot încerca să-și croiască drumul spre vârful puterii. Ales deputat în decembrie 1933, Petre Bejan a țintit încă de la începutul mandatului său șefia camerei inferioare a Parlamentului. A trebuit însă să se mulțumească cu rolul de membru în diferite comisii de specialitate până când, în mai 1935, a fost numit subsecretar de stat la Ministerul Apărării Naționale. Pentru Bejan nu este doar perioada de apogeu a puterii sale politice, ci și cea în care se înmulțesc și se acutizează acuzele cu privire la implicarea sa în afaceri dubioase, ceea ce îi atrage și porecla de Perimetrică Bejan, venită tocmai de la o operațiune cel puțin dubioasă cu privire la unele terenuri petrolifere.

În februarie 1937 este transferat, prin suprimarea vechiului post, pe o funcție de subsecretar de stat la Președinția Consiliului de Miniștri. Petre Bejan intră în tensiuni cu conducerea partidului din cauza, în mare măsură, acuzelor de corupție care se răsfrângeau și asupra formațiunii politice. Încrezător în forțele sale, inginerul Bejan lăsa însă senzația că era suficient de puternic pentru a-și consolida poziția publică: o dată pentru că știa că dispune de un control absolut asupra politicii prahovene, iar în al

doilea rând, pentru că făcea parte din gruparea hasistă, o disidență liberală care avea să conteste ierarhia internă a P.N.L. Din acest cumul de orgoliu politic, încredere în sine și ambiții nemăsurate, peste care s-a adăugat și un strop de nebunie a epocii, au luat naștere cămășile galbene.

ÎNCEPUTUL

Termenul în sine este de fapt o parazitare a unui concept ce căpătase ceva tradiție în societatea românească. Apărută în perioada stăpânirii austriece în Bucovina, arcășia era o formă de înregimentare a tinerilor de sex masculin din comunitățile românești. Oficial, rolul său era de a organiza formațiuni de pompieri sătești, însă, în realitate, era o formă de coagulare socială în vederea păstrării identității naționale. Căzută oarecum în desuetudine odată cu unirea Bucovinei cu Regatul Român din 1918, arcășia a cunoscut un reviriment la mijlocul anilor '30, grație acțiunii regelui Carol al II-lea de a-i sustrage pe tineri de sub influența Mișcării Legionare și a-i încadra în organizații aflate sub controlul său. În primii ani, arcășii bucovineni au funcționat în paralel cu șoimii din zona Someș, cu cerceșii existenți la nivel național ori cu străjerii creați de suveran, până când toate aceste forme de organizare s-au contopit în Straja Țării.

Defilarea echipelor de arcăși

Cum a ajuns această denuire să fie preluată de organizația paramilitară liberală rămâne unul dintre semnele de întrebare care însoțesc acest episod obscur al politicii românești interbelice. Nici despre modul propriu-zis de constituire nu există suficiente date. Primii germeni ai viitoarei arcășii liberale pot fi identificați în martie 1936, atunci când Petre Bejan și colaboratorii săi liberali din Prahova (prefectul Dimitrie Sfetcu, primarul Iorgu Predescu etc.) au participat la inaugurarea lucrărilor noului stadion din Ploiești, iar la final asistau la defilarea trupelor de premilitari pe care îi salutau cu brațul drept ridicat, într-o însușire a

unor trăsături vizuale specifice propagandei de extremă-dreaptă. În schimb, primul pas concret înspre organizarea arcășiei îl face Petre Ghiață, colegul lui Bejan din gruparea hasistă, care, la alegerile județene din Ilfov din septembrie 1936, făcea publică pentru prima dată existența cămășilor

lor galbene, ca organizație paramilitară a Partidului Național Liberal. Mai mult de atât, politicianul declara că deja s-au pus bazele unor grupări în mai multe localități ilfovene și că spera ca până la finalul lunii să dispună de circa 5.000 de membri, un deziderat irealizabil chiar și prin folosirea din plin a infrastructurii politice liberale din județ.

Cristalizarea și consolidarea proiectului aveau loc la începutul anului următor, în Prahova, fiind opera directă a lui Petre Bejan, care, potrivit mărturiilor din presă, se visa conducătorul suprem al acestei organizații paramilitare, ce reunea tinerii de sex masculin cu

vârste între 16 și 21 de ani. Vizual, uniformele lor se compunea dintr-o cămașă galbenă și dintr-o banderolă galbenă, cu o cruce neagră (se pare, similară stilistic celei a Ordinului Mihai Viteazul), care se purta pe brațul drept. Adiacent, existau și insigne, însă nu este suficient de clar ce anume aveau (probabil tot o cruce neagră, dar nu este exclus să fi fost vorba, potrivit unei

De la stânga: Petre Bejan, generalul Nicolae Condeescu, Iorgu Predescu

caustice relatări, de figura liderului).

DEZVOLTAREA

Denumiți arcași, tinerii depuneau, în cadrul unei slujbe religioase la care luau parte autoritățile locale, un jurământ de credință scurt și clar, pe care îl rosteau în poziție de drepti, cu capul descoperit și cu mâna dreaptă ridicată: „Jur credință, până la moarte, șefului nostru ing. Petre Bejan și pentru apărarea regelui și pentru apărarea libertăților cetățenești. Așa să ne ajute Dumnezeu“. Organizatoric, erau încadrați în cantoane și sectoare, fiecare cu șefi aflați într-o ierarhie bine stabilită, fiind vorba de obicei de profesori sau avocați din rândurile liberalilor. De asemenea, salutul era unul tipic mișcărilor revoluționare de extremă-dreaptă, brațul drept întins, iar activitatea arcașilor, atât cât poate fi reconstituită, includea defilări, marșuri cu cântece și portrete ale liderului. Atât de puternică era similitudinea cu alte formațiuni paramili-

tare ale epocii, încât, după cum sublinia cu ironie un gazetar al ziarului *Adevărul*, „Ghiață și Bejan, șeful organizației de Prahova, asigură că își dau osteneala să nu semene chiar... leit cu celelalte organizații“.

Asemănarea frapantă cu alte formațiuni paramilitare ale epocii se remarcă și în domeniul doctrinar, atât cât se poate reconstitui din mărturiile vremii. Există un crez al arcașului, pe care orice tânăr, care adera de bunăvoie sau, cum pare să fi fost cazul în larga majoritate a situațiilor, constrâns de autorități, și-l însușea prin jurământ. Acest text fundamental al arcășiei cuprindea între cinci și zece puncte, dar toate relatările menționează două dintre obligațiile esențiale ale oricărui membru al cămășilor galbene. În primul rând, trebuia să execute „fără murmur ordinele șefilor săi“, în fruntea piramidei instituționale aflându-se Petre Bejan. Iar în al doilea rând, arcașul trebuia să-l pedepsească pe trădător, într-o oglindire evidentă a retoricii legionare, al cărei imn preve-

dea lichidarea celui care trăda mișcarea. „Care este atunci deosebirea între organizațiile extremiste și această organizație a «arcașilor» liberali?“, se întrebau, pe bună dreptate, gazetarii național-țărăniști, care concluzionau: „Se pare că singură culoarea cămășii politice“. La care se adăuga, poate, și salutul, care, în rândul arcașilor, era „trăiască comandantul“, cu referire la Petre Bejan.

Și cu toate acestea, inginerul ploieștean liberal devenit lider al unei organizații paramilitare respingea orice acuzație că arcășia ar fi o formă de manifestare politică extremistă. Într-un discurs ținut în februarie 1937, la Ploiești, cu ocazia înființării unor organizații arcășești, Bejan a susținut că „spre deosebire de organizațiile extremiste, arcășia este o instituție pur democratică, care este gata să lupte pentru rege, libertățile și drepturile poporului român“, încheind prin „apologia libertăților democratice și condamnând dictatura care tinde la desființarea acestor libertăți“. Cu un alt prilej, același Bejan afirma că „temelia acestei organizațiuni se sprijină pe credința față de Tron, Națiune și Biserică“, fiind în același timp și „o școală de educație civică și de disciplină“, într-un alt paralelism de discurs cu cel al Frăților de Cruce legionare.

După întrunirea constitutivă ținută în sala „Roxy“ din Ploiești, în ianuarie 1937, la care au participat cu precădere colaboratorii politici locali ai lui Bejan, dar și câțiva învățători prahoveni, arcășia a cunoscut o dezvoltare continuă în săptămânile următoare. La mijlocul lui februarie depuneau jurământul

*Membrii Guvernului liberal
asistă la discursul lui Petre Bejan
din sala Odeon, din Ploiești*

arcașii din suburbia Sf. Spiridon din Ploiești, sub conducerea profesorului Nicolae Simache, iar o săptămână mai târziu se consfințează organizarea de cantoane arcășești la Băicoi, Scorțeni, Bordeni, Mislea, Țintea, Urleta și Cocorăștii Mislii, precum și în mahalalele ploieștene Sf. Nicolae Nou și Vechi, Sf. Ilie, Sf. Apostoli și Sf. Ștefan. La sfârșitul lunii are loc o solemnitate impresionantă la Bălțești, tot în Prahova, ce reunea peste 300 de noi membri, iar în martie noi cantoane erau înființate la Moreni și Dărmănești. Semnalele erau că ideea cămășilor galbene ar avea ecou și în Moldova, acolo unde deputatul liberal Guranda Alexandrescu, șeful organizației liberale din Neamț, susținea înregimentarea tinerilor în arcășie (dar cu un alt interval de vârste, mai exact 18 – 24), „care să lupte pentru ideile liberale și pentru adevăratul naționalism“.

SFÂRȘITUL

Totuși, nu doar că arcășia nu s-a mai extins dincolo de Prahova, Ilfov și Dâmbovița, dar, în scurt timp, întreaga

*Sfințirea drapelelor arcășești
din județul Ilfov;
în primul rând se află Petre Ghiață
și Petre Bejan*

organizație a încetat să existe. Deja proiectul lui Petre Bejan stârnise critici aprinse în Parlament, atât din partea lui Nicolae Iorga, cât și din cea a politicianului liberal-georgist Nicolae Constantinescu-Bordeni, care, pentru a-și demonstra acuzațiile, adusese în plenul Camerei Deputaților o cămașă galbenă pe care se oferise să o doneze liberalilor pentru proiectatul muzeu al partidului. Așa că la mijlocul lui martie 1937, Dinu Brătianu a decis să pună piciorul în prag. Venerabilul președinte al formațiunii a cerut desființarea cămășilor galbene, motivând că „Partidul Național Liberal, partid democratic și de ordine, nu a căutat niciodată

să impresioneze populația prin gesturi teatrale sau prin intimidări. El se adresează rațiunii oamenilor și nu înțelege să le înșele imaginația“. Decizia fermă a lui Brătianu a pus capăt atât cercetărilor deschise de Procuratura Prahova cu privire la utilizarea de uniforme și însemne interzise potrivit legii, cât și criticilor și ironiilor venite din partea opoziției. Căci național-țărăniștii le ziceau „cămășile de culoarea lămâii“ ori „cămășile îngălbenite de... emoție“, Alexandru Constant, de la ziarul legionar *Buna Vestire*, îi numea „cămășile dovlecii“, iar Nicolae Iorga i-a catalogat sec drept „cămășile spălăcite“.

Dar, mai ales, a pus capăt unui episod stânjenitor din istoria Partidului Național Liberal. O derivă totalitară într-un partid democratic. O aventură paramilitară într-o formațiune ce susținea principiile statului de drept. O rătăcire revoluționară într-o tradiție a politicianismului convențional. Cât despre peregrinările lui Petre Bejan, ele doar abia începeau și aveau să-i rezerve un loc cu adevărat infam în apusul democrației românești. ■

**Radio
România
București fm**

[98,3 FM]

ALEGERILE DIN 1948 ȘI REALITATEA DIN JUDEȚUL TELEORMAN

STELUȚA CHEFANI-PĂTRAȘCU

Trecerea de la democrație la totalitarism după Al Doilea Război Mondial și proclamarea Republicii Populare Române, la 30 decembrie 1947, s-au realizat în trei etape: înregimentarea României din punct de vedere militar, consolidarea partidului unic de masă și ultima etapă, în vederea impunerii modelului totalitar sovietic în România, adoptarea Constituției din aprilie 1948.

La 28 martie 1948 au avut loc primele alegeri parlamentare, după instaurarea puterii comuniste. Au participat Frontul Democrației Populare, Partidul Național Liberal – aripa Bejan – și Partidul Național-Țărănesc, condus de dr. Nicolae Lupu. La puțină vreme după scrutin, deputații, aleși din și de poporul

Campania electorală pentru alegerile din 1948, în centru apare Gheorghe Gheorghiu-Dej, iar în dreapta, Petru Groza (<https://www.memorialsighet.ro/>)

muncitor, au trecut la adoptarea și promulgarea în unanimitate și în aceeași zi, 13 aprilie 1948, a Decretului nr. 729, care reprezenta prima Constituție comunistă. Acest act constituțional de influență sovietică pregătea transformarea socialistă a țării și a fost triumful juridic al dictaturii statului în toate domeniile.

PROPAGANDA DIN PRESĂ

Alegerile pentru Marea Adunare Națională au fost primele alegeri de tip sovietic, având toate ingredientele: propagandă în presa vremii, manifestări populare de sim-

patie „spontane“, în paralel cu desfășurarea unei urmăriri acerbe a opozițiilor, informarea autorităților și o exagerare a structurilor militare implicate în paza și protecția alegerilor.

Importante pentru comuniști nu erau alegerile, rezultatul fiind știut. Ele au fost folosite pentru anihilarea opoziției de orice fel și o mai mare intimidare a populației prin înfierarea vechiului regim democratic. Propaganda din presă se baza pe comparația dintre vechile alegeri, cele desfășurate înainte de 1944, și cele de după 1945.

Interesante erau titlurile din ziarurile teleormănene, precum: *Țara nouă. Legea nouă. Oameni*

noi; O viață nouă; Cum întâmpină teleormănenii alegerile etc. De exemplu, în articolul *Alegerile* se specifica faptul că sub Brătieni și maniști nu existau decât „stănoage – băutură – bătauși; capete sparte – funcționari mutați; sate îmbolnăvite peste noapte de tifos. Azi, sub guvernarea poporului: libertate – liniște – voie bună; fără a da iama în vistieria statului; dar mai ales ducând muncă de lămurire ca fiecare cetățean să știe de ce merge la vot“ (*Teleormanul Liber*, sâmbătă, 20 martie 1948, Turnu-Măgurele).

Atmosfera fostelor alegeri era creionată de același ziar cu orientări comuniste: „N-am uitat deloc stănoagele la barierele satelor și orașelor, construite din timp, cu bani grei ai cetățenilor [...], pentru a opri sate întregi să vină la secția de votare. Și acum duhnesc de băutură agenții puși să rupă spinarea și să spargă capetele cetățenilor, care nu puteau fi de aceeași părere cu ei. Dădeau băutură să poată lua mințile, să corupă, osebit de alte amenințări împotriva funcționarilor de toate categoriile“.

La aceste cuvinte se impun câteva mențiuni. Dacă înainte se opreau satele să meargă la vot, sub comuniști, pe motivul reducerii cheltuielilor cu votarea, secțiile erau foarte rare, se ajungea ca în 128 de comune rurale ale județului Teleorman să existe doar 46 de secții de votare, un număr foarte mic. Bătaușii înainte făceau parte dintre suportorii partidelor politice, sub comuniști, autoritățile statului, primari, secretari, jandarmi, au devenit bătaușii, iar așa-numita „muncă de lămurire“ dusă de comuniști din om în om era mai mult o intimidare a populației de către organele statului. În ce privește funcționarii, aceștia trebuia să se pună în slujba regimului, altfel erau concediați.

Ceea ce nu spun ziarele comuniste și aflăm din documentele oficiale era presiunea la care era supusă populația: adunări obligatorii în căminele culturale, mitinguri, serbări, care se țineau „cu mult entuziasm și cu ordine desăvârșită“, scria presa vremii; în realitate, opoziții erau amenințați cu pierderea libertății.

VIGILENȚA ORGANIZATORILOR

În timpul comunismului realitățile erau ascunse cu foarte mare grijă de autorități, care se vedeau obligate să adopte strategii necunoscute până atunci în lumea satelor. În acest sens, toate comunele județului Teleorman au fost obligate să organizeze manifestări cu trei zile înainte de alegeri, de sărbătoarea Bunei Vestiri, 25 martie, și să trimită forurilor superioare detaliat ceea ce s-a organizat. Regimul a păstrat o constantă în cei 50 de ani din a sabota marile sărbători creștine, organizând în același timp petreceri, adunări și manifestări.

Prefectul județului Teleorman, Florian Crețeanu, prima după 25 martie o „dare de seamă“ în care se exagera numărul participanților, cât și atmosfera de la mitingurile electorale. Astfel, în comuna Lița „s-a ținut o frumoasă serbare culturală la care au luat parte peste 600 de locuitori, participând tot satul, bărbați și femei. Și pentru a arăta interesul acordat de țărani noii constituții locuitorii într-o ordine desăvârșită au dat toată atenția îndrumătorului, cerând lămuriri la punctele mai neînțelese“.

Administrația comunistă, prin așa-numiții „responsabili îndrumători“, în fapt informatori, raporta cele mai mici detalii. Aceștia erau trimiși cu zecile în fiecare comună, numărul lor oficial era de 30 pentru fiecare comună, în realitate era cu mult mai mare. Zelul lor nu cunoștea margini și singurul lor criteriu era slugărnicia. Informatorii menționează în adresele lor: copii, care făceau cu var însemnele

De la stânga: Gala Galaction, Alexandru Rosetti și Camil Petrescu, în 1952

electorale ale liberalilor, elevi de liceu, care distribuiau manifeste sau rupeau manifeste, adulți, care își afirmau temerile privind viitorul și așteptau zicând „vin americanii și după 15 aprilie comuniștii aduc colhozul, și dacă nu vin americanii va fi vai și amar de noi”.

Într-un „Raport asupra campaniei electorale din 28 martie 1948”, responsabilul Manea Marin enumeră toate metodele de lucru ale „reacțiunii” aplicate în campania electorală: zvonuri că în ziua alegerilor să nu iasă lumea la votare că vor veni avioane americane și vor bombardă; manifeste scrise de mână cu textul „nu votați soarele că va goli hambarele”, caz petrecut în comuna Pârlita, plasa Roșiori; la 1 aprilie va începe războiul, zvon din comuna Traian, Plasa Turnu-Măgurele; s-a afișat portretul lui Antonescu din partea grupării Bejan, în comuna Tudor Vladimirescu, plasa Salcia; s-a afișat portretul fostului rege Mihai cu inscripția „Români, aveți răbdare, în curând regele va veni înapoi”, în comuna Atârnați.

Măsurile luate sunt schițate de pretorul plășii Turnu-Măgurele, în situația adresată prefectului județului din 21 martie 1948: „Vigilența noastră se impune să fie cât mai ascuțită și să întărim punctele slabe, recurgând pentru unele cazuri la măsuri extreme”.

Autoritățile comuniste nu glumeau în privința măsurilor luate: elevii au fost trimiși la legiunea de jandarmi; delegații și asistenți liberali de la secțiile de votare au fost arestați abuziv; opozanților li s-a impus să nu mai lanseze zvonuri false și să nu se mai alăture până la

*Afiș electoral
din București
pentru alegerile
din 1948,
care îndemna
la vot
pentru Frontul
Democrației
Populare...*
(Sursa: <https://www.memorialsighet.ro/>)

alegeri niciunei „aglomerații de locuitori”.

Autoritățile comuniste s-au comportat machiavelic cu delegații de la secțiile de votare: pentru a-i elibera din arest, le-au cerut să se desolidarizeze de acțiunea liberală printr-o declarație sub proprie semnătură, specificând următoarele: „Am asistat tot timpul la exprimarea voturilor care au decurs în mod normal și liber. Nu avem niciun fel de nemulțumire și salutăm cu tot entuziasmul cele mai libere alegeri care s-au făcut. S-a lucrat cinstit și în conformitate cu legea electorală”.

UN TEOLOG MUNCITOR

Alegerile au mobilizat toată lumea cu mic cu mare și, în mod special, poliția și armata. „Încă din ziua de 26 martie 1948, gărzile militare însărcinate

cu paza secțiilor de votare se găseau instalate în localitățile respective, la secțiile de votare, iar rezervele militare create pentru cazuri de intervenții grave se găseau dislocate în garnizoanele Turnu Măgurele, Roșiori de Vede, Alexandria și Zimnicea”.

Ziua votării, 28 martie, comuniștii o voiau una de sărbătoare, care să eclipseze celelalte sărbători. În acest sens, toate primăriile au primit câte o notă telefonică prin care se cerea: „Luați imediat măsuri și pavoazați cu tablouri, afișe, manifeste și covoare toate instituțiile din comuna d-vs. Abordați drapelul național și pe cel al U.R.S.S. Totul să prezinte a sărbătoare. Locuitorii să fie duși la secțiile de votare, în ordine, cu fanfare, drapele și pancarde (sic!). Pentru femei se vor rechiziționa camioane sau căruțe, care cu boi etc. Veți lua măsuri ca femeile să voteze întâi și în ordinea

comunelor, începând cu cele mai îndepărtate“.

În județul Teleorman, alături de țărani, transformați de regim în muncitori ai pământului, numărul unu pe listele electorale era scriitorul Gala Galaction, caracterizat „muncitor cu mintea“. Născut în satul Didești, județul Teleorman, cu numele de Grigore Pișculescu (1879 – 1961), teolog, era în martie 1948 proaspăt pensionat din funcția de profesor al Facultății de Teologie din București.

Ziarul *Teleormanul Liber*, din Turnu-Măgurele, îl caracteriza în mod elogios, autorul articolului încadrându-l în categoria „muncitorilor: om cu multă și temeinică pregătire cărțurărească, a dat prețioase lucrări gustate și de intelectuali și de omul cel simplu și muncitor. În anii grei ai războiului hitlerist, casa lui Galaction a fost locul de unde omul umil, urgisit și prigonit al acestor vremi a găsit o vorbă cumpănită și plină de mângâiere (sic!). Candidând pe lista nr. 1 ca real reprezentant al muncitorilor cu mintea, ne mândrim cu omul și cărțurarul de înaltă prețuire că e fiu al județului nostru“.

Din amintirile scriitorului păstrate în *Jurnal 1947 – 1952. Pagini inedite cenzurate*, însemnarea de la 16 martie 1948, aflăm: „Ieri și alaltăieri am fost în județul Teleorman. Sunt candidat de deputat și ar fi fost jignitor pentru conjugației mele să-i las să mă voteze fără să binevoiesc să mă arăt printre ei. În Catedrala din Alexandria am predicat, la Teatrul Popular am vorbit de două ori [...] Sâmbătă, duminică, luni și marți, adică 20, 21, 22 și 23 martie, le-am crestat pe răbojul

electoral. Am fost a doua oară în județul Teleorman, am poposit și am vorbit în Roșiori, Balaci, în Turnu-Măgurele. În Roșiori am slujit Sfânta Liturghie și am predicat. După predică am urcat într-un balcon din strada principală și acolo, în fața unei mulțimi foarte amestecate, am slăvit amintirile mele teleormănene, extraordinarele vremuri noi care m-au improvisat om politic și mijlocitorul bunei înțelegeri dintre stat și Biserică“.

Biroul Electoral al prefecturii județului Teleorman, în urma alegerilor pentru Marea Adunare Națională, a făcut publice rezultatele. Din cele 48 de secții de votare din întregul județ, având un număr de alegători de 206.770, au mers la vot 195.414 alegători. S-a votat pe trei liste electorale: lista nr. 1 cu semnul Soarele, Frontul Democrației Populare, pentru care au votat un număr de 178.532 alegători; lista nr. 2, fără semn, cetățenească independentă, au votat 6.356 alegători; lista nr. 3, având semnul I, Partidul Liberal Bejan, au votat 7.164 alegători.

Gala Galaction declara la 6 aprilie 1948: „Sunt iarăși deputat, de data aceasta alesul județului Teleorman. Deputat de Teleorman! În 69 de ani, pe care îi împlinesc peste 10 zile, nu m-am gândit niciodată la așa ceva!“

Poporul era reprezentat printr-un organ ales cu valoare de parlament, numit Marea Adunare Națională (M.A.N.), care avea o singură cameră, numită „organul suprem al puterii de stat“. Toate organismele nou create erau supuse, în realitate, autorității partidului. Modelul pentru viața parlamentară din Republica Populară Română

era Constituția sovietică din 1936, care statua ca principiu fundamental „suveranitatea populară“. Această ordine a fost definită de partidul comunist și consolidată de Securitate.

Alegerile deputaților M.A.N. și consfințirea noului regim, prin votarea primei Constituții comuniste a Republicii Populare Române, a lăsat să se întrevadă luările de poziție ale populației din primăvara anului 1948, urmând ca în vara aceluiași an ele să continue sub forma nemulțumirilor legate de cotele obligatorii.

Pentru țărani, cotele obligatorii predate în vară conturau spectrul foamei din iarnă. Pentru autorități, aceste obligații făceau parte din lupta de clasă: „Exploatatorii satelor folosesc toate mijloacele, de la cele mai felurite zvonuri și până la acțiuni criminale, pentru sabotarea colectărilor, pentru că ei își dădeau prea bine seama de însemnătatea ce au aceste colectări pentru dezvoltarea regimului“.

În realitate, nu numai „clasa exploatatoare“ de la sate era „vinovată“ de rea-voință, ci toți țărani, care erau împotriva cotelor obligatorii. Teroarea comunistă căuta să canalizeze nemulțumirea populației sărace împotriva celor desemnați „chiaburii satelor“.

SCRISUL, ULTIMA ARMĂ

Populația și-a arătat nemulțumirea față de acțiunile regimului comunist, dar pentru că teama era foarte mare, a îmbrăcat forma manifestelor. Satele teleormănene au cunoscut astfel de opozanți ai regimului,

...și Gheorghe Gheorghiu-Dej în prim-plan
(<https://www.memorialsighet.ro/>)

rămăși necunoscuți. Către acești necunoscuți se îndreaptă atenția noastră, martirii neamului, persoane capabile să întrevadă viitorul și să lupte cu singurele metode aflate la îndemână, scrisul.

Nota informativă din data de 20 iulie 1948 comunica prefectului județului Teleorman următoarele: „În comuna (sic!) Suhaia, Vișoara, Seaca, Traian, Ulmeni și Moșteni, în noaptea (sic!) de 17 – 18 și 18 – 19, s-au lansat înscrisuri de mână cu conținut de instigare și îndemn ca populația să nu iasă la căratul și treceatul (sic!) grânelor“. Informatorul trimitea cu această ocazie și o copie după înscrisul găsit afișat în comuna Seaca, județul Teleorman, care îndemna lumea la revoltă: „Atenție frați plugari! Nu cărați grâul! Nu treceți! Grâul este al nostru nu al hoților! Așteptați până la 25 iulie a.c. ziua libertății. Gândiți-vă la noi și la copiii noștri, care rămân muritori de foame! Vă vor blestema!“

Manifestele au continuat în

toată vara anului 1948 și, ceea ce este relevant, ele erau bine elaborate, având în vedere problemele societății românești, de la cele politice, sociale și cu maximă acuitate, cele economice.

Redăm un manifest aruncat din tren în gara Salcia, la 2 august 1948, care aducea în discuție pierderea libertății, credinței, trăgând semnale de alarmă în ce privește viitorul neamului românesc și încercările noilor guvernanți de bolșevizare a românilor, lansând ideea că partidul comunist aflat la conducere nu putea avea viitor: „ROMÂNI de pretutindeni, ne-au năvălit străinii, cu care trădătorii de neam și de patrie și-au dat mâna: Spre a întrona tirania! Spre a ne fura libertatea, cinstea și credința strămoșească! Spre a ne schingiui adevărul și dreptatea, întronând minciuna. Spre a ne fura până și pâinea noastră și a copiilor noștri, conduși astăzi spre rătăcirii prin școli! Și mâine spre a ne fura avutul și a ne îndruma în colhoz spre Rusia bolșevizată!“

Români: nu vă pierdeți credința și nici speranța, în venirea unor vremi mai bune și pentru noi, dar până atunci păstrați-vă avutul strămoșesc! Păstrați-vă avutul sufletească! Păstrați-vă avutul material cu toată dârzenia de români, dornici de libertate și credință în care să nu pătrundă nicio undă de îndoială a zilelor dorite și niciun grăunte din ideea celor fără patrie și Dumnezeu, al căror sfârșit se apropie în curând! Cu Dumnezeu înainte!“

Manifestele erau bine elaborate din punct de vedere gramatical, lingvistic și aveau impact prin temele prezentate și prin referințele la problemele societății românești.

Altfel vedeau autoritățile comuniste rezolvarea cotelor și, în fapt, toate problemele societății românești. În Raportul de activitate din 10 martie 1948, secretarul județean Stresin găsea rezolvarea: „Numai cinci chiaburi din fiecare sat dați la sabotaj și arestați i-ar face pe ceilalți să dea la colectare cota, și le-ar pieri pofta la mulți de a nu se mai supune colectărilor și de a se mai agita“. Arestarea persoanelor care s-au opus regimului va deveni o constantă a politicii comuniste, în fapt, metoda va fi atul Securității.

Alegerile parlamentare din primăvara anului 1948 și votarea primei Constituții comuniste au schimbat radical viața politică a României, cu repercusiuni în viața socială. Românii intrau în perioada terorii crunte și luările de poziție vor fi rapid anihilate de autoritățile comuniste. Citirea acestor manifeste arată poziția populației satelor față de schimbările din societatea românească petrecute în anul 1948. ■

UN OFITER ROMÂN LA MAUTHAUSEN

ALEXANDRU PIȚIGOI

La 23 august 1944, România, aliata Germaniei în lupta împotriva Uniunii Sovietice pe Frontul de Est, a întors armele și s-a aliat cu Națiunile Unite, având speranța că astfel o să recupereze Ardealul de Nord, pierdut în favoarea Ungariei după Dictatul de la Viena, încheiat la 30 august 1940, sub presiunea Germaniei conduse de Adolf Hitler. După 23 august 1944, armata română, împreună cu armata sovietică, a început eliberarea Ardealului de Nord și a participat la luptele din Ungaria și Cehoslovacia. Prizonierii de război români căzuți în această perioadă au fost duși în lagăre de concentrare, unde trebuia să muncească forțat pentru susținerea efortului de război german.

Maiorul Marcel Vasile Botez
în tinerețe
(Sursa: Arhivele Militare Naționale
Române, Pitești)

Unul dintre acești prizonieri a fost sublocotenentul Marcel Vasile Botez, pilot în armata română, doborât în zona Clujului, în 1944. El s-a născut la 29 decembrie 1921, în comuna Dolhasca, atunci în județul Baia, astăzi Suceava. Părinții lui, Dumitru și Paraschiva, erau de profesie învățători. Tatăl i-a murit în 1924, dar în unele documente, semnate chiar de Marcel Botez, apare 1923. Mama, născută în 1898, în Basarabia de Sud, Imperiul Rus, s-a pensionat de boală în anul 1945 și locuia în București, în cartierul Grivița Roșie, în anul 1950. În documentele de arhivă se consemnează că cei doi nu au avut avere. Au mai avut un băiat, Mircea, fără nicio meserie, militar în termen într-un regiment de cavalerie, dispărut pe Frontul de Est în anul 1942.

PREGĂTIT PENTRU ZBOR

Școala primară, perioada 1928 – 1932, a făcut-o la Chișinău, unde mama lui era învățătoare. Clasele 1 – 4, 1932 – 1936, le-a urmat la Chișinău, la Liceul „Alexandru Donici”, iar clasele 5 – 6, 1936 – 1938, la Liceul Militar „Regele Ferdinand”, din aceeași localitate. A făcut o pauză între septembrie 1938 și 1939, din cauza unor probleme de sănătate. În

1939 s-a înscris la Liceul Militar „Ștefan cel Mare” din Cernăuți (*Magazin istoric*, nr. 11/2024), dar din cauza rapturilor teritoriale din vara anului 1940 și anexării Bucovinei de Nord de către U.R.S.S., unitatea de învățământ a fost mutată la Roman, iunie 1940, Târgoviște, iulie 1940, iar în octombrie 1940 la Câmpulung Muscel. Aici, Marcel Botez a făcut ultimul an de liceu, între noiembrie 1940 și iunie 1941. Cu privire la această perioadă, el a declarat că în timpul rebeliunii legionare, 21 – 23 ianuarie 1941, a păzit magazia de armament a liceului împreună cu restul elevilor pentru a nu fi preluată de legionari.

După intrarea României în război s-a înscris la Școala Militară de Ofițeri de Aviație, la naviganți. Primul an de studii, august 1941 – septembrie 1942, l-a făcut la București și Turnu Severin, iar în anul doi a fost trimis și la Călărași, în iarna anului 1943. La 1 iulie 1943 a fost avansat la gradul de sublocotenent aviator.

Din iulie 1943 până în ianuarie 1944 a urmat cursurile Școlii de Observatori de Aeronautică, la Centrul de Instrucție Aviație, pe aerodromul București-Pipera. În această perioadă a zburat peste 40 de ore pe avioanele I.A.R. 38, Savoia-Marchetti

S.M.79B, Heinkel He 111 și Junkers (Ju) 52. A absolvit cursurile cu a patra medie dintre 14 ofițeri brevetati. La final, în Nota Calificativă se menționa: „Sănătos și rezistent. Punctual, disciplinat și bun camarad. A aplicat corect și în timp util tot ceea ce a învățat la partea teoretică. S-a distins la Navigație Aeriană și la Bombardamentul Aerian”. El era caracterizat drept „un ofițer foarte bun, din toate punctele de vedere, pe serviciile căruia se poate conta. Poate îndeplini orice misiune de război, în foarte bune condițiuni”.

Între ianuarie 1944 și aprilie 1944 a fost detașat la Centrul de Instrucție germano-român de la Krosno, Polonia de astăzi, pentru perfecționare pe avionul de bombardament în picaj Junkers Ju 88 Stuka. Din cauza avansului armatei sovietice, Centrul de Instrucție a fost mutat la Arad la 1 aprilie 1944. Între ianuarie și septembrie 1944 a zburat aproape 21 de ore pe avioane precum Focke-Wulf F.W. 58, He 111, fiind pregătit pentru funcția de comandant de bord, „pe care o poate îndeplini pe orice fel de avion în cele mai bune condițiuni”. Pe lângă pregătirea pentru a executa misiuni în care era comandant de bord, a zburat și 31 de ore ca pilot pe aceleași tipuri de avioane. Nu a zburat pe avionul Ju 88, din cauza lipsei de material.

Caracterizarea generală primită la finalul acestui stagi: „A dovedit aptitudini excelente atât

Avionul de antrenament Focke-Wulf F.W. 58, pe care și-a făcut ucenicia ofițerul Botez în timpul stagiului de pregătire din Polonia

pentru funcția de comandant de bord, cât și pentru pilot. Intelligent. Cultură generală și personală f. bune [...] pasionat pentru a se instrui. Caracter hotărât. Energie și cu multă voință. Disciplinat. Cu multă dragoste de muncă. Duce o viață ordonată. Nu are vicii.”

PRĂBUȘIREA

Sublocotenentul Marcel Vasile Botez se afla la Arad la 23 august 1944, la centrul de instrucție germano-român, unde finaliza pilotajul pe avioane bimotoare de bombardament. După propria declarație, în ziua următoare desprinderii de Germania, el a fost cel care l-a luat prizonier pe comandantul centrului și l-a somat pe acesta să ordone subordonaților „a se preda”, iar acesta a acceptat. Chiar dacă nu a fost prezent pe front până atunci, instructorii lui îl considerau pregătit pentru a face față rigurilor războiului, mai ales în situația creată după întoarcerea armelor împotriva fostului aliat. Armata română avea nevoie de orice soldat

Heinkel He 111 cu însemnele forțelor aeriene regale ale României (Sursa: <https://www.bundesarchiv.de>)

Fotografia maiorului Marcel Vasile Botez la maturitate

(Sursa: Arhivele Militare Naționale Române, Pitești)

valid pentru a apăra teritoriul său de contraatac german și, ulterior, pentru a elibera Ardealul de Nord, de trupele germane și maghiare. Parcursul său a fost ajutat și de faptul că știa foarte bine trei limbi străine: franceză, germană și rusă.

La 26 august se afla la Blaj, iar de acolo la 1 septembrie 1944 a fost încadrat în Escadrila 78 Bombardament, detașată pe aerodromul de la Balomir, județul Alba, ca observator și pilot. Aerodromul de la Balomir fusese construit de germani, având rol până atunci de zonă logistică și de tranzit pentru Frontul de Est. A fost cucerit de trupele române la 25 august și predat Corpului Aerian Român, care a detașat acolo avioane pentru bombardament, în principal He 111, pe care sublocotenentul Botez își făcuse instrucția.

Au urmat primele misiuni de luptă, care urmăreau distrugerea obiectivelor germane din zona Ardealului de Nord. La 17 septembrie, aflat în misiune, avionul lui a fost atacat de aviația de vânătoare germană deasupra gării Apahida, județul Cluj, obiectivul vizat de bombardament. Aparatul de zbor a fost cuprins de flăcări, iar echipajul, în frunte cu sublocotenentul Marcel Vasile Botez, a trebuit să se parașuteze pentru a scăpa cu viață. Era a 5-a sa misiune de luptă.

A supraviețuit parașutării, împreună cu tot

echipajul, dar a fost capturat de jandarmii maghiari, fiind transferat către germani. Sublocotenentul Botez a fost trimis într-un lagăr de prizonieri de la Budapesta, unde a ajuns la 22 septembrie și a rămas acolo până la începutul lunii octombrie. După acest moment, germanii l-au dus la Buchau, unde a stat între 5 octombrie și 5 noiembrie. Ulterior, a fost trimis mai departe, în lagărul de la Wustrau, la 60 km de Berlin.

Lagărul de la Wustrau are o poveste aparte. Începând cu anul 1942, aici erau aduși prizonierii de război sovietici considerați speciali de autoritățile naziste. De ce speciali? Prizonierii aduși aici erau considerați utili pentru germani pentru a face propagandă în rândul populației din teritoriile ocupate de germani sau chiar în Germania. Erau originari din zona Caucazului sau a Transcaucaziei, aveau studii universitare și erau ofițeri superiori în Armata Roșie. Ei erau împărțiți în funcție de originea lor etnică în grupuri de câte 15 – 20 de oameni. Capacitatea lagărului era de 500 de prizonieri în același timp. În unitatea respectivă a ajuns și sublocotenentul Marcel Vasile Botez în noiembrie 1944. Intențiile germanilor erau clare: să îl convingă să li se alăture și să se înroleze în așa-numita „Armata de Eliberare Națională”, constituită de liderul legionar Horia Sima, la Viena.

La Wustrau se mai aflau încă „circa 30 de prizonieri români”. Și-a dat seama rapid – sau probabil i s-a spus direct – care era scopul urmărit de germani. Împreună cu alți doi ofițeri ținuți acolo, căpitanul aviator Ioan Petrini și locotenentul în rezervă Ioan Bârsan au conceput un plan de evadare, pornind de la dorința germanilor. Cei trei au cerut conducerii lagărului să fie duși sub pretextul că vor să se înscrie în armata lui Horia Sima, pentru ca pe timpul deplasării să poată fugi de sub escortă. După aprobarea cererii lor, au făcut o listă cu prizonierii români de la Wustrau, pentru a fi predată autorităților militare la întoarcerea în țară. Ei au lăsat o declarație scrisă cu planul lor reprezentantului prizonierilor români din lagăr, colonelul Sadoveanu. Probabil vorbim de o formă de asigurare, pentru a nu fi acuzați de dezertare către inamic mai târziu.

SUPRAVIEȚUIREA

În timpul drumului către Viena au încercat să fugă de sub escortă, dar vigilența santinelor a

*Prizonierii de la Mauthausen salută trupele americane,
care i-au eliberat la 5 mai 1945*

făcut ca planul lor să eșueze, iar în ianuarie 1945 au ajuns la destinație, fiind internați într-un alt lagăr din localitate. Acolo, mai mulți legionari, în frunte cu comandantul lor din lagăr, i-au invitat insistent să se alăture „Armatei de Eliberare Națională”. Ei au invocat diverse motive pentru a refuza recrutarea. Considerând că este nevoie de intervenție mai energică, comandantul legionar din lagăr i-a dus la Horia Sima, care după ce a discutat cu ei „le-a dat termen de două zile să se gândească, după care să îl anunțe dacă s-au hotărât să se înroleze sau nu.”

Cei trei au realizat că nu mai pot trage de timp și au fugit din lagăr la o cunoștință a căpitanului Petrini din Viena, unde au stat trei zile. În timpul acesta, și-au procurat alimente pentru a putea rezista drumului către țară. Numai că, atunci când au vrut să iasă din Viena, au fost arestați de ofițerii Gestapo în gara Franz Iosif. Pentru a li se agrava și mai mult situația, la percheziție s-a găsit asupra lor și tabelul prizonierilor români de la Wustrau, oferind circumstanțe agravante. Sublocotenentul Marcel Vasile Botez a fost dus la „închisoarea Elisabeth”, sau „Liesl”, care a servit drept centru de detenție al Poliției din Viena pentru cei considerați antifasciști până în 1945.

La scurt timp, a fost judecat pentru spionaj și condamnat la muncă silnică pe viață. Pentru a-și ispăși pedeapsa a fost trimis în lagărul de concentrare de la Mauthausen, de lângă Linz.

Lagărul de la Mauthausen fusese ridicat în 1938, fiind la început dependent de lagărul de la Dachau. După ce a fost preluat de cei din SS, a devenit o unitate de sine stătătoare, servind drept loc de muncă forțată pentru diverse categorii de oameni aduse acolo. Acolo au ajuns de la republicani spanioli refugiați în Franța la finalul războiului civil din Spania, la prizonieri de război sovietici, evrei din Polonia și Ungaria, etnici rromani sau opozanți politici. Aici a fost adus și sublocotenentul Marcel Vasile Botez pentru a-și ispăși sentința. Dintre cei aproximativ 190.000 de

prizonieri închiși la Mauthausen au murit peste 90.000, dar ofițerul român a fost printre cei care au reușit să scape cu viață de acolo. El a fost eliberat de trupele americane la 5 mai 1945.

După propria declarație, sublocotenentul Botez a fost lăsat să circule liber în zona de ocupație americană două luni de zile. Din inițiativa lui, la 5 iulie, a trecut zona de demarcație sovieto-americană, fiind dus la comandamentul sovietic, care a facilitat întoarcerea lui în țară. Repatriat în România a fost investigat cu privire la activitatea lui din timpul prizonieratului, dar pentru că nu s-a găsit nimic suspect, a fost reîncadrat în armată la Flotila 7 Aerotransport, ca pilot. Într-un document din noiembrie 1945 comandantul lui direct scria: „Sublocotenentul Botez Marcel este un foarte bun ofițer, tânăr și pasionat sburător. Foarte bine pregătit ca comandant de bord [...] În concluzie, este un foarte bun ofițer de aeronautică și merită a înainta [în grad] atunci când îi va veni rândul.” A fost avansat în mai multe rânduri, la 24 ianuarie 1946 a devenit locotenent, 1 mai 1948 căpitan, iar la 23 august 1950 a trecut la gradul de maior. A fost trecut în rezervă la 25 decembrie 1951. Ulterior, a fost angajat în anul 1952 ca pilot pentru aviația civilă, la T.A.R.S., devenit în 1954 TAROM, ajungând să fie brevetat să piloteze avioanele BAC 1-11, cumpărate de România din Marea Britanie începând cu 1968. S-a căsătorit și a avut un copil. ■

La 4 februarie are loc ședința solemnă a Sfântului Sinod, care hotărăște înființarea Patriarhiei Române. Miron Cristea devine primul patriarh. Printre măsurile propuse, și ridicarea unei catedrale a neamului românesc. La 17 februarie, Parlamentul votează aprobarea înființării.

ROMÂNIA, ACUM 100 ANI

Agitație și scandaluri în lumea politică românească. Liberalii din Galați se ceartă rău de tot, spre deliciul opoziției. 17 organizații ale Partidului Țărănesc contestă comitetul central al partidului, care l-a îndepărtat de la matca democratică națională, apropiindu-l de programul și tactica unui partid comunist-țărănist. Simion Mehedinți îi scrie lui Ion Mihalache: „Așteptarea unei lămuriri definitive s-a dovedit zădarnică și în adunarea de duminică; Partidul Țărănesc, în loc să recunoască erorile, caută să le acopere.” S-a bucurat anul trecut când i-a fost urmat îndemnul ca partidul să fuzioneze cu Partidul Național, dar după câteva zile, din cauza condițiilor puse de Ion Mihalache, fuziunea nu a mai avut loc. „Din nenorocire, polemicele ce au urmat au turburat situația, în loc s-o limpezească, până ce am ajuns la dureroasa re-

velație, făcută în Parlament de profesorul Iorga, că d. A. Blanc i-a oferit șefia Partidului Țărănesc, declarație pe care nimeni dintre cei care erați de față n-ați întâmpinat-o cu cel mai mic cuvânt de tăgăduire [...] De aceea, potrivit declarației din iulie, eu rămân credincios unui partid țărănesc-național și era pentru mine o datorie de conștiință să vă fac cunoscută dezlegarea mea de orice obligație față de vechiul partid țărănesc.”

Nicolae Iorga declară pentru ziarul *Universul* despre proiectata fuziune cu Partidul Național: „La Craiova am oferit Partidului

Membrii Sfântului Sinod, după votarea înființării Patriarhiei Române; în centru patriarhul, în dreapta lui Alexandru Lapedatu, ministrul Cultelor și Artelor

Național o legătură politică în care nici partea din România, al cărei avânt idealist și cultural îl reprezintă Partidul Naționalist Democrat, nici Partidul Național ardelean n-ar fi avut decât de câștigat.” Anunțul despre fuziune apare în ediția din 7 februarie a ziarului (reamintim că în perioada interbelică ziarele erau antedatate cu o zi).

Iuliu Maniu, președintele Partidului Național, lansează un apel către partidele de opoziție. „De șase ani viața politică a României întregite prezintă icoana unui zbucium plin de pasiuni, fără progres și fără cristalizare. Contrastul dintre realizarea strălucită a unității naționale deoparte și haosul politic intern ce i-a urmat de altă parte îndurerează toate inimile patriotice, adânc mișcate de sentimentul dragostei de țară.

[...] O guvernare inspirată numai de interesele egoismului de partid, sfărâmare și călcarea legilor, abuzurile nesfârșite, scoborârea neîncetată a producției economice, pauperizarea și proletarizarea crescândă a populației, neputința de a opri creșterea neconținută a scumpetii și criza financiară fără perspectivă de îndreptare au infiltrat în sufletele tuturor otrava nemulțumirii generale și au compromis creditul și prestigiul țării în afară. [...] Având în vedere manifestările opiniei publice, cumpănind toate împrejurările și pătruns de gravitatea momentului prin cari trecem și a consecințelor ce ar putea decurge din nepătrunderea situației politice de astăzi, fac un apel frățesc la toate partidele naționale și democratice din opoziție de a realiza această concentrare, unindu-se într-un singur partid național și

democratic, punând la o parte orice altă considerare trecătoare. „Urma un program în zece puncte, în jurul căruia să se unească opoziția. Primul care răspunde este generalul Averescu, președintele Partidului Poporului.

Ziarul *Adevărul* publică o scrisoare care ar fi fost scrisă de Nicolae

Constantin Nottara
în rolul lui Hamlet

Titulescu, în care critica foști prieteni politici pentru politica internă a țării, el fiind ministrul României la Londra, deci reprezentant și al Guvernului. Titulescu trimite o scrisoare în care arată că respectiva scrisoare era apocrifă.

În ședința Consiliului de Miniștri se analizează faptul că în Basarabia țărani au început să vândă ieftin pământul unor străini, mai ales. Constatând că procesul contravine scopului reformei agrare, s-a decis să se ia măsuri administrative, prin Ministerul de Justiție

și prin fisc. Cei prinși că umblă prin Basarabia și vor să cumpere pământul ieftin vor fi deferiți justiției. Dacă măsura nu este eficientă, se va veni cu o lege specială.

Din Viena se anunță că România ar fi cerut să i se dea flota lui Wrangel, general albgardist, internată la Bizerta, în schimbul aurului trimis la Moscova. Despre Rusia, Constantin Bacalbașa scrie în *Adevărul*: „Să fii sărac, să fii dezorganizat înăuntru, aproape să nu mai ai industrie, să duci lipsă de numerar, să fi pierdut contactul cu lumea cealaltă și totuși să conspiri împotriva statelor la a căror generozitate faci apel spre a te ajuta cu împrumuturi de bani este a împinge aberațiunea mult mai departe decât putea tolera cea mai vinovată pasibilitate. [...] Anul 1925 va vedea această campanie antibolșevică. Angliei îi va reveni meritul acestei acțiuni, iar lumea îi va datori încă o dată libertatea amenințată de o tendință tiranică.”

În presa din Turcia au apărut informații că se va construi o puternică bază navală pe țărmul românesc al Mării Negre, cu sprijinul Marii Britanii.

Pentru aniversarea celor 50 de ani de teatru ai lui Nottara, Teatrul Național prezintă la 23

ianuarie piesa *Apus de soare*. Al. Brătescu-Voinești, vice-președintele Academiei Române, rostește cuvinte de apreciere la împlinirea a 50 de ani activitate în teatru a lui Nottara: „Într-o vreme în care sentimentul justei aprecieri a valorilor pare a fi dispărut și-n care admirațiunea e ori căpătată prin meșteșuguri ori

O delegație a românilor din Grecia, veniți la București să ceară sprijin contra persecuțiilor la care erau supuși

Traseistul politic

acordată fără discernământ, se cuvine să salutăm cu vie bucurie actul de proslăvire ce se aduce maestrului Nottara, pentru încununarea unei jumătăți de veac de carieră artistică. „Doi mari actori rememorează întâlnirea lor cu Nottara. Lucia Sturdza-Bulandra: „La intrarea mea în teatru, țin minte că la tot ce mi se spunea ceream mereu lămuriri, voiam să știu cât mai mult... Într-una din zile, Polizu-Micșunești, pe atunci director, impresionat poate de stăruința mea, mi-a spus, trimițându-mă la maestru: «Du-te de-l întreabă pe el. E foarte bun și-ți va răspunde la toate întrebările. Afară de asta, a adăugat, c'est un monsieur!» Caracteristica asta a lui Nottara n-am uitat-o niciodată.” Tony Bulandra: „Când m-am prezentat prima oară la Conservator, am fost respins. M-au găsit și prea slab, pe lângă defectul de a fi peltic... Maestru m-a acceptat în clasa lui și spre a mă lecui de pelticie mi-a dat să învăț un alfabet de consonante dentale. Cât am avut nevoie de încurajare, maestrul n-a fost zgârcit cu mine.” Presa amintește și un moment amuzant cu marele actor: Nottara juca în *Mizerabilii*. Era cunoscut pentru capacitatea sa de a se stăpâni pe scenă. O

actriță mai timidă juca o femeie din popor. La una dintre reprezentații a greșit replica „Am și eu un copil... îl cheamă Kovachi [în loc de Gavroche]”. Nimeni nu a înțeles cum de a schimbat astfel numele. A fost singura dată când a izbucnit și Nottara în râs.

Alexandru Lapedatu, ministrul Cultelor și Artelor, a fost însărcinat de Guvern să prezideze lucrările comisiei pentru identificarea și aducerea în țară a rămășițelor lui Nicolae Bălcescu. Ministrul l-a însărcinat pe Vasile Pârvan să facă cercetările cuvenite, care a făcut apel la prof. Giuseppe Lugli, inspectorul monumentelor istorice și secretarul Școlii române de la Roma. Acesta a stabilit că Bălcescu a murit la Palermo, la 29 noiembrie 1852, într-un hotel care era, pe atunci, unul dintre cele mai bune din oraș. Cercetările făcute la cimitirul Botoli nu au putut duce la identificarea osemintelor lui Bălcescu.

Ministrul de Război, generalul Mărdărescu, a aprobat un credit de 605 milioane lei din noul buget pentru echiparea trupei. Se vor confecționa, în fabricile din țară, 150.000 de uniforme noi și 300.000 perechi de bocanci. Anul trecut se mai realizaseră 100.000 de uniforme noi. Măsura este apreciată diferit în presă. „Ce uniformă are armata română azi – scrie *Universul*? După război s-au purtat toate uniforme armatelor din Europa: franțuzești, rusești, englezești, americane, ungurești, austriece etc. Soldatul și chiar ofițerul a[u] purtat în același timp căciula căzăcească cu vestonul albastru unguresc sau pantalonii francezi albastru cu vestonul englezesc kaki. [...] Vezi azi ofițeri cu chipiu kaki, veston verde, pantaloni

civili, cizme roșii, după cum vezi ofițeri cu manta verde, cizme negre, veston kaki, chipiu verde etc. [...] Și în timp ce nu avem o uniformă se creează altele noi. Cavaleriei i s-a impus căciula. Aviației i s-a impus uniformă de culoare și formă nouă, în timp ce tradițiile uniformelor noastre dispar.” În schimb, *Adevărul* este critic, cum era de obicei cu tot ce ținea de politicile guvernamentale: „Nu-i indiferent dacă uniformă e croită într-un mod sau în altul; nici dacă culorile diferitelor arme sunt combinate așa sau altfel. Sprinteneala militarului ca și curajul lui depind foarte mult – așa putea zice: numai – de croiala hainei sau de culorile vii, care-l pot îmbărbăta. De bună seamă, se vor găsi și sceptici cari să susțină că asemenea chestiuni sunt cu totul secundare și că o asemenea reformă poate porni numai din capriciul unor potențați.”

Domnii generali doctori I. Popișteanu și N. Vicol au fost numiți, primul membru titular, al doilea supleant, în comisiunea de disciplină a Ministerului Sănătății.

Ieri, 5 februarie, anunță *Universul*, la ora 12.00, s-a declanșat un violent incendiu la locuința prim-ministrului Ion I.C. Brătianu, din str. Lascăr Catargiu 5. În momentul sosirii pompierilor, flăcările răzbisera prin acoperiș. La 14.30 focul a fost localizat și la 16.00 era stins complet. Brătianu era la Buftea și a ajuns acasă la 13.30. Ancheta a arătat că focul a pornit de la un coș defect. Prim-ministrul și familia au fost găzduiți în Palatul Știrbey, din Calea Victoriei. ■

Rubrică realizată
cu sprijinul Bibliotecii
Academiei Române

STENDHAL O VIAȚĂ DE DANDY

● La naștere, primește numele fratelui mort ● O copilărie sub semnul suferinței și al revoltei ● Parisul îl dezgustă ● Marile sale dorințe: să scrie comedii și... ● ... să iubească femeile ● Îi plăceau viața, luxul și... Italia ● Dar și nuci confiate, rizoto și spanac ● Detesta berea cu pâine neagră și varză murată

THEO STĂNESCU-STANCIU

Pentru familia unui avocat din Grenoble, Chérubin Joseph Beyle (1747 – 1819), anul 1782 a însemnat o mare nenorocire. Primul fiu adus pe lume de soție, Caroline Adélaïde Henriette Gagnon (1757 – 1790), nu a reușit să supraviețuiască.

La aproape 12 luni distanță, într-o rece și întunecată zi de 23 ianuarie 1783, rugăciunile tinerei mame păreau să se fi împlinit, când își putea strânge în brațe un nou prunc. Cutumă a familiei sau poate doar un comportament tipic al epocii, băiatul avea să primească același nume ca al fratelui de curând mort, Henry Beyle.

„Toată nenorocirea mea – avea să scrie Henry în romanul autobiografic *Viața lui Henry Brulard* (scris între 1835 – 1836, dar publicat în 1890) – poate fi rezumată în două cuvinte: nu mi s-a permis niciodată să vorbesc cu vreun copil de vârsta mea. Părinții mei [...] m-au onorat cu

o atenție continuă. Din aceste două cauze, în acest moment al vieții atât de vesel pentru alții eram răutăcios, nerezonabil, o fire întunecată“.

Pentru ca fericirea familiei să fie completă, în 1786, respectiv 1788, au mai venit pe lume încă două fiice, Pauline și Zénaïde, prima transformându-se în confidenta și prietena perfectă a fratelui mai mare.

Dar zilele bune nu au durat prea mult... Într-o altă zi de 23, de astă dată noiembrie, a anului 1790, mama avea să se stingă din viață. Cel mai probabil, cauza a fost o eroare medicală, căci femeia, care era din nou însărcinată, reușise în trecut să depășească orice problemă de sănătate și nu se arătase vreo fire sensibilă.

Pentru Henry, parcă cerul s-a prăbușit. „Îmi iubeam neșpus mama. [...] Aș fi vrut să o acopăr mereu cu săruturi dulci și să o țin numai în brațe. Îl uram de-a dreptul pe tata, atunci

când venea să ne întrerupă“ (mărturisea în același roman mai sus-pomenit).

Viața băiatului a cunoscut o cotitură decisivă. Cum un preot apropiat al familiei, încercând să-l consoleze, imediat după moartea mamei, i-ar fi spus că ar fi fost doar vrerea lui Dumnezeu, prima dată s-a revoltat împotriva Bisericii.

În afară de sora Pauline, puțini erau cei în care mai putea avea încredere și care puteau să îl înțeleagă: nici părintele, mereu pe fugă, încercând să își întrețină familia, nici preceptorul, abatele Raillane, un spirit foarte strict, și, mai ales, nici mătușa Séraphie, în a cărei grijă a căzut creșterea celor trei odrasle.

Din fericire, o evadare din rigidul cămin i-au oferit-o vizitele la bunicul din partea mamei, un cunoscut doctor, Henri Gagnon, sau la unchiul Romain (pe care tatăl îl detesta). Acolo a descoperit bucuria lecturii: eroii lui Voltaire, Molière sau Cervantes

parcă îi vorbeau, învățându-l cum să reziste în viață.

Dar a dovedit, încă din adolescență, și o afinitate pentru cifre, pentru matematică. A intrat, la 13 ani, la Școala Centrală din Grenoble. De unde i s-ar fi recomandat să plece spre Școala Politehnică din Paris.

Când în 1799 tânărul călca în Orașul Luminilor, nu a fost deloc entuziasmat, ci, din contră, a resimțit un sentiment de dezgust. „Noroii Parisului, absența munților, vederea atâtor oameni ocupați, care treceau repede, în calești frumoase, pe lângă mine, nimeni cunoscându-mă și neavând ce face, toate acestea mi-au adus o mare tristețe.” S-a declarat bolnav și, cum starea i se agrava pe zi ce trecea – slăbea, îi cădea părul, avea frisoane și momente de delir –, un văr, avocatul Noël Daru (1729 – 1804), l-a luat în grijă și a chemat un medic să îl pună pe picioare.

A încercat, apoi, să îi găsească și o slujbă, deoarece tânărul a decis să renunțe la cursurile universitare. Dar Henry avea cu totul altceva în minte: „să fie un perfect seducător al femeilor” și să scrie... comedii.

Prima dorință i s-a și îndeplinit. În ciuda aspectului fizic prea puțin agreabil, de-a lungul întregii vieți, Henry Beyle a sedus nenumărate fiice ale Evei: adolescente sau, din contră, mai în etate; virtuozose sau curtezan; franțuzoaice sau de peste hotare; bogate sau sărace; femei cu minți ascuțite și spirite libere sau simple slujitoare...

În ceea ce privea cea de-a doua dorință, soarta a fost de o cu totul altă părere. A reușit să își impună numele în istoria literaturii, dar în alt domeniu.

Pauline, sora și confidenta scriitorului

Inițial, s-a dedicat istoriei picturii sau a descrierii vieților marilor nume ale culturii – Haydn, Mozart, Racine, Shakespeare sau Rossini. Ca jurnalist, a excelat, fiind un atent observator al realităților din jur. Între 1822 și 1829 a colaborat cu mai multe jurnale britanice, precum *Paris Monthly Review* (Revista pariziană lunară) sau *London Magazine*, corespondențele sale surprinzând perfect obiceiurile, viața politică, socială sau culturală a societății franceze în timpul Restaurației. Apoi, ca pasionat turist, a reușit să își împărtășească, prin scris, pasiunea pentru emblematice monumente sau peisaje europene. Încă de la prima vizită în Italia, în 1800, a resimțit o mare pasiune pentru țara vecină și pentru locuitorii și obiceiurile lor.

Oarecum, un același gen de pasiune cu care a încercat să își trăiască întreaga viață. A dus o viață de adevărat *dandy*,

frecventând cele mai selecte saloane, cafenele sau restaurante. Era la curent cu modelele momentului, le cunoștea – și, adesea, le și cucerea – pe divele vremii. În special în scrierile cu caracter personal (scrisori, notițe de călătorie...), s-a dovedit un atent observator al vieții de lux, oferind numeroase detalii. În *Memoriile unui turist* (1838), de pildă, orașul Toulouse „beneficiază de un mare atu: cafeaua servită peste tot este caldă, lucru care nu îl găsești la Bordeaux, dar, provincialul, ca să fie la modă, o servește în boluri poligonale, fără mânere, aproape imposibil de folosit. În timp ce am cerut o ceașcă de *latte*, chelnerul mi-a servit o jumătate de ceașcă. I-am explicat ce vreau și a replicat: «Atunci, domnule, vi-o aduc într-un bol!»”.

În aceeași lucrare, vorbea despre superioritatea culinară a Lyonului: „Un singur lucru se face foarte bine – se mănâncă admirabil și, după părerea mea

Cu toate că vinetele nu apar ca legume niciunde prin scrierile sale și nu avem de unde să aflăm dacă scriitorului îi plăceau sau nu, astăzi se cunoaște o rețetă specială, denumită chiar *Vinete Stendhal*: vinete tăiate în evantai, gătite cu roșii, unt, usturoi și servite foarte fierbinți. Să fie oare pentru că autorul îndrăgea bucătăria italiană și, acolo, ca în tot spațiul mediteranean, vânăta este un ingredient foarte important?! Sau să fie vorba de o simplă corelare coloristică, vineții și movul pal al violetelor de Parma făcând parte din aceeași categorie?!

Deși nu era un bărbat frumos, a avut succes la femei

chiar mai bine decât la Paris. În special legumele sunt pregătite divin acolo. Pe când eram la Londra, am aflat că se cultivă în lume 20 de feluri de cartofi; la Lyon, am văzut chiar 22 de moduri diferite de a-i pregăti, dintre care, cel puțin 12 nu sunt deloc cunoscute la Paris". (Trebuie subliniat, la acest capitol, că, potrivit istoriei gastronomice, într-o operă a lui Stendhal – respectiv *Jurnal*, vol. III,

1806 – 1810 –, apare consemnat pentru prima oară consumul de cartofi prăjiți în Franța.)

Și nu sunt singurele orașe sau regiuni franceze pe care Stendhal le identifică prin delicatese culinare. De pildă, din departamentul Isère, din sud-estul țării, îi rămânea vie amintirea unor rulouri cu șofran (unul dintre condimentele cele mai apreciate și fine din epocă), pe care le cumpăra de pe

o anume stradă, în drum spre casa unei mătuși. Și tot din acea zonă, dar mai extinsă, pe toată aria Bas Dauphiné, trufa ce creștea acolo era, pe atunci, mult mai renumită decât cea din Périgord (o trufă neagră, de iarnă, o specialitate a bucătăriei franceze rafinate) și conferea un plus de savoare la mai multe feluri, precum supele, terinele și tocanele.

De asemenea, mărturisea că nu poate uita cât va trăi gustul nucilor confiate, de care se bucura în copilărie, atunci când își vizita una dintre mătuși – o anume contestă de Montmaur. Era tocmai perioada în care un cofetar din Ardèche, Léopold Durand, avea să lanseze o rețetă ce îi va conferi celebritatea: nucile de Grenoble, cu miezul glazurat cu caramel.

Idată ajuns în Italia, pe care o îndrăgea atât, prefera să se delecteze mai ales cu un fel de rizoto consumat în partea de nord a țării, în a cărui rețetă intrau ingrediente, precum: ciuperci, ceapă, supă de pasăre, smântână lichidă, ulei de măsline, foie gras de rață, vin alb sec, parmezan, elementul central fiind un orez special. Dar și să deguste aromatul *zabaglione* (pomenit și în *Mănăstirea din Parma*, sub numele de zambajon, achiziționat de la cafeneaua Pedroti), un faimos desert local, în formă lichidă, realizat din gălbenuș de ou, mixat cu zahăr, vin dulce, servit adesea însoțit de smochine proaspete și biscuiți Baicoli, un tip foarte uscat, consumat în cantități mari pe vapoare, fiind ușor de păstrat și foarte hrănitor.

Și din scrisori (tipărite cu mult după moartea scriitorului, 1927) reies adesea interesante

detalii gastronomice. Mai ales din acele trimise din alte colțuri ale Europei, în special de pe meleagurile italiene. Stendhal pomeneste *polenta* (mămăliga tradițională), „mâncarea obișnuită și a celor mai abrutizați oameni”, consumată în lipsa pâinii.

Dar și din corespondențele pentru jurnalele britanice, unde, nu de puține ori, satirizează obiceiurile culinare ale locuitorilor de peste Canal. Ca într-un articol publicat în 1826 în *New Monthly Magazine*, când descria meniul sofisticat al unui diplomat, un anume milord Canning – aripioare de curcan, salată Macedonia (rețeta conține bucăți de legume sau fructe, aseasonate), orez turcesc (fidea mărunțită și călită în unt, la care se adaugă, pentru fierbere la foc mic, orez; uneori, pentru gust bogat, se pun și câteva linguri de lapte) și șarlote rusești (o prăjitură complexă, bazată pe pișcoturi, ciocolată neagră, zmeură, zahăr, frișcă și smântână, zeamă de lămâie, vanilie și gelatină) – care, la finele mesei, ar fi declarat că, altădată, ar vrea să mănânce fără să mai aibă nevoie de... traducere!

Se remarcă însă și mâncăruri pe care le detestă. Este cazul multor feluri din Germania, precum cele „compuse din pâine neagră, varză murată și bere” – „această dietă l-ar face și pe cel mai pasional bărbat să devină flegmatic. În ceea ce mă privește, mă face să nu mai pot gândi...”. Dar, dacă nu a fost deloc impresionat de mâncăruri, Germaniei îi datorează pseudonimul cu care a intrat în istoria literaturii, Stendhal, un omagiu adus fondatorului arheologiei moderne, Johann

Joachim Winckelmann (*Magazin istoric*, nr. 5/1988), născut în localitatea saxonă Stendal.

Multe mâncăruri a încercat și în Spania. „Mataro [oraș în provincia Barcelona – n.a.], cu casele sale perfect văruite în interior și în exterior, este situat pe mal, dar la 40 m deasupra nivelului mării, ceea ce îi oferă o mulțime de priveshti și îl face un oraș mic foarte plăcut. Ni s-a servit o cină foarte abundentă acolo; erau 15 sau 20 de feluri de mâncare din carne pentru opt călători; dar toate felurile de mâncare pluteau în ulei rănced. Imposibil de mâncat, cu toate că, totuși, muream de foame. Am încercat să spălăm carnea cu apă fierbinte, apoi să o mâncăm, înmuiată în vinegretă; dar era imposibil să îndepărtezi din ea mirosul execrabil de ulei rănced” (*Memoriile unui turist*, vol. II).

În romanele sale însă, gur-

mandul Stendhal nu a mai fost atât de generos cu detaliile culinare. După cum sublinia unul dintre exegeții operei sale, Jean Pierre Richard, lipsa informațiilor detaliate poate fi considerată chiar o caracteristică a mărcii Stendhal: nici locurile care servesc de fundal narațiunilor, nici personajele, nici mâncărurile...

În opinia unui alt confrate, criticul Philippe Bertier, situația stă puțin altfel: Stendhal pomeneste adesea de petreceri cu mare fast, bazate pe meniuri speciale. Cum sunt cele, de pildă, organizate de proaspăt devenita contesă de Sanseverina, prin căsătorie, nimeni alta decât mătușa eroului principal, frumoasa Gina Del Dongo, sau sărbătoarea Sfântului Giovita, hramul micuței biserici din satul Grianta, unde era paroh abatele Blanès, protegitorul personajului central din *Mănăstirea din Parma* (1839), Fabricio.

Gérard Philipe
în ecranizarea
romanului
Mănăstirea
din Parma

Scala din Milano, „acel prim teatru al lumii“

În aceeași carte, mult iubitul oraș italian Milano primește un elogiu bine meritat. Pentru Stendhal el reprezenta suma calităților artistice, dar și culinare. Și toate se învâneau în jurul Scalei. „Acel prim teatru al lumii“ – după cum îl considera scriitorul – apărea ca emblema perfectă a rafinamentului, a celor mai elegante practici sociale, locul perfect de întâlnire al elitei italiene, dar și cel în care se consuma o renumită înghețată.

Pentru a căpăta forțe, eroului aceluiași roman i se recomandă în special consumul de carne – fie de curcan, fie de vită –, ambele găsite în stil englezesc. Și nu este singurul caz în care scriitorul consideră carnea aliment de bază pentru revigorare, dar și pentru obținerea satisfacției papilelor gustative. În romanul neterminat *Lucien Leuwen* (1894), personajul central este îmbiat cu șunci, friptură de curcan, pate de ficat de gâscă, toate udate, din belșug, cu șampanie.

În *Roșu și negru* (1830),

apar deseori meniuri diferențiate în funcție de clasa socială. „În zilele de mare sărbătoare, li se dădea seminariștilor să mănânce cârnați cu varză călită. Vecinii de masă ai lui Julien observă că el rămâne insensibil la această fericire; a fost una dintre primele sale crime. Colegii lui au văzut în asta o trăsătură odioasă a celei mai prostești ipocrizii; nimic nu-i făcu mai mulți dușmani. «Ia te uită la burghezul ăsta, ia te uită la el cum strâmbă din nas», spuneau ei, «ia te uită cum se preface că disprețuiește bucatele cele mai bune, cârnații cu varză călită! Ticălosul! Îngâmfatul! Păcătosul!».“ Dacă mulți dintre acești colegi ai eroului principal, mari „mâncăi, nu se gândesc decât la omleta cu care se vor îndopa la cină“, Julien aprecia, în schimb, să deguste, la aceeași masă de seară, ciocolata pe care și-o adusese de la Paris.

Acest din urmă dulce ocupă, la rândul-i, un loc aparte în scriitura lui Stendhal. Aparte, mai ales din perspectiva corelațiilor introduse de autorul francez. Ea

este asociată cu otrava, atât în *Roșu și negru*, cât și în *Mănăstirea din Parma*: fie Julien o consumă pentru a fi sigur că nu va fi otrăvit, fie devine cauză de serioasă indigestie (cu simptome și urmări asemănătoare otrăvirii), în *Despre dragoste* (1822).

Ca un adevărat dandy al epocii sale, scriitorul cunoștea foarte bine și băuturile la mare căutare. În *Roșu și negru*, lui Julien i se oferea un vin de Rhin, „într-un pahar verde“, gazda „asigurându-se să-i spună că acest vin costa nouă franci sticla, luat direct de la producător“.

Culoarea verde are și ea o importanță specială pentru Stendhal. Nu numai că o îndrăgea ca atare, ci și era pasionat de sucul de... spanac, pe care îl considera, atât în practică, cât și în teorie, un aliment perfect. De ce tocmai spanac?! Mulți exegeți au început să își pună întrebarea... Chiar era îndrăgostit să o consume sau încerca să satirizeze societatea ce obișnuia să consume doar mâncăruri sofisticate?

Specialiștii nu s-au pus însă total de acord... Dar sunt mai multe elemente în favoarea primei ipoteze. Astfel, ca bază de mâncare, spanacul era foarte versatil, chiar și în acea epocă. Chiar și Al. Dumas, în al său *Mare dicționar culinar* (1873), oferea 11 rețete de pregătire. Leguma, chiar dacă nu fusese cunoscută încă din Antichitate și fusese adusă din spațiul persan, via Spania, fusese, inițial, gătită cu sos dulce, pe bază de zahăr. În plus, era și foarte sănătoasă. Iar pentru Stendhal, starea de bine se baza nu numai pe iubire, fericire, viață plăcută, ci și pe un corp sănătos. ■

SCRISORI DIN EXIL

Începem să prezentăm un alt document din fondurile aflate la Hoover Institution on War, Revolution and Peace. Este o ciornă, nesemnată, adresată de membrii Comitetului Național regelui Mihai, în 1953. Le mulțumim doamnelor ELENA DANIELSON și LAURA COSOVANU pentru această posibilitate.

În rapoartele sale din 27 mai și 5 iunie crt., dl Președinte Vișoianu a expus Majestății Voastre considerațiunile ce reclamă o revizuire a situațiunei Comitetului Național, propunând și soluția practică pentru ieșirea grabnică din impasul în care ne găsim. Aceste scrisori tălmăcesc fidel vederile noastre, ale tuturor, și recapitulează exact concluziunile pe care o lungă și temeinică chibzuire ni le-a arătat a corespunde intereselor naționale în momentul de față.

Următori dorinței Majestății Voastre exprimată prin scrisoarea adresată d-lui președinte Vișoianu, din Înalt Ordin, de către dl general Petre-Lazăr, cu data de 3 iunie, de a avea răspunsul nostru scris la o seamă de chestiuni ce nu păreau deplin lămurite, ne permitem a supune bunevoitoarei atențiuni a Majestății Voastre cele ce urmează.

Sire,

Înaltele principii [subliniat în original] enunțate în primele trei puncte ale scrisorii d-lui general Petre-Lazăr le avem adânc întipărite în inima și conștiința noastră. De la înființarea Comitetului până astăzi ne-am străduit să lucrăm în lumina lor și pentru afirmarea lor, atât în lumea compatrioților refugiați, cât și în fața Puterilor occidentale, de la care sperăm și solicităm ajutor în acțiunea de eliberare a țării. În mijlocul greutăților și adversităților ce ne-au lovit din toate părțile, ele au constituit țaria noastră și rezultatele modeste ale activității noastre se datoresc credinței cu care le-am urmat.

Ne servește spre deosebită mângâiere generozitatea cu care Majestatea Voastră bine-

voiește să aprecieze roadele strădaniilor noastre și – deodată cu expresiunea adâncei noastre gratitudini – înnoim legământul de a continua să slujim țara și Coroana cu toate puterile și după cea mai bună conștiință a noastră.

Nu dorința de a scăpa de griji ori de a ne feri de răspundere, ci tocmai porunca acestei conștiințe ne obligă să menținem întru toate propunerea făcută Majestății Voastre de către dl președinte C. Vișoianu, prin raportul său din 27 mai 1953. În acest raport se găsesc rezumate lămurit considerentele și înfățișate realitățile, mai tari decât dorința noastră, care impun o schimbare la conducerea acțiunii românești în străinătate.

Avem anume convingerea că un Comitet Național nou, mai larg, va reuși să asigure o mai strânsă colaborare cu organismele și instituțiile occidentale, în special americane, ce se ocupă de problema eliberării țărilor subjugate; să sporească eficiența acțiunii reprezentanței naționale; să liniștească, în parte măcar, spiritele agitate ale refugiaților noștri și să reducă divizările atât de păgubitoare cauzei naționale. Motivele și temeiurile acestei credințe a noastre au fost arătate mai amănunțit în rapoartele d-lui președinte Vișoianu mai sus pomenite și socotim că nu e cazul să le repetăm.

Criteriile [subliniat în original] ce trebuie să stea la baza noului Comitet Național (punctul 5, b, aliniatul 1) nu pot fi altele decât acelea care au prezidat la înființarea acestui organ. Ele sunt comandate de misiunea ce are de îndeplinit și care a fost fixată în art. 2 al Statutului de funcționare.

(Va urma)

CĂLĂTORIILE LUI IBN BATTUTA

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1										
2										
3										
4										
5										
6										
7										
8										
9										
10										

ORIZONTAL: 1) Peninsulă din vestul Asiei, pe care Ibn Battuta a numit-o locul unde „Dumnezeu a adunat tot ce e mai bun”. 2) Felină sălbatică, care, în vremea marelui călător, se găsea și în țara sa de baștină, Marocul – Cum a tratat Ibn Battuta în scrierea sa locurile unde nu era primit cu suficiente cadouri sau unde, din perspectiva sa, se încălcau legile islamice (pers. I, sg.). 3) Abreviere în engleză pentru „English Language Development” – Popor din sudul Egiptului și estul Sudanului care, atunci când a ajuns Ibn Battuta la Aydhab, se răsculase împotriva sultanului mameluc și blocase portul, obligându-l pe călător să se întoarcă. 4) Soarta osemintelor prizonierilor din orașul indian Daulatabad, din pricina șobolanilor, care îi mâncau de vii, conform lui Ibn Battuta – În buric de Tabriz! 5) Mare despărțită de Marea Neagră prin Strâmtoarea Kerci, pe care a navigat Ibn Battuta în drum spre Curtea Hoardei de Aur – Localitate din Iran. 6)

Oraș indian vizitat de marele călător, locuit de poporul maratha, descriși de el ca fiind vegetarieni, mari artiști, medici și astrologi. 7) Termen arab, ajuns în altă formă în limba română prin limba turcă, ce-i desemnează pe creștini și evrei sub stăpânire islamică, Ibn Battuta simțindu-se îngrozit când a auzit clopote de biserică în teritoriu musulman la nordul Mării Negre – Râu albanez. 8) Al doilea oraș ca importanță în Islam, vizitat de mai multe ori de marele călător, care, prima dată, a petrecut cinci nopți rugându-se. 9) Ion Grămadă – Căsătorie, Ibn Battuta luându-și mai multe soții pe parcursul călătoriilor, de care divorța la plecare. 10) Regiune muntoasă prin care a călătorit Ibn Battuta în drum spre India, descriindu-i pe locuitori ca fiind puternici și îndeletniciți cu tâlhăria.

VERTICAL: 1) Port egiptean la Marea Mediterană, unde Ibn Battuta a întâlnit doi pustnici, care i-au prezis că va ajunge să călătorească prin lume. 2) Marele fluviu al Egiptului, navigat în repetate rânduri de Ibn Battuta – Zaharate la început! – George Fotino. 3) Împărat bizantin, cu care s-a întâlnit călătorul la Constantinopol, când Ibn Battuta i-a adus fiica măritată cu hanul Hoardei de Aur, ea dorind să nască în orașul de baștină (al III-lea, 1328 – 1341). 4) Codul poștal al statului american Texas – Abreviere franceză pentru „Oeuvre des Vocations du Diocèse de Montréal” – Piesă de harnașament de care, în drum spre Egipt la începutul călătoriilor sale, Ibn Battuta a trebuit să fie legat, întrucât s-a îmbolnăvit. 5) Abu Abdullah – Mănăstire sufită din Irak, unde Ibn Battuta a fost martor la practici religioase ce l-au șocat, dervii mâncând cărbuni încinși și smulgând capetele șerpilor cu dinții (Ubayda). 6) La sfârșit de Tripoli! – Locuitorii unui teritoriu din Orientul Mijlociu, preponderent musulmani, dar și creștini, evrei și druzi, pe care Ibn Battuta i-a văzut participând la ceremonii religioase comune, încercând să ceară ajutorul lui Dumnezeu în vremea Marii Ciume. 7) Șeicul de Damietta după ce s-a ras ca să refuze avansurile unei femei, conform lui Ibn Battuta, acesta continuându-și practica și la mulți ani distanță, motiv pentru care a fost cercetat de un judecător – A fost Ibn Battuta din India, de frica sultanului nebun Mahomed Tughluq, după ce expediția diplomatică pe care trebuia călătorul să o conducă s-a scufundat. 8) Navigate de Ibn Battuta, de la Marea Mediterană în vest la Marea Chinei de Sud în est – Zambilă, floare originară din Orientul Apropiat, răspândită în întreg spațiul musulman în vremea călătorului. 9) La mijlocul slujbei! – Formă de venit acordată lui Ibn Battuta de sultanul Mahomed Tughluq, monarhul căutând slujbași bine școliți în dreptul islamic. 10) Numele modern al cetății Solhat din Crimeea, unde Ibn Battuta s-a întâlnit cu guvernatorul mongol, călătorind apoi împreună spre Curtea hanului (-Krim) – Cetate aflată astăzi în Iordania, considerată de călător ca fiind punctul de hotar înaintea intrării în regiunea Hejaz a Arabiei.

Dicționar: IRI, CEM, TX.

Andrei OPREA

DIALOG CU CITITORII

LA ANUL NOU

Dorim să le adresăm mulțumiri nenumăraților cititori care ne-au transmis urări cu ocazia sărbătorilor de iarnă prin e-mail, telefonic sau pe Facebook. Redacția Magazin istoric vă urează la rândul ei un An Nou cu sănătate! La mulți ani!

MANDATE POȘTALE

Îi rugăm pe cititori să trimită mandatele postale pe adresa: Gheorghiță Puiu Anghel, O.P. Tunari, Strada Mihai Eminescu, nr. 1, com. Tunari, jud. Ilfov.

ERATĂ

Domnul CĂLIN POTRA, din Austria, ne-a semnalat o greșeală strecurată în numărul 11/2024 al revistei: În articolul *În București, acum 50 de ani*, antrenorul Sportului Studențesc la care se face referire cu siguranță nu a fost Angelo Miculescu, ci Angelo Niculescu.

Angelo Miculescu a fost un om politic, ministru al Agriculturii (1969 – 1981).

Angelo Niculescu a fost antrenor de fotbal. Printre altele, el este cel care a condus echipa

României la Campionatul Mondial din Mexic în 1970.

ICOANE „MD”, „SAMG”

Câțiva cititori ne-au întrebat care este înțelesul unor prescurtări amintite în articolul Biserica de lemn din satul Jupânești, Argeș, semnat de Cristina Marinescu în numărul 1/2025 al revistei. Textul menționează că în patrimoniul bisericii respective se găsesc un număr de „icoane pictate pe lemn în secolul XIX: «SAMG», «AMD», «ND», «ST», «IBMD», «RD», «BD», «SIF», «BV», «MDP», «DF».”

Autoarea articolului a avut amabilitatea să revină cu explicații: Prescurtările reprezintă hramuri ale bisericilor. De exemplu, „SAMG” înseamnă Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril, „AMD” înseamnă Adormirea Maicii Domnului, „ND” este Nașterea Domnului, „ST” este Sfânta Treime etc.

BOLȘEVICI ȘI MENȘEVICI

Doamna ANDREEA POP, din București, ne-a adresat

următoarea întrebare, referitoare la articolul domnului Ion Bistreanu, Nagorno-Karabagh, apărut în numărul 10/2024 al revistei: În articol se spune că la 4 iulie 1921, Plenul Biroului Caucazian al C.C. al Partidului Comunist (b) din Rusia a hotărât integrarea Karabahului în Armenia, decizie la care s-a opus Stalin. Nu am înțeles însă ce reprezintă „(b)” din acest pasaj.

Autorul a dorit să evidențieze că decizia a aparținut facțiunii bolșevice din Partidul Comunist. La începutul secolului al XX-lea, comuniștii din Imperiul Rus s-au împărțit între menșevici („minoritari”) și bolșevici („majoritari”). Bolșevicii au ajuns la putere în urma revoluției din octombrie 1917, iar, în 1921, menșevismul a devenit ilegal în Rusia Sovietică.

Regiunea caucaziană era un centru de putere menșevic în perioada respectivă. Mulți armeni social-democrați aparțineau acestei facțiuni, iar în Georgia menșevicii au fost la putere până la intrarea trupelor bolșevice în februarie – martie 1921. ■

Dragi cititori, vă puteți asigura continuitatea colecției revistei Magazin istoric prin abonarea la oficiile Poștei Române. Revista Magazin istoric figurează în catalogul Poștei Române, la poziția 19.356. Abonamentul se poate realiza și online, pe website-ul Poștei Române: <https://www.posta-romana.ro/abonamente-presa/magazin-istoric-328.html>.

Revista poate fi ridicată și de la sediul redacției din Calea 13 Septembrie, nr. 13, mezanin, camerele M364 și M366, sector 5 (interior 3706 de la intrare sau numerele de telefon 0755.290.606 și 021.312.68.77).

Vă punem la dispoziție, cu abonament, și versiunea online a revistei. Pe website-ul nostru, www.magazinistoric.ro, la rubrica Abonamente la ediția online găsiți cum se poate realiza abonamentul. Se poate face pe o perioadă de trei luni (9 lei), șase luni (18 lei) sau un an (36 lei). Pe perioada abonamentului, aveți acces la toată colecția revistei, de la primul număr, aprilie 1967, accesând rubrica Arhiva de pe website.

Îi rugăm pe autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele în format tiff sau jpeg pe adresele de e-mail: mistoric@gmail.com și mistoric1967@yahoo.com; de asemenea, să redacteze articolele cu diacritice românești. Toate materialele trimise sau predate redacției nu se returnează.

CONTENTS (Romanian History) The Moscow press and Romania's Treasure ● **M. Gribincea**

The historical significance of the European Parliament's resolution regarding Romania's Treasure illegally seized by Russia ● **M.E. Ionescu** 1848 – 2010. The different schools of thought in Romanian foreign policy (XXIII) ● **P.-N. Constantin** David Simon about Romania's participation in the 1984 Los Angeles Olympics ● **N. Chivărean** An ethnographic expedition by the Faculty of History of Bucharest ● **L. Valentová** 100 years of Romanian-Czech cultural relations ● **C. Reneti** An invitation to the Romanian Academy Library: 1917. Kaiser Wilhelm II visits Romania ● **I. Bistoreanu** Ruxandra Lupu, Vasile Lupu's unfortunate daughter (II) ● **A.M. Măciucă-Pufu** Stories of Bucharest: Self-portraits from the museum's collection ● **L. Popescu Vava** The first infirmaries and hospitals of Dolj county (II) ● **L. Vasile** Arcășia, paramilitary organization of the National Liberal Party ● **S. Chefani-Pătrașcu** The 1948 elections in Teleorman county ● **Al. Pițigoi** A Romanian airman, prisoner at Mauthausen ● In Romania, 100 years ago ● Romanian documents at Hoover Institution (CCXXVI)

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) Московская пресса и золотой запас Румынии ●

М. Грибинча Историческое значение Резолюции Европарламента о незаконно присвоенном Россией румынском золотом запасе ● **М.Е. Ионеску** 1848 – 2010. Школы мышления во внешней политике Румынии (XXIII) ● **П.-Н. Константин** Дэвид Саймон об участии Румынии в Олимпийских играх в Лос-Анджелесе 1984 г. ● **Н. Кивэрян** Этнографическая экспедиция Бухарестского Исторического Факультета ● **Л. Валентова** Румынско-чешским культурным связям 100 лет ● **К. Ренети** Приглашение в Библиотеку Академии: 1917 г. Кайзер Вильгельм II посещает Румынию ● **И. Бистрян** Руксандра Лупу, несчастная дочь господаря Василе Лупу (II) ● **А.М. Мэчук-Пуфу** Истории Бухареста: Автопортреты в коллекциях музея ● **Л. Попеску Вава** Первые лазареты и больницы в уезде Долж (II) ● **Л. Василе** Аркэшия, полувоенная организация Национал-либеральной партии ● **С. Кефани-Пэтрашк** Выборы 1948 г. в уезде Телеорман ● **Ал. Пицигой** Румынский лётчик, военнопленник в Маутхаузен ● В Румынии 100 лет тому назад ● Румынские документы в Институте Гувера (CCXXVI)

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali de la orașe și de la sate sau la redacție (pentru cititorii din București).

Cititorii din străinătate se pot abona direct la redacție, pe adresa Calea 13 Septembrie, nr. 13, mezanin, camerele M364 și M366, cutia poștală 45, cod 050711, București, România; e-mail: mistoric@gmail.com sau mistoric1967@yahoo.com; cont bancar B.C.R., sucursala Unic, RO80RNCB0080005630130002 (USD) sau RO15RNCB0080005630130008 (EURO). Plata se poate face prin virament sau cec bancar.

Prețul unui abonament pe un an este de 75 EURO sau 90 USD. Vă rugăm să indicați adresa poștală unde doriți să primiți revista și data de la care să înceapă abonamentul

magazin istoric

5 948384 040081 25002